

HUMAN RIGHTS PAPERS

Paper 67

POTEMKINOVA KANDIDATURA

ALTERNATIVNI IZVJEŠTAJ O NAPRETKU BOSNE I HERCEGOVINE NA PUTU ZA ČLANSTVO U EVROPSKOJ UNIJI ZA 2022. GODINU - POLITIČKI KRITERIJI

Inicijativa za monitoring
evropskih integracija BiH

www.eu-monitoring.ba

Sarajevo, april 2023.

ISSN: 2303-6079

Sadržaj

Lista skraćenica	3
Uvod	4
KLASTER 1: OSNOVE PROCESA PRISTUPA	
Funkcionisanje demokratskih institucija i reforma javne uprave	5
Izbori	7
Parlament	8
Upravljanje	9
Civilno društvo	10
Reforma javne uprave	12
Vladavina prava i osnovna prava	14
Poglavlje 23: Pravosuđe i osnovna prava	14
Funkcionisanje pravosuđa	14
Domaće rješavanje predmeta ratnih zločina	19
Borba protiv korupcije	20
Osnovna prava	23
Sloboda izražavanja	23
Sloboda okupljanja i udruživanja	26
Pomirenje, tranzicijska pravda i memorijalizacija	28
Politika nediskriminacije	32
Rodna ravnopravnost	33
Osobe sa invaliditetom	36
Prava LGBTIQ osoba	38
Poštovanje i zaštita manjina i kulturnih prava	38
Poglavlje 24: Pravda, sloboda i sigurnost	40
Borba protiv organizovanog kriminala	40
Borba protiv terorizma	42
Zakonite i nezakonite migracije i azil	44
Poglavlje 5: Javne nabavke	45
Klaster 3: Konkurentnost i inkluzivni rast	47
Poglavlje 19: Socijalna politika i zapošljavanje	47
Klaster 4: Zelena agenda i održiva povezanost	49
Poglavlje 27: Životna sredina i klimatske promjene	50
Poglavlje 28: E-trgovina	51
O Inicijativi	53

Edicija *Human Rights Papers* Sarajevskog otvorenog centra

Broj publikacije: 67

Naslov: Potemkinova kandidatura: Alternativni izvještaj o napretku Bosne i Hercegovine na putu za članstvo u Evropskoj uniji za 2022. godinu – politički kriteriji

Autori_ice: Ahmet Salčin, Aida Daguda, Ajna Mahmić, Amil Brković, Amina Dizdar, Anesa Agović, Azra Husarić Omerović, Bakir Mrkonja, Borka Rudić, Branko Ćulibrk, Dajana Cvjetković, Danijela Milešević Plavšić, Denija Hidić, Denis Čarkadžić, Dragana Dardić, Edina Šabić, Edo Kanlić, Emin Dizdarević, Emin Veljović, Emir Pranović, Emsad Dizdarević, Haris Rovčanin, Ivana Korajlić, Jozo Blažević, Lamija Grebo, Leila Bičakčić, Maida Zagorac, Mersiha Jaskić, Milena Mastalo, Minel Abaz, Mirjana Trifković, Mirza Avdić, Nataša Đordić, Nataša Maros, Nermina Kuloglija Zolj, Nevena Zelenika, Safet Mušić, Sanela Bešić, Selma Hadžihalilović, Snežana Šešlija, Sunita Dautbegović Bošnjaković, Svjetlana Marković Ramić, Zvonimira Jakić

Urednik: Edo Kanlić

Lektura: Mirnes Sokolović

Prevod na engleski: Prevodilačka agencija BARBADOS

Prelom/dizajn: Andrej Arkoš

Izdavač: Sarajevski otvoreni centar (www.soc.ba) u ime Inicijative za monitoring evropskih integracija BiH (www.eu-monitoring.ba)

Za izdavača: Emina Bošnjak

© Sarajevski otvoreni centar

Nekomercijalno umnožavanje, fotokopiranje ili bilo koji drugi oblik reprodukcije cijele publikacije ili njezinih dijelova je poželjno, uz prethodno pismeno informisanje izdavača na mail: office@soc.ba

Publikacija je rezultat rada organizacija civilnog društva unutar Inicijative za monitoring evropskih integracija Bosne i Hercegovine i saradnika i saradnica izvan ove koalicije.

Publikacija je izrađena u okviru projekta koji finansira Švedska međunarodna razvojna agencija (SIDA). Sadržaj ove publikacije isključiva je odgovornost izdavača i ni na koji način ne odražava stavove donatora.

ISSN: 2303-6079

Lista skraćenica

Agencija za prevenciju korupcije i koordinaciju borbe protiv korupcije – APIK
Bosna i Hercegovina – BiH
Brčko distrikt Bosne i Hercegovine – BD BiH
Centralna izborna komisija Bosne i Hercegovine – CIK BiH
Direkcija za evropske integracije – DEI
Evropska komisija – EK
Evropska unija – EU
Evropski sud za ljudska prava – ESLJP
Federacija Bosne i Hercegovine – FBiH
Hercegovačko-neretvanski kanton – HNK
Kanton Sarajevo – KS
Linija za pomoć novinarima – FMHL
Mala hidroelektrana – mHE
Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine – MLJPI BiH
Narodna skupština Republike Srpske – NSRS
Organizacije civilnog društva – OCD
Parlament Federacije Bosne i Hercegovine – PFBiH
Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine - PS BiH
Razvojni program Ujedinjenih nacija – UNDP
Reforma javne uprave – RJU
Republika Srpska – RS
Sjedinjene Američke Države – SAD
Srednjobosanski kanton – SBK
Ured disciplinskog tužioca_teljice – UDT
Ured visokog predstavnika – OHR
Vijeće ministara Bosne i Hercegovine – VM BiH
Visoko sudska i tužilačko vijeće Bosne i Hercegovine – VSTV BiH
Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o javnim nabavkama – ZIDZJN

Uvod

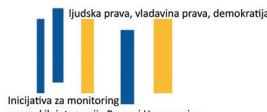
Dodjeljivanje kandidatskog statusa za članstvo Bosne i Hercegovine (BiH) u Evropskoj Uniji (EU) bi neupućene moglo navesti da vjeruju kako su institucije i politički predstavnici ostvarili napredak u reformskim procesima i približili ovu zemlju standardu zemalja članica. Alternativni izvještaj Inicijative za monitoring evropskih integracija Bosne i Hercegovine¹ nudi osvrt i perspektivu organizacija civilnog društva o dinamici i rezultatima najznačajnijih političkih i reformskih procesa u protekloj godini i ispunjenju obaveza iz političkih kriterija. Izvještaj sadrži osvrt na funkcionisanje demokratskih institucija i reformu javne uprave, vladavine prava i osnovna prava, te dodatke o poglavljima 19, 27 i 28.

Iako se očekivalo da će pažnja koju je BiH dobila u EU institucijama nakon početka invazije Rusije na Ukrajinu biti iskorištena na konstruktivan način za ubrzanje evropskih integracija, došlo je do zaoštravanja retorike, novih prijetnji secesionizmom, nepoštivanja Ustava i zakona, te novih političkih blokada koje su rezultirale pravnom nesigurnosti i zastojem reformi.

Preširoko formulisani prioriteti u Mišljenju Evropske komisije su otvorili prostor za slobodnu interpretaciju i različita tumačenja političkih predstavnika_ca o ostvarenim rezultatima, što otežava praćenje reformi. Organizacije civilnog društva propituju da li se svaki usvojeni zakon i strateški dokument smatra uspjehom, iako su procesi donošenja odluka bili netransparentni, a prijedlozi vaninstitucionalnih relevantnih aktera najčešće ignorisani. Ovaj i raniji izvještaji dokazuju da se usvojeni strateški dokumenti i prateći akcioni planovi uglavnom ne implementiraju, da se ne izdvaja dovoljno sredstava i da ne postoji političke volje i ponekad ekspertize kako bi se unaprijedilo stanje u dатој oblasti. U zakonodavnim procesima se mišljenja nadležnih komisija najčešće ne uvažavaju, pa se postavlja pitanje da li se zakonska rješenja baziraju na stručnom mišljenju ili isključivo političkoj volji vladajućih stranaka.

Unatoč zahtjevu Evropske komisije da svi organi uprave zaduženi za provedbu pravne stečevine EU budu zasnovani isključivo na profesionalizmu i da se ukloni pravo veta u procesu donošenja odluka u skladu sa pomenutom stečevinom, Mechanizam koordinacije u BiH je baziran na pravu veta svih administrativnih jedinica, uključujući kantone. Neefikasnost ovog mehanizma je najvidljivija u izradi Programa integrisanja, koji je trebao biti završen krajem 2021. godine.

Zbog svega navedenog je neophodno preispitati dosadašnji pristup evropskim integracijama i političku volju za napredak koji bi bio praćen otvaranjem pregovora za članstvo. Bez promjene pristupa i hitnog zaustavljanja trenutne retorike najviših političkih predstavnika_ca, odluka iz decembra 2022. godine se može nazvati Potemkinovom kandidaturom. Nalazi ovog izvještaja to dokazuju.

¹ Inicijativa za monitoring evropskih integracija Bosne i Hercegovine je neformalna koalicija organizacija civilnog društva koja doprinosi praćenju reformi i nadgleda primjenu politika, prava i standarda Evropske unije, fokusirajući se na pitanja demokratizacije, vladavine prava, te ljudskih i manjinskih prava. Više informacija na: <https://eu-monitoring.ba/>

KLASTER 1: OSNOVE PROCESA PRISTUPA

Funkcionisanje demokratskih institucija i reforma javne uprave

Izbori

Prioritet 1: *Osigurati da se izbori provode u skladu s evropskim standardima tako što će provesti relevantne preporuke OSCE-a/ODIHR-a i Venecijanske komisije, osigurati transparentnost finansiranja političkih stranaka i održati lokalne izbore u Mostaru.*

Parlamentarna skupština BiH nije usvojila izmjene Izbornog zakona BiH s ciljem ispunjenja ovog prioriteta. Visoki predstavnik se pozvao na Mišljenje Evropske komisije i ovaj prioritet u Odluci od 27.07.2022. godine, ali su zabilježene izborne nepravilnosti pokazale da nije značajno unaprijeđen integritet izbora. Nije osigurana transparentnost finansiranja političkih stranaka. Lokalni izbori u Mostaru su održani 2020. godine.

Politički akteri u Bosni i Hercegovini (BiH) nisu postigli dogovor o izvršenju sveobuhvatne reforme izbornog zakonodavstva. Intervencije visokog predstavnika u izbornom zakonodavstvu su uzrokovale nove političke tenzije i uznemirenost javnosti, a nisu odgovorile na sve zahtjeve prvog prioriteta iz Mišljenja Evropske komisije (EK)². Opšte izbore 2022. godine su pratile nepravilnosti praćene optužbama o kradji glasova, trgovini biračkim odborima i zloupotrebi javnih resursa.

Godina je počela krahom neumskih pregovora o izmjeni izbornog zakonodavstva facilitiranim od strane Evropske unije (EU) i Sjedinjenih Američkih Država (SAD). Ključni politički akteri iz entiteta Federacija Bosne i Hercegovine (FBIH) nisu postigli dogovor, a predstavnici_e civilnog društva su kritikovali_e netransparentnost pregovora, isključivanje civilnog društva iz procesa i vođenje pregovora van državnih institucija. Nepostizanje dogovora je bilo najava novih političkih blokada i neizvjesnosti održavanja izbora zbog neusvajanja državnog budžeta.

Zabrinjavajući je podatak da su najviši_e zvaničnici_e javno uslovjavali_e izdvajanje sredstava za održavanje izbora usvajanjem izmjena i dopuna Izbornog zakona BiH koje je predložila njihova, tada vladajuća politička partija. Visoki predstavnik je intervenisao sa dvije odluke kako bi se osigurala finansijska sredstva za održavanje Opštih izbora 2022. godine³, ali i svih narednih izbornih ciklusa⁴.

² Mišljenje Komisije o zahtjevu Bosne i Hercegovine za članstvo u Evropskoj uniji. Maj 2019, dostupno na: <http://europa.ba/wp-content/uploads/2019/06/Misljenje-Komisije-o-zahtjevu-Bosne-i-Hercegovina-za-članstvo-u-Evropskoj-uniji.pdf>

³ Odluka o odobravanju raspodjele sredstava na ime pokrića rashoda vezanih za Opće izbore u BiH 2022. godine, Br. 02/22, 07.06.2022, Ured visokog predstavnika <http://www.ohr.int/decision-enacting-the-decision-on-approving-the-allocation-of-funds-for-the-purpose-of-covering-expenditures-related-to-the-2022-general-elections-in-bosnia-and-herzegovina-2/>

⁴ Izmjenom člana 11. je predviđeno da se za vrijeme privremenog finansiranja, rashodi predviđeni za finansiranje izbora koje provodi CIK BiH, a koji se pokrivaju iz budžeta institucija BiH i međunarodnih obaveza BiH sukladno Izbornom zakonu BiH smatraju tekućim rashodima i realizuju se u skladu s budžetskim zahtjevom CIK-a BiH. Odluka kojom se donosi Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o financiranju institucija Bosne i Hercegovine, br. 04/22, 07.06.2022, Ured visokog predstavnika: <http://www.ohr.int/decision-enacting-the-law-on-amendments-to-the-law-on-financing-of-the-institutions-of-bosnia-and-herzegovina-2/>

Trećom odlukom⁵ istog dana su prethodne dvije odluke usklađene sa Izbornim zakonom BiH.

„Tehničke izmjene“ Izbornog zakona BiH

Obzirom da nije postignut politički dogovor o tzv. tehničkim izmjenama Izbornog zakona BiH, visoki predstavnik je novom odlukom⁶ u julu 2022. godine intervenisao i u izborno zakonodavstvo unio odredbe ogovoru mržnje⁷, zloupotrebi javnih resursa i zabrani fiktivnog predstavljanja političkih subjekata unutar biračkih odbora.

Prvo sankcionisanje **govora mržnje** u predizbornoj kampanji je izvršio Sud BiH u oktobru 2022. godine, kada je potvrdio odluku CIK BiH o kažnjavanju političke stranke Pokret demokratske akcije (kazna od 3.000 KM) i njihove članice Elzine Pirić (kazna 5.000 KM). Kazne su na donjoj granici iznosa predviđenog Izbornim zakonom BiH.

CIK BiH je tokom predizbornog perioda primio ukupno 32 prigovora koji se odnose na govor mržnje, a slučaj Pirić je jedini za kojeg je saopšteno da je potvrđen.⁸ Međutim, kažnjavanje političkih subjekata je ograničeno zakonom na period predizborne kampanje od 30 dana. Time je onemogućeno kažnjavanje subjekata prije početka kampanje ili nakon dobijanja mandata, zbog čega je ostavljen prostor za širenje jezika mržnje. Izmjene zakona su u oblasti **zloupotrebe javnih resursa** tretirale samo ponašanje javnih funkcionera_ki, ne dotičući se širokog spektra zloupotreba finansijskih sredstava u svrhu predizborne promocije ili namicanja glasova. Platforma Transparentno.ba⁹ bilježi preko 2200 primjera zloupotrebe javnih resursa u svrhu kampanje, dok je preko 300 miliona KM izdvojeno uz budžeta različitih nivoa vlasti s ciljem kupovine podrške birača kroz jednokratnu pomoć pred izbore. Posmatrači_ce Transparency International u BiH bilježe i trend zloupotrebe promocije kandidata_kinja za Opšte izbore na događajima koje finansiraju i organizuju javne institucije, ustavove i preduzeća. Na 76% od analiziranih 543 javna događaja su prisustvovali_e kandidati_kinje na Opštim izborima. Tek je nekoliko slučajeva zloupotreba sankcionisano od strane CIK BiH, a ti se primjeri odnose uglavnom na obraćanja javnih funkcionera_ki, odnosno kandidata_kinja na javnim događajima.

Iako predstavljene kao paket za unapređenje integriteta izbora, Odluka visokog predstavnika iz jula 2022. godine nije dala željene rezultate po pitanju sprečavanja nepravilnosti. Nezavisni_e posmatrači_ce su u svojoj Analizi transparentnosti biračkih odbora¹⁰ izvjestili_e da se sumnja da je preko 747 (preko 17%) od 4.337

⁵ Odluka kojom se donosi Zakon o izmjenama i dopunama Izbornog zakona Bosne i Hercegovine, Br. 03/22, 07.06.2022, Ured visokog predstavnika: <http://www.ohr.int/decision-enacting-the-law-on-amendments-to-the-election-law-of-bosnia-and-herzegovina-4/>

⁶ Odluka kojom se donosi Zakon o izmjenama i dopunama Izbornog zakona Bosne i Hercegovine, Br. 05/22, 27.07.2022, Ured visokog predstavnika: <http://www.ohr.int/odluka-kojom-se-donosi-zakon-o-izmjenama-i-dopunama-izbornog-zakona-bosne-i-hercegovine-4/>

⁷ Ibid.

Odlukom visokog predstavnika od 27.07.2022. godine definiše 'govor mržnje' kao „svaki oblik javnog izražavanja ili govora koji izaziva ili potiče mržnju, diskriminaciju ili nasilje protiv bilo koje osobe ili grupe osoba, na osnovu rase, boje kože, nacionalnosti, spola ili vjere, etničkog porijekla ili bilo koje druge lične karakteristike ili orientacije koja podstiče na diskriminaciju, neprijateljstvo i nasilje.“

⁸ Prigovori podneseni u periodu izborne kampanje za govor mržnje, CIK BiH, 2022. godina, dostupno na: www.izbori.ba/Documents/Izbori_2022/PrigovoriIzalbe/7_Prigovori_podneseni_u_periodu_izborne_kampanje_7_3_stav_1_tacka_7_IZ_BiH_govor_mrznje_19_09_2022_2_1710.pdf

⁹ „Stranke na izbornu kampanju potrošile 11,5 miliona KM. TI BIH zabilježio preko 2200 primjera zloupotrebe javnih resursa za kampanju“, Transparentno.ba, posljednja izmjena 01.11.2022. <https://transparentno.ba/2022/11/01/stranke-na-izbornu-kampanju-potrosile-115-miliona-km-ti-bih-zabiljezio-preko-2200-primjera-zloupotrebe-javnih-resursa-za-kampanju/>

¹⁰ „Analiza transparentnosti biračkih odbora“ (Sarajevo: Pod lupom: koalicija za slobodne i poštene izbore, 2022), s. 15 <https://podlupom.org/biblioteka/analize-i-istrazivanja-kat/analiza-transparentnosti-birackih-odbora/>

analiziranih članova_ica biračkih odbora povezano sa potencijalnom **trgovinom mesta u biračkim odborima**. Posmatrači_ce su upozorili_e i na dosluh između lokalnih biračkih odbora i političkih partija u cilju manipulacije raspodjele mesta u biračkim odborima.

Nedostatni zakonski okvir za regulisanje **transparentnog finansiranja izborne kampanje** ostavlja prostor za širok spektar mehanizama za zaobilaznje prijavljivanja stvarnih troškova i prihoda. Transparency International BIH je monitoringom ustanovio da su stranke u postizbornim finansijskim izvještajima prijavile 11.3 miliona KM troškova izborne kampanje, dok je osam stranaka prijavilo nerealno niske troškove kampanje, odnosno najmanje 1.5 miliona KM manje od procjene.¹¹

Intervencije u izbornoj noći

Visoki predstavnik je suprotno praksi demokratskih društava nametnuo izmjene izborne legislative na dan održavanja izbora. Nekoliko minuta nakon zatvaranja biračkih mesta je objavio amandmane na Ustav FBiH¹² i Izborni zakon BiH¹³. Ove izmjene definisane bez javnih konsultacija dovode u pitanje volju birača i zastupljenost konstitutivnih naroda i građana koji se ne svrstavaju u jednu od ove tri grupe. Nepostojanje pratećih akata kojima bi se uklonile nedoumice nastale ovim izmjenama ostavljaju prostor za različite interpretacije tokom implementacije izbornih rezultata.

Iako će se puni efekti vidjeti u procesu formiranja vlasti na nivou FBiH i u narednom izbornom ciklusu, pomenute odluke su izazvale mnogo polemike i zbumjenosti u javnom prostoru. U saopštenju Ureda visokog predstavnika (OHR) je navedeno kako se odlukama uvode „mehanizmi za deblokadu i strogo utvrđene rokove, čime će se osigurati funkcionalnost FBiH“¹⁴, dok analiza Istinomjera¹⁵ dokazuje da to nije u potpunosti tačno.

Značajno je istaći i pritiske na rad CIK BiH kroz političko osporavanje njihovih odluka i ovlaštenja. Biće potrebno pažljivo pratiti pritiske nove vladajuće koalicije iz koje dolaze najave inicijativa za smjenu aktuelnih članova CIK-a, uprkos činjenici da su razlozi za smjenu strogo propisani zakonom.

Izbori i rodna ravnopravnost

BiH prvi put ima žene izabrane na najviše pozicije izvršne vlasti. Željka Cvijanović je izabrana za članicu **Predsjedništva BiH**, dok je Borjana Krišto izabrana za **mandatarku¹⁶ Vijeća ministara BiH (VM BiH)**. Mirjana Marinković-Lepić je izabrana za **predsjedavajuću Predstavničkog doma Parlamenta Federacije Bosne i**

¹¹ „Stranke prijavile 11,3 miliona KM troškova kampanje! Osam partija prikrilo najmanje 1,5 miliona KM troškova“, Transparentno.ba, posljednja izmjena 23.12.2022, <https://transparentno.ba/2022/12/23/stranke-prijavile-113-miliona-km-troskova-kampanje-osam-partija-prikrilo-najmanje-15-miliona-km-troskova/>

¹² Odluka kojom se donose amandmani na Ustav Federacije Bosne i Hercegovine, Br. 06/22, 02.10.2022, Ured visokog predstavnika: <http://www.ohr.int/decision-enacting-amendments-to-the-constitution-of-the-federation-of-bosnia-and-herzegovina-5/>

¹³ Odluka kojom se donosi Zakon o izmjenama i dopunama Izbornog zakona Bosne i Hercegovine, Br. 07/22, 02.10.2022, Ured visokog predstavnika: <http://www.ohr.int/decision-enacting-the-law-on-amendments-to-the-election-law-of-bosnia-and-herzegovina-9/>

¹⁴ „Izjava visokog predstavnika Christiana Schmidta: Paket funkcionalnosti“, Ured visokog predstavnika, 02.10.2022. <http://www.ohr.int/izjava-visokog-predstavnika-christiana-schmidta-paket-funkcionalnosti-2/>

¹⁵ Denis Čarkadžić, „Schmidtove nametnute odluke ne predviđaju sankcije niti sprečavaju kontinuirano ponavljanje procedura“, Istinomjer.ba, posljednja izmjena 19.10.2022. <https://istinomjer.ba/schmidtove-nametnute-odluke-ne-predvidjaju-sankcije-niti-sprecaju-kontinuirano-ponavljanje-procedura/>

¹⁶ Njen izbor za predsjedavajuću Vijeća ministara BiH je potvrđen u januaru 2023. godine.

Hercegovine (PFBiH).¹⁷ Pozdravljujući ove pozitivne pomake, važno je ukazati na pad broja izabranih žena u zakonodavnim tijelima na državnom i entitetskom nivou. Kandidatkinje su i dalje manje zastupljene u predizbornim kampanjama i često su izložene verbalnim, pa i fizičkim napadima. Seksistički govor se koristi kao najčešće sredstvo za degradiranje i demotivisanje žena za bavljenje politikom.¹⁸

Od ukupno 42 zastupnika_ce u **Zastupničkom domu Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine (PS BiH)**, u novom sazivu je izabrano **samo 8 žena**¹⁹ (od toga 2 kompenzacijksa manda). Zabilježen je pad u odnosu na prethodni saziv koji je imao 11 zastupnica.

U **Narodnoj skupštini Republike Srpske (NSRS)** je situacija još nepovoljnija jer se među 83 poslanika_ce našlo samo **12 žena (7 putem kompenzacijskih manda)**, u odnosu na 18 iz prethodnog saziva. Tako će NSRS u ovom mandatu činiti 91,16% muškaraca. U **Zastupničkom domu PFBiH** je broj zastupnica smanjen sa 30 na 27.²⁰ Rodna ravnopravnost nije bila tema izmjena izbornog zakonodavstva, a statistike ukazuju na nužnost boljeg regulisanja ove oblasti. Ravnopravnost spolova nije bila ni tema u okviru obavezne edukacije članica_ova biračkih odbora od strane opštinskih/gradskih izbornih komisija. CIK BiH u edukativnim materijalima i video klipovima namijenjenim biračima_cama²¹ koristi isključivo rodno neutralne ili termine u muškom rodu. Nazivi funkcija na samom biračkom mjestu su definisani isključivo u muškom rodu (predsjednik izbornog mjesta, član, posmatrač, glasač). Ovakva praksa direktno utječe na percepciju rodne ravnopravnosti u društvu jer ne osnažuje i ne tretira jednakost sve učesnike_ce izbornog procesa.

Parlament

Predstavnički dom PS BiH je u 2022. godini održao samo 9 sjednica, od čega 8 redovnih i jednu hitnu sjednicu. **Dom naroda PS BiH** je u istom periodu održao 11 sjednica, od čega 6 redovnih i 5 hitnih sjednica. Konstituirajuća sjednica novog saziva Predstavničkog doma PS BiH održana je 1.12.2022. godine. U rukovodstvo ovog doma je izabran i Marinko Čavara, dojučerašnji predsjednik FBiH kojeg su SAD 2022. godine sankcionisale zbog blokade funkcionisanja ovog entiteta.

Tokom 2022. godine je u parlamentarnoj proceduri oba doma bilo 43 prijedloga zakona i četiri prijedloga amandmana na Ustav Bosne i Hercegovine²². **Usvojeno je samo 7 zakona**²³ po redovnom, skraćenom ili hitnom postupku.

Pet zakona koje je visoki predstavnik proglašio na privremenim osnovama nisu potvrđeni u PS BiH. To je pored ranije spomenutih intervencija u izborne zakono-

¹⁷ Cvijanović je izabrana direktno na izborima, a Krišto i Marinković-Lepić su na ove pozicije izabrane odlukom koalicionih partnera.

¹⁸ Informacije prikupljene od Centralne izborne komisije BiH

¹⁹ Zvanične web stranice PS BiH i CIK BiH nude različite informacije o izabranim zvaničnicima. Ove razlike su nastale nakon što su neki izabrani zastupnici_ce preuzeli mandate u izvršnoj vlasti, pa je njihovim odlaskom, odnosno dolaskom novih zastupnika_ca promijenjen rodni balans. Web stranica PS BiH nudi ažurirane podatke, pa je ona korištena kao izvor: <https://www.parlament.ba/representative/list>

²⁰ Situacija je ista kao u prethodnoj referenci. Podaci sa web stranice PFBiH su korišteni kao izvor: <https://predstavnickidom-pfbih.gov.ba/zastupnici>

²¹ CIK BIH <https://www.izbori.ba/Default.aspx?Lang=3&CategoryID=1247>

²² Prikaz zakonodavne aktivnosti Parlamentarne skupštine BiH u periodu 1.1. do 30.11.2022 <https://www.parlament.ba/Publication/Read/20635?title=prikaz-zakonodavne-aktivnosti-parlamentarne-skupštine-bosne-i-hercegovine-u-razdoblju-od-1.1.2022.-do-30.11.2022.&pageId=239>

²³ Neki od usvojenih zakona su Zakon o carinskim prekršajima BiH, Zakon o zaštiti prava na suđenje u razumnom roku pred Sudom BiH, Zakon o izmjenama i dopuni Zakona o akcizama u BiH i Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o javnim nabavkama.

davstvo Odluka kojom se donosi Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o privremenoj zabrani raspolaganja državnom imovinom Bosne i Hercegovine²⁴.

I Parlament FBiH prati trend malog broja održanih sjednica. U Predstavničkom domu PFBiH je održano 6 redovnih i 3 vanredne sjednice, dok je Dom naroda PFBiH održao 5 redovnih i 6 vanrednih sjednica. Među zakonskim rješenjima koji su privukli najviše pažnje javnosti i medija je *Zakon o izmjeni Zakona o pripadnosti javnih prihoda u FBiH*²⁵, *Zakon o kontroli i ograničenoj upotrebi duhana, duhanskih i ostalih proizvoda za pušenje*²⁶. Novi saziv Predstavničkog doma PFBiH je konstituisan 1.12.2022. godine.

Prethodni saziv NSRS je tokom 2022. godine održao 3 redovne i 11 posebnih sjednica. Novi saziv je konstituisan 15.11.2022. godine i do kraja godine je održao 5 posebnih sjednica. Na posljednjoj sjednici je po hitnom postupku usvojen Zakon o nepokretnoj imovini koja se koristi za funkcionisanje javne vlasti²⁷.

Upravljanje

Prethodni saziv VM BiH je u toku 2022. godine održao 14 redovnih i 25 vanrednih/telefonskih sjednica.²⁸ Od 7 zakona donesenih u PS BiH, VM BiH je predložilo četiri²⁹. Početkom novembra 2022. godine, Vijeće ministara BiH je na prijedlog Povjerenstva za saradnju s NATO-om usvojilo programe reformi Bosne i Hercegovine za 2022. i 2021. godinu.

BiH ni u 2022. godini nije dobila državni program za usvajanje *acquis-a*, kao ni Program integrisanja čija je izrada trebala biti završena u decembru 2021. godine. Direkcija za evropske integracije (DEI) istakla je da odgovornost za kašnjenje leži na radnim grupama za evropske integracije koje nisu završile svoj dio posla.³⁰ Značajno je napomenuti važnost Programa integrisanja za bolju koordinaciju između institucija na različitim nivoima vlasti, kao i bolji monitoring reformskih procesa. Rezultati Opštih izbora održanih 2018. godine nisu implementirani ni u 2022. godini. Vlada, predsjednik i potpredsjednici FBiH su proveli **cijeli mandat 2018-2022. godina u tehničkom mandatu**. Vlada FBiH je u toku prethodne godine održala 54 sjednice, od čega 48 redovnih i 6 hitnih.

²⁴ Odluka kojom se donosi Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o privremenoj zabrani raspolaganja državnom imovinom Bosne i Hercegovine, dostupno na: <http://www.ohr.int/odluka-kojom-se-donosi-zakon-o-izmjenama-i-dopunama-zakona-o-privremenoj-zabrani-raspolaganja-drzavnom-imovinom-bosne-i-hercegovine/>

²⁵ Zakon dostupan na službenoj stranici Vlade FBiH: <https://fbihvlada.gov.ba/hr/3-zakon-o-izmjeni-zakona-o-pripadnosti-javnih-prihoda-u-federaciji-bosne-i-hercegovine>

Osim zakonom se koeficijent (ponder 2) za Kanton Sarajevo smanjen s 2 na 1,5 u raspodjeli javnih prihoda, a svake sljedeće kalendarske godine bio bi umanjivan za 0,1 posto – do vrijednosti 1,3. Više na: <https://istinomjer.ba/kanton-sarajevo-ce-u-2023-godini-imati-smanjene-prihode/>

²⁶ Zakon dostupan na službenoj stranici Vlade FBiH, <https://fbihvlada.gov.ba/bs/24-zakon-o-kontroli-i-ogranicenoj-upotrebi-duhana-duhanskih-i-ostalih-proizvoda-za-pusenje>

²⁷ Vijest sa održane Pete posebne sjednice NSRS, <https://www.narodnaskupstinars.net/?q=la/vijesti/narodna-skup%C5%A1tina-usvojila-zakon-o-nepokretnoj-imovini-koja-se-koristi-za-funkcionisanje-javne-vlasti-%E2%80%93-po-hitnom-postupku-%C5%A1lerani%C4%87-i-bukejlovi%C4%87-izabrani-za-potpredsjednike-vlade-republike>

²⁸ Saopćenja sa sjednica VM BiH, https://www.vijeceministara.gov.ba/saopstenja/sjednice/saopstenja_sa_sjednica/Archive.aspx?langTag=bs-BA&fromDate=3.1.2022&thruDate=31.12.2022&template_id=92&pageIndex=1

²⁹ Zakon o carinskim prekršajima Bosne i Hercegovine, Zakon o zaštiti prava na suđenje u razumnom roku, Zakon o izmjenama i dopuni Zakona o akcizama i Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o javnim nabavkama

³⁰ Denis Čarkadžić, „ BiH još uvijek bez Programa integriranja u EU“, Istinomjer.ba, posljednja izmjena 15.07.2022., <https://istinomjer.ba/bih-jos-uvijek-bez-programa-integriranja-u-eu/>

Američko ministarstvo finansija je 6. juna 2022. godine na listu sankcionisanih osoba iz BiH uvrstilo Marinka Čavaru, predsjednika Federacije BiH i novoizabranog predsjedavajućeg Predstavničkog doma PS BiH. Čavara je od 2019. godine odbijao da imenuje kandidate _kinje za Ustavni sud FBIH, čime je blokirao funkciju Vijeća za vitalni nacionalni interes ovog suda.³¹ Nakon pojačanog pritiska visokog predstavnika da se ovaj proces odblokira, u oktobru imenovano je troje od četvero nedostajućih sudija, dok je četvrti sudija potvrđen u novembru 2022. godine.

Prethodni saziv Vlade RS je tokom 2022. godine održao 49 sjednica, od čega 47 redovnih i dvije posebne sjednice. S ciljem ispunjavanja obaveze usklađivanja zakonodavstva, Vlada RS je usvojila *Akcioni plan usklađivanja propisa i drugih opštih akata Republike Srpske sa propisima Evropske unije za 2022. godinu*. Nakon što je 28. 6. 2022. godine na snagu stupio Zakon o lijekovima i medicinskim sredstvima RS, bivši član Predsjedništva BiH Šefik Džaferović uputio je Ustavnom судu BiH zahtjev za ocjenu ustavnosti ovog zakona, kao i Zakona o dopunama Zakona o republičkoj upravi RS. Kada je ovaj Zakon stupio na snagu, reagovali su OHR i EU³², a Ustavni sud BiH je na plenarnoj sjednici održanoj početkom decembra 2022. godine navedene zakone ukinuo³³. Ministar zdravlja i socijalne zaštite RS u prošlom sazivu Vlade RS Alen Šeranić je dodan na američku listu sankcionisanih. Nova Vlada RS, s premijerom Radovanom Viškovićem na čelu, izabrana je 21.12.2022. godine³⁴.

Civilno društvo

Prioritet 11: Osigurati poticajno okruženje za civilno društvo, posebno poštujući evropske standarde o slobodi udruživanja i slobodi okupljanja.

Iako je ovaj prioritet manjim dijelom ispunjen (relativno dobro regulisano pravo na slobodu udruživanja), civilno društvo u BiH nema poticajno okruženje za svoj rad. Zakoni o slobodi okupljanja nisu usklađeni sa evropskim standardima, a sve su učestaliji pritisci na aktiviste _kinje. Neprecizno definisanje prioriteta otežava praćenje njegove provedbe, pa je neophodno dodatno pojasniti šta poticajno okruženje za civilno društvo znači.

Nije ostvaren gotovo nikakav napredak u oblasti osiguravanja poticajnog okruženja za razvoj i djelovanje civilnog društva u BiH. Još uvijek ne postoji funkcionalna baza registrovanih organizacija civilnog društva (OCD) sa kvalifikacijom i ažuriranim podacima. Jedinstveni e-Registar udruženja i fondacija se ne ažurira redovno i ne predstavlja relevantan izvor podataka.³⁵

Brčko distrikt Bosne i Hercegovine (BD BiH) je i dalje jedina administrativna jedinica u BiH sa zakonodavstvom o **javnom okupljanju** uglavnom usklađenim sa evropskim standardima. Bh. povorka ponosa 2022. godine je javni skup koji je izazvao najviše medijske i političke pažnje, a zabrinjavaju najave pooštavanja propisa za održavanje javnih skupova u Kantonu Sarajevu (KS).

³¹ Neimenovanje sudija Ustavnog suda FBIH: Svjesna blokada ili nepostojanje političkog dogovora?, <https://istinomjer.ba/neimenovanje-sudija-ustavnog-suda-fbih-svjesna-blokada-ili-nepostojanje-politicke-dogovora/>

³² OHR i EU o Zakonu o lijekovima i medicinskim sredstvima Republike Srpske, <http://www.ohr.int/ohr-i-eu-o-zakonu-o-lijekovima-i-medicinskim-sredstvima-republike-srpske-2/>

³³ Izvještaj sa održane plenarne sjednice Ustavnog suda BiH, <https://www.ustavnisud.ba/bs/131-plenarna-sjednica>

³⁴ Imenovana nova Vlada Republike Srpske, Istinomjer, <https://istinomjer.ba/imenovana-nova-vlada-republike-srpske/>

³⁵ Indeks održivosti OCD u BiH za 2021. godinu navodi podatak iz ovog Jedinstvenog e-Registra prema kojem je krajem 2020. godine, u BIH bilo registrirano ukupno 27.432 organizacija. Cijeli izvještaj dostupan na: <https://civilnodrustvo.ba/wp-content/uploads/2022/12/Izvjestaj-index-odrzivosti-za-BiH-u-2021.-godini.pdf>

U RS su najavljenе mjere koje ukazuju na dodatno **ograničavanje djelovanja civilnog društva**. Predsjednik entiteta je najavio kriminalizaciju klevete i usvajanje Zakona o sprečavanju širenja lažnih vijesti i jezika mržnje. OCD i mediji su u više navrata izrazili svoju zabrinutost i nezadovoljstvo ovim njavama, smatrajući ih udarima na slobodu govora u ovom entitetu.

Federalni ministarstvo pravde je na osnovu *Procjene utjecaja oblasti finansiranja organizacija civilnog društva u FBiH*³⁶ iniciralo izradu novog teksta **Zakona o finansiranju civilnog društva u FBIH**. Cilj Zakona je između ostalog i uspostavljanje efikasnog sistema finansiranja i praćenje efikasnosti djelovanja organizacija, što se u 2022. godini istaklo kao jedno od važnih pitanja u javnoj sferi.³⁷ Federalno ministarstvo pravde i Razvojni program Ujedinjenih nacija u BiH su uspostavili neformalnu radno-konsultativnu grupu za izradu ovog zakona, čiji rad članice Inicijative za monitoring evropskih integracija BiH ne prepoznaju kao dobru praksu učešća građana i građanki u procesima donošenja odluka. Izrada nacrta teksta ovog zakona nije dovršena do kraja 2022. godine niti je inicirano stavljanje ovog zakona u plan rada ministarstva.

Transparentnost dodjele javnih sredstava OCD nije na zadovoljavajućem nivou. Iako je VM BiH je i dalje jedini nivo vlasti koji ima *Pravilnik o kriterijima za finansiranje i sufinsaniranje projekata u područjima od javnog interesa koje provode udruženja i fondacije*³⁸ upitno je koliko se ova pravila provode u praksi. Neusklađenost ovih propisa na svim nivoima vlasti otvara prostor za neodgovorne i netransparentne procese finansiranja.

Novi trend **SLAPP tužbi**³⁹ je pojačao pritisak predstavnika_ca vlasti i drugih interesnih grupa na predstavnike_ce civilnog društva. Sara Tuševljak i Sunčica Kovacević su dvije okolišne aktivistkinje koje su se našle na meti kompanije Green Invest/BUK d.o.o koja namjerava izgraditi malu hidroelektranu (mHE) na Kasindolskoj rijeci. Proces je još uvijek u toku i država nije poduzela ništa da neutrališe ovaj vid pritiska na civilno društvo.

BiH još uvijek nije počela sa izradom **Strategije za stvarenje poticajnog okruženja za razvoj civilnog društva u BiH**, iako su potpisivanjem *Sporazuma o saradnji između Vijeća ministara Bosne i Hercegovine i nevladinim organizacijama u Bosni i Hercegovini*. Ministarstvo pravde BiH smatra da bi ovaj dokument trebalo izraditi Savjetodavno tijelo VM BiH za saradnju sa nevladinim organizacijama, iako ovo tijelo nema nikakve resurse, niti je u stanju da samostalno iznese ovaj proces. Ovo Savjetodavno tijelo je tokom 2022. godine izradilo nacrt procesa izrade Strategije i uputilo ga je Ministarstvu pravde BiH. Nacrtom je poručeno da se što veći broj udruženja i fondacija, ali i brojnih institucija mora uključiti u proces izrade Strategije. Činjenica da VM BIH uprkos pozivima nije održalo nijedan sastanak sa vlastitim Savjetodavnim tijelom je indikator loše komunikacije i saradnje.

Uključivanje i učešće OCD u proces evropskih integracija i dalje je na nezadovoljavajućem nivou. Ne postoji efikasan sistemski način promocije značaja i uloge integracija na razvoj BiH s ciljem približavanja procesa građanima_kama. Nekoliko konsultacija koje je DEI organizovala sa civilnim društvom su imale skroman odziv. Ostvaren je blagi napredak u komunikaciji i saradnji DEI sa OCD, ali se očekuju

³⁶ Cijeli dokument dostupan na: <https://www.fmp.gov.ba/bs/news-reader/poziv-za-javnu-raspravu.html>

³⁷ Cijeli tekst sa zaključcima Civilke: <https://civilnodrustvo.ba/7839-2/>

³⁸ Pravilnik o kriterijima za finansiranje i sufinsaniranje projekata u oblastima od javnog interesa koje provode udruženja i fondacije, Službeni glasnik BiH, broj 10/20, 05.08.2019: <http://www.sluzbenilist.ba/page/akt/bN-GOer2aQw4=>

³⁹ Cijeli tekst dostupan na: 2022: <https://analiziraj.ba/2022-godina-slapp-tuzbi-u-regionu/>

značajniji napori u ovom smjeru nakon dodjeljivanja kandidatskog statusa BiH.

Potkapacitiranost i nedostatak kompetencija za učešće u izradi pravnih propisa su dio razloga slabog odziva OCD u **konsultacijama** putem platforme eKonsultacije. U Izvještaju o provedbi Pravila za konsultacije u izradi pravnih propisa za 2022. godinu⁴⁰ je navedeno da je među razlozima slabog odziva i činjenica da se se najveći dio javnih politika i propisa od interesa za javnost donosi na entitetском i lokalnom nivou, dok platformu eKonsultacije koriste samo državne institucije. U 2022. godini je u javnim konsultacijama učestvovalo 73 od 190 prijavljenih učesnika. Samo 9 od pristiglih 174 prijedloga je prihvaćeno u potpunosti ili djelimično. Na platformi je u 2022. godini bilo registrovano ukupno 3157 pravnih i fizičkih lica.

Proces konsultacija na entitetском, kantonalm i općinskom nivou je još uvijek nedovoljno transparentan, inkluzivan i prilagođen potrebama i mogućnostima građana i zainteresovane javnosti.

Reforma javne uprave

Prioritet 14: *Završiti neophodne korake u reformi javne uprave s ciljem unapređenja sveukupnog funkcionisanja javne uprave osiguravanjem profesionalne i depolitizirane državne službe i koordiniranim pristupom u kreiranju politika u cijeloj državi.*

Iako je BiH kompletirala svoj strateški okvir reforme javne uprave, ne vrši se monitoring njene provedbe. Mehanizmi odgovornosti postoje u zakonodavnem okviru na svim nivoima, ali njihova implementacija izostaje. BiH je daleko od ispunjenja ovog prioriteta.

BiH je kompletirala strateški okvir reforme javne uprave (RJU) kroz usvajanje Strategije i Akcijskog plana RJU za cijelu državu i četiri strategije upravljanja javnim finansijama za svaku razinu vlasti. Prema SIGMA⁴¹ izvještaju, ne vrši se monitoring provedbe RJU, a civilno društvo nije formalno uključeno u praćenje reformi. Iako je Strategija RJU prestala važiti 2022. godine, nije bilo formalnih odluka o produženju ili izradi nove strategije.

Analizom napretka Strategije reforme upravljanja javnim finansijama je ustanovaljeno da objavljivanje podataka o izvršenju proračuna nije opsežno, izvještaji o proračunu na kraju godine ne sadrži podatke o učinku Vlade, Ministarstvo finansija i trezora BiH ne provodi politiku otvorenih podataka ne objavljujući sve proračunske podatke jednog ili više formata otvorenih podataka. Središnja tijela za javne nabavke ne objavljuju izvještaje politika javnih nabavki, a postojeće tenderske dokumentacije su dostupne samo certificiranim registriranim korisnicima što ne uključuje OCD ili opću javnost. Samo nekoliko ministarstava na državnoj razini objavilo je izvještaj o nabavkama za posljednje tri godine. O pitanju unutarnje revizije, ne postoji jasan rok za pripremu konsolidiranog godišnjeg izvještaja o finansijskom upravljanju i kontroli. Ured za reviziju u BiH zadržao je praksu godišnjeg sumiranja svih revizorskih izvješća. Posljednji godišnji sažetak objavljen je u listopadu 2022. godine za revizijski rad obavljen u 2021. godini.

⁴⁰ Izvještaj dostupan na: <https://ekonsultacije.gov.ba/legislativeactivities/details/120509>

⁴¹ SIGMA, Monitoring Report: The Principles of Public Administration, Bosnia and Herzegovina, May 2022, dostupno na: <https://www.sigmapublications.org/publications/Monitoring-Report-Bosnia-and-Herzegovina-May-2022.pdf>

Nije zabilježen napredak kada je u pitanju odgovornost javne uprave u BiH tokom 2022. godine. Iako mehanizmi odgovornosti postoje u zakonodavnom okviru na svim nivoima, njihova **implementacija izostaje**. Službene tipologije organa uprave su uspostavljene na svim nivoima izuzev BD BiH, ali i dalje propisi ne daju jasne kriterije za razlikovanje različitih tipova institucija i stepena njihove autonomije.⁴² Pojedina regulatorna tijela i druge institucije s izvršnim ovlaštenjima koja su izuzeta iz upravnog sistema, što za posljedicu ima nejasnoće u pogledu organizacionog uređenja i linije njihove odgovornosti, koja se usmjerava prema zakonodavnim, umjesto prema izvršnim organima vlasti.⁴³

Preporuke nadzornih tijela, poput Ureda za revizije institucija na svim nivoima, kao i Institucije za ljudska prava BiH se i dalje skoro i ne provode.⁴⁴

Nije zabilježen napredak o oblasti pristupa informacijama. Zakonodavni okvir omogućuje pristup javnim informacijama, ali nije osigurana efektivna primjena ovog zakonodavstva. „Prekoračenje zakonskih rokova, nedostavljanje traženih informacija u zakonom propisanoj formi, dostavljanje nepotpunih odgovora i sl.“⁴⁵ predstavljaju samo neke od problema u implementaciji zakona, a pored toga „je primjetna i proizvoljna primjena zakona što dovodi do otežanog pristupa informacijama ili uskraćivanja pristupa iako su u pitanju javne informacije“⁴⁶. Jedan od osnovnih razloga ogleda se u činjenici da ne postoji specijalizovano tijelo zaduženo za nadzor nad provođenjem zakona⁴⁷, što je praksa u regiji Zapadnog Balkana. Iako su određene nadležnosti date Institutiji ombudsmana za ljudska prava BiH, ova institucija nema ovlaštenja niti kapaciteta da efektivno implementira ulogu nadzornog tijela u dijelu slobode pristupa informacijama. Prema istraživanju Transparency International u BiH za 2022. godinu tek nešto malo preko 50% institucija dostavlja odgovore na zahtjev za pristup informacijama u zakonom predviđenom roku.⁴⁸

⁴² SIGMA, Monitoring Report: The Principles of Public Administration, Bosnia and Herzegovina, May 2022, dostupno na: <https://www.sigmapublications.org/publications/Monitoring-Report-Bosnia-and-Herzegovina-May-2022.pdf>

⁴³ Transparency International u BiH, Analitička procjena stanja provođenja reforme javne uprave u BiH, Banjaluka 2022, dostupno na: <https://ti-bih.org/wp-content/uploads/2023/02/1.-Analiticka-procjena-stanja-provodjenja-RJU-u-BiH.pdf>

⁴⁴ Revizije.info, Fijasko na kraju saslušanja pred parlamentarnom komisijom odgovornom za reviziju, dostupno na: <https://revizije.info/fijasko-na-kraju-saslusanja-pred-parlamentarnom-komisijom-odgovornom-za-reviziju/>; Revizije.info, Sistem ne funkcioniše – rezistori su ostavljeni sami I prepušteni dobroj volji institucija, umjesto obavezi, čije se neispunjavanje sankcionise, dostupno na: <https://revizije.info/sistem-ne-funkcioniše-rezistori-su-ostavljeni-samimi-prepušteni-dobroj-volji-institucija-umjesto-obavezi-cije-se-neispunjavanje-sankcionise/>

⁴⁵ Transparency International u BiH, Analitička procjena stanja provođenja reforme javne uprave u BiH, Banjaluka 2022, dostupno na: <https://ti-bih.org/wp-content/uploads/2023/02/1.-Analiticka-procjena-stanja-provodjenja-RJU-u-BiH.pdf>

⁴⁶ Ibid

⁴⁷ SIGMA, Monitoring Report: The Principles of Public Administration, Bosnia and Herzegovina, May 2022, dostupno na: <https://www.sigmapublications.org/publications/Monitoring-Report-Bosnia-and-Herzegovina-May-2022.pdf>

⁴⁸ Transparency International u BiH, Primjena Zakona o slobodi pristupa informacijama u BiH, dostupno na: <https://ti-bih.org/publikacije/analiza-primjene-zakona-o-slobodi-pristupa-informacijama-2022/>

Vladavina prava i osnovna prava

Poglavlje 23: Pravosuđe i osnovna prava

Funkcionisanje pravosuđa

Prioritet 4: Temeljno unaprijediti institucionalni okvir, uključujući i na ustavnom nivou, kako bi se:

- a) osigurala pravna sigurnost u smislu podjele nadležnosti između nivoa vlasti;
- b) uvela klauzula o zamjeni kako bi se državi nakon pristupanja omogućilo privremeno ostvarivanje nadležnosti drugih nivoa vlasti radi sprečavanja i otklanjanja povreda prava EU;
- c) garantovala nezavisnost pravosuđa, uključujući i njegovu samostalnu instituciju (VSTV);
- d) reformisao Ustavni sud, uključujući i rješavanje pitanja medunarodnih sudija i osiguralo provođenje njegovih odluka;
- e) garantovala pravna sigurnost, uključujući i putem uspostave pravosudnog tijela kojem bi bilo povjereno da osigura dosljedno tumačenje prava u cijeloj Bosni i Hercegovini;
- f) osigurala jednakost i nediskriminacija građana, posebno postupanje prema presudi Evropskog suda za ljudska prava u predmetu Seđić i Finci;
- g) osiguralo da su svi organi uprave zaduženi za provedbu *acquis-a* zasnovani isključivo na profesionalizmu i da se ukloni pravo veta u procesu donošenja odluka, u skladu s *acquis-em*.

Prioritet 6: Unaprijediti funkcionisanje pravosuđa kroz usvajanje novih zakona o Visokom sudskom i tužilačkom vijeću i sudovima BiH u skladu sa evropskim standardima.

Niti jedan od zakona iz navedena dva prioriteta nije usvojen u 2022. godini. Zabrinjavajuće je da nacrti zakona koji su u proceduri ne sadrže mehanizme provjere i odgovornosti nosilaca_tljica pravosudnih funkcija. Godinu su obilježili skandali i pritisci prilikom imenovanja sudija_tkinja i tužilalaca_tljica, netransparentan rad sudova i tužilaštava, slabo procesuiranje visoke korupcije, neučinkovit sistem odgovornosti nosilaca_tljica pravosudnih funkcija.

Strateški okvir

BiH i dalje nema **Strategiju za reformu sektora pravde**. Država izradom i implementacijom ovog važnog strateškog dokumenta čija je primjena bila planirana za period 2021-2027. godine treba odgovoriti velikom broju zahtjeva⁴⁹ EK.

Činjenica da još nije usvojen dokument čija je primjena trebala početi 2021. godine govori o nedostatku političke volje i nefunkcionalnosti prethodnog saziva Vijeća ministara BIH. Ministarstvo pravde BiH nije objavilo nacrt dokumenta⁵⁰ i na taj način je uskratilo učešće opšte i stručne javnosti u procesu izrade Strategije. Pred-

⁴⁹ Pročitati Mišljenje Komisije o zahtjevu Bosne i Hercegovine za članstvo u Evropskoj uniji. Posebno obratiti pažnju na prioritete broj 4, 6 i 7. Dostupno na: <https://europa.ba/wp-content/uploads/2019/06/Misljenje-Komisije-o-zahtjevu-Bosne-i-Hercegovina-za-%C4%8Dlanstvo-u-Evropskoj-uniji.pdf>

⁵⁰ U ljeto 2020.godine ministar pravde BiH Josip Grubeša najavio je da će ministarstvo tokom jeseni te godine objaviti prednacrt strategije na platformi e-konsultacije, ali je objavilo samo odluku o formiranju radne grupe za izradu Strategije i izvještaje o provođenju ranije usvojene Strategije, ali ne i dokumente koji se odnose na novu Strategiju.

nacrte Strategije, pratećeg Akcionog plana i Pregleda pokazatelja provođenja je za javnost objavilo⁵¹ Udruženje „Vaša prava BiH“.

Ministarstvo pravde BiH je u 2022. godini organizovalo pet radno-konsultativnih sastanaka sa institucijama i organizacijama sektora pravde i drugih relevantnih institucija i organizacija partnera u reformskim procesima. Potrebno je uložiti dodatne napore kako bi se u proces uključila stručna javnost.

Osim ubrzanja procesa izrade i usvajanja Strategije, neophodno je osigurati i dokazati političku volju za njenu implementaciju. U prilog tome ide i činjenica da većina prioriteta prethodne Strategije za period 2014-2018. godina nije implemen-tirana, a da će (p)ostati dio nove Strategije.

Zakonovavni i institucionalni okvir

Zakon o sudovima BiH koji je upućen na javnu raspravu u novembru 2022. godine još nije usvojen. Iako bi njegovim usvajanjem bio ispunjen jedan od ključnih prioritetata i ostvaren napredak kroz definisanje nadležnosti Vrhovnog suda, neke stavke ovog zakona mogu dovesti do nedoumica u primjeni i ograničavanju nadležnosti⁵² Suda BiH.

Dom naroda PS BiH je odbio izmjene i dopune dopunama **Zakona o Visokom sudskom i tužilačkom vijeću BiH (VSTV BiH)**. Ministarstvo pravde BiH je ponovo pripremilo i uputilo nacrt izmjena, ali je VSTV BiH problematizovao pitanje objave imovinskih kartona nosilaca pravosudnih funkcija i na taj način pružio otpor jednom od ključnih mehanizama provjere i odgovornosti ovih lica. Iako su označene kao hitne, pomenute izmjene i dopune zakona nisu usvojene ni nakon tri godine, pa BiH i dalje nema Jedinicu za integritet u okviru VSTV.⁵³

Osim nedostatka napretka u unapređenju zakonskog okvira i provođenju potrebnih reformi, postojeći institucionalni mehanizmi su još uvijek neadekvatni za osiguranje potrebnog nivoa odgovornosti i integriteta pravosuda. **Proces imenovanja sudija i tužilaca** od strane VSTV BiH još uvijek prate kontroverze zbog nedostatnih kvalifikacija, upitnog integriteta i primjera imenovanja osoba koje su prethodno osuđivane ili izabrane sa samog dna liste kandidata_kinja.⁵⁴ Prethodni rezultati, ocjene ili eventualni disciplinski postupci se još uvijek ne uzimaju kao relevantan kriterijum pri izboru nosilaca_teljica funkcija. Nedosljednost i preširoka diskrecija u primjeni pravila o imenovanju i napredovanju se i dalje mogu primijetiti.⁵⁵

⁵¹ „Poziv svim zainteresovanim pojedincima i nevladnim organizacijama da pruže doprinos u izradi SRSP BiH za period 2021.-2027“, Vaša prava BIH (pravnapomoc.app), posljednja izmjena 31.03.2022, <https://pravnapomoc.app/ba/newsdetails?id=49>

⁵² Ograničavanje nadležnosti se najviše odnosi na krivična djela iz oblasti terorizma, trgovine ljudima i seksualno iskorištavanje žena i djece, nezakonite trgovine drogom, nezakonite trgovine oružjem, pranje novca, korupcije, krivotvorene sredstava plaćanja, kompjuterskog i organizovanog kriminala utvrđena zakonima Federacije Bosne i Hercegovine, Republike Srpske i Brčko distrikta Bosne i Hercegovine.

⁵³ Više u Alternativni izvještaj o napretku Bosne i Hercegovine na putu za članstvo u Evropskoj uniji za 2021. godinu: politički kriteriji, s. 13: https://eu-monitoring.ba/site/wp-content/uploads/2022/05/BHS_FINAL_WEB-1.pdf

⁵⁴ „Imenovanja u VSTV-u: Prvo je odbili zbog loših rezultata, pa je izabrali za predsjednicu suda“, Žurnal.info, posljednja izmjena 26.09.2022, <https://zurnal.info/clanak/prvo-je-odbili-zbog-losih-rezultata-pa-je-izabrali-za-predsjednicu-suda/25326>

⁵⁵ Kako je navedeno i u zaključcima TAIEX radionice “Kriteriji za imenovanje sudija i tužilaca se trebaju zasnivati na kvalitetu, integritetu i efikasnosti“, sistem imenovanja se mora pod hitno unaprijediti, obzirom na brojne nedosljednosti i propuste koji su u njima zabilježeni. <https://vstv.pravosudje.ba/vstvfo/B/141/article/117988>

Prisutni su **politički pritisci u procesu imenovanja** na ključne pozicije u pravosuđu, kao što su imenovanja glavnih tužilaca_teljica i predsjednika_ca sudova. Proces imenovanja glavnog_e tužioca_teljice Tužilaštva BiH izaziva ozbiljne sumnje u integritet procesa. Uslijed različitih pritisaka i korupcijskih afera, od kandidature su odustali svi kandidati_kinje osim tadašnjeg vršioca dužnosti ove funkcije. To kompromituje proces imenovanja i ne čini ga vjerodostojnom osnovom za imenovanje prve osobe Tužilaštva BiH. Nakon toga, u procesu imenovanja predsjednika_ce Suda BiH je prijavljen i razmatran samo jedan kandidat. Ovaj proces dovodi u pitanje otvorenost procedure i osiguranje konkurenčije u procesu imenovanja na važne pozicije.

Sporna su i imenovanja na nižim nivoima vlasti. VSTV BiH je imenovao glavnu tužiteljicu Posavskog kantona s krivičnim dosjeom tokom trajanja uslovne kazne i u vrijeme dok se protiv nje vodio disciplinski postupak, čime je zanemarena preporuka EK.⁵⁶ VSTV BiH je Balkanskoj istraživačkoj mreži BiH odbio dostaviti tonski zapis sjednice na kojoj se raspravljalo o imenovanju ove tužiteljice.

Brojne korupcijske i druge afere koje uključuju visokopozicionirane tužioce_teljice i sudije_tkinje dovode u pitanje **integritet nosilaca_teljica pravosudnih institucija**. Predstavnici_ce Tužilaštva BiH su se u toku 2022. godine našli_e na listi sankcija SAD zbog sumnji na umiješanost u korupciju. U javnosti su se nastavile pojavljivati sumnje u vezi i sa drugim tužiocima_teljicama, te njihovim poveznicama sa politikom i organizovanim kriminalom.⁵⁷

VSTV i pravosudne institucije i dalje na poštuju načelo **transparentnosti**. Brojne institucije odbijaju dostaviti pravosnažne optužnice ili presude kršeći Zakon o slobodi pristupa informacijama. Mehanizmi transparentnosti poput objavljivanja tonskih zapisa sjednica VSTV se ne primjenjuju i nastoje ukinuti.⁵⁸ Analiza transparentnosti pravosuđa⁵⁹ pokazuje da je na tek malo više od 50% zahtjeva za pristup informacijama odgovoreno u zakonskom roku, te da su dostavljene sve tražene informacije. Zabrinjavajuću praksu predstavlja različito postupanje pravosudnih institucija u odnosu na profil tražioca_teljice zahtjeva. Naime, dok je u slučaju zahtjeva koji su upućeni od strane TI BiH u samo jednom slučaju zabilježeno “ćutanje administracije”, u isto vrijeme je “ćutanje administracije” zabilježena u 30,9% zahtjeva koji su upućeni od strane građana_ki. S druge strane, tužilaštva radije ustupaju tražene informacije građanima_kama nego OCD, što također može biti indikativno i ukazivati na zatvoreni odnos tužilaštava naspram OCD. Kod proaktivne transparentnosti, većina sudova objavljuje godišnje planove rada, dok tek polovina sudova na svojim web stranicama ima objavljene godišnje izvještaje o radu. Najlošiji trend je zabilježen pri finansijskim informacijama. Čak **73 od 74 suda nema objavljen godišnji budžet** na svojoj web stranici, dok se i taj jedan objavljeni ne odnosi na tekuću godinu.

Kada je riječ o informacijama relevantnim za krivične predmete, samo 16 sudova na svojim web stranicama objavljuje kompletne prvostepene i drugostepene presude, četvrtina sudova objavljuje kratke informacije, dok više od polovine ne objavljuje

⁵⁶ Aida Trepanić, „Tužiteljica u Posavini unaprijeđena tokom trajanja uslovne kazne“, Detektor.ba, posljednja izmjena 20. decembra 2022, <https://detektor.ba/2022/12/20/tuziteljica-u-posavini-unaprijedjena-tokom-trajanja-uslovne-kazne/>

⁵⁷ Amra Vrabac, „Porodične veze, korupcija, kriminal: Kako očistiti bh. pravosuđe od kompromitiranih tužilaca i sudija“, Patria, posljednja izmjena 02. septembar 2022, <https://nap.ba/news/97628>

⁵⁸ Nermina Kuloglija-Zoli, „Zašto se VSTV “stidi” objavljivanja tonskih snimaka sjednica?“, Detektor.ba, posljednja izmjena 10. avgusta 2022, <https://detektor.ba/2022/08/10/zasto-se-vstv-stidi-objavljivanja-tonskih-snimaka-sjednica/>

⁵⁹ „Analiza nivoa transparentnosti pravosudnih institucija u Bosni i Hercegovini“, Transparency International BiH (Sarajevo: Transparency International BIH, 2022), <https://ti-bih.org/wp-content/uploads/2022/12/Analiza-transparentnosti-pravosudnih-institucija-u-BiH.pdf>

nikakve informacije o presudama na svojim web stranicama. Organizacije koje provode monitoring suđenja poput Balkanske istraživačke mreža u BiH i Transparency International BiH ukazuju na praksu skrivanja ili kasnog objavljivanja rasporeda suđenja i objavljivanja broja predmeta umjesto imena i prezimena optuženih, što zainteresovanoj javnosti i novinarima otežava praćenje suđenja.

Situacija je drugačija s proaktivnom transparentnosti tužilaštava. Dok skoro polovina tužilaštava objavljuje i redovno ažurira godišnje izvještaje o radu, čak 80% njih ne objavljuje svoje godišnje planove rada. Čak 19 tužilaštava ne objavljuje nikakve informacije o budžetu institucija, dok jedno tužilaštvo objavljuje, ali ne pravovremeno. Većina tužilaštava objavljuje informacije o potvrđenim optužnicama u vidu saopćenja sa dispozitivom (75%) dok tek tri tužilaštva objavljuju kompletne optužnice.

Efikasnost pravosuđa

Nema nikakvog napretka u procesuiranju najkompleksnijih krivična djela, prije svega djela korupcije i organizovanog kriminala.

Prema podacima VSTV-a za 2022. godinu, tužilaštva u BiH su imala ukupno **1810 prijava za krivična djela korupcije** (KTK), te **49 prijava** u vezi sa predmetima tzv. visoke korupcije (KTKV).

Pokrenuto je ukupno **456 istraga za korupcijska krivična djela**, od kojih se **42 odnosi na visoku korupciju**. Zabrinjavajući su podaci o strukturi podignutih optužnica. Potvrđeno je **175 optužnica**, od kojih se **samo jedna** odnosi na predmete visoke korupcije. U pogledu strukture presuda, situacija je posebno zabrinjavajuća u smislu kaznene politike. Naime, od 193 pravosnažne osuđujuće presude, **131 se odnosi na uslovnu kaznu**, dok je samo u jednoj izrečena zatvorska kazna, te u jednoj zatvorska i novčana. Analizirajući **presude za visoku korupciju**, dvije trećine se odnosu na oslobađajuću presudu (14), dok je 7 osuđujućih i samo u četiri slučaja je izrečena zatvorska kazna. Ovdje svakako treba imati u vidu da postoji mehanizam tzv. „otkupa“ zatvorske kazne ukoliko je ona ispod godinu dana, čime na kraju veliki broj osuđenih ipak ne završi na izdržavanju kazne.⁶⁰

Posebno su poražavajući rezultati kada je u pitanju pravovremenost, odnosno dužina rješavanja pristiglih prijava, te je tako na primjer u slučaju Tužilaštva BiH **prosječna dužina rješavanja prijava za visoku korupciju 977 dana, odnosno gotovo 3 godine**. Procesna nedisciplina karakteriše i sudske postupke, pa je monitoringom suđenja utvrđeno da je prosječan broj zakazanih suđenja pred Sudom BIH bio 2 puta mjesечно po predmetu, a da je broj održanih predmeta bio još manji.⁶¹

Zabilježeno je odlaganje zakazanih suđenja zbog promjene u sastavu vijeća, česti i neopravdani izostanci optuženih ili branilaca_teljica⁶² i spora dinamika zakazivanja suđenja. Primjetna su i prekoračenja zakonskog roka tokom pretpretresne faze. Pred-

⁶⁰ Vladimir Kovačević, „Veliki broj otkupljenih kazni u Republici Srpskoj slabi sprečavanje korupcije“, Detektor.ba, posljednja izmjena 28. septembar 2022, <https://detektor.ba/2022/09/28/veliki-broj-otkupljenih-kazni-u-republici-srpskoj-slabi-sprecanje-korupcije/>

⁶¹ „Efikasnost pravosuđa: učestalost zakazivanja i održavanja suđenja“, (Sarajevo: Transparency International BIH, 2022), dostupno na: <https://ti-bih.org/publikacije/efikasnost-pravosudja-ucestalost-zakazivanja-i-odrzavanja-sudjenja/>

⁶² Predsjedavajući_e sudske vijeća često ne utvrđuju opravdanost izostanka i ne koriste mehanizme kojima bi se osiguralo prisustvo optuženih, poput određivanja prinudnog dovodenja ili pritvora optuženih i novčanog kažnjavanja branilaca_teljica koji se ne odazovu pozivu suda i ne opravdaju izostanak. Više u analizi „Efikasnost pravosuđa: učestalost zakazivanja i održavanja suđenja“.

met Alija Delimustafić i drugi ukazuje na nelogičnosti u pravosuđu u BiH. Optužnica je potvrđena prije 5 godina, a glavni pretres je odgođen 10 puta i ova faza procesa još nije počela. Drugi primjer neefikasnog upravljanja postupka je predmet protiv bivše direktorice Agencije za bankarstvo RS Slavice Injac (predmet Bobar banka). Optužnica za krivično djelo organizovanog kriminala u vezi sa zloupotrebom službenog položaja ili ovlaštenja počinjeno 2014. godine je potvrđena 2017. godine, a presuda nije donesena do kraja 2022. godine.⁶³

Monitoring suđenja u slučajevima korupcije u BiH je pokazao da mnoge nelogičnosti i nepravilnosti vode do sve većeg nepovjerenje građana u pravosuđe. Predmeti formirani pod pritiskom javnosti ukazuju na neefikasan rad tužilaštava, naročito u predmetima visoke korupcije. Tužilaštva senzacionalističkim najavama koje naknadno ne potkrijepe dokazima koriste ove predmete kao sredstvo manipulisanja javnosti, stvarajući dojam da je odgovornost za oslobođajuće presude na sudovima, a ne na sposobnosti tužilaštava da dokažu izvršenje kritičnih djela navedenih u optužnicama.

Odgovornost pravosuđa

Sistem odgovornosti nosilaca pravosudnih funkcija i dalje se suočava sa izazovima kompleksnog procesa utvrđivanja odgovornosti, dugotrajnih procesa, te načinom donošenja odluka i ulogom VSTV u krajnjim odlukama. Efikasnost raspoloživih sankcija nema nikakav odvraćajući efekat na nosioce pravosudnih funkcija. Većina izrečenih sankcija i dalje se odnosi na anonimizirane javne opomene i novčane sankcije u vidu odbijanja procenta od plate. Novinari i mediji često ne mogu ispratiti postupke do kraja s obzirom da VSTV insistira na objavi konačnih odluka u anonimiziranoj formi⁶⁴, odnosno samo sa inicijalima kažnjениh osoba.

Prema podacima Ureda disciplinskog tužioca (UDT) VSTV, u toku 2022. godine je izrečeno **29 disciplinskih mјera**. Velika većina (20) se odnosi na smanjenje plate, jedna na smanjenje plate uz posebnu mjeru, tri javne opomene, tri pismene opomene koje se ne objavljaju, te dva premještaja s mjesta glavnog tužioca na mjesto tužioca. Posebno je poražavajuće da se tokom 2022. godine, bez obzira na prijedloge UDT pri disciplinskim tužbama, niti jedna sankcija ne odnosi na razrješenje s dužnosti.

Fokus na blagu kaznenu disciplinsku politiku su vratile sankcije nosiocima_teljicama pravosudnih funkcija. UDT je imao spore ili nikakve reakcije na ove sankcije, što dodatno urušava povjerenje javnosti u rad pravosudnih institucija.⁶⁵ Uprkos ponavljanju preporuka međunarodnih institucija da je potrebna veća nezavisnost tijela koje odlučuje o disciplinskim prekršajima sudija i tužilaca, reforme u kojima se predviđaju rješenja godinama su na čekanju⁶⁶.

⁶³ Prvostepena oslobođajuća presuda u ovom predmetu je donesena van izvještajnog perioda, u januaru 2023. godine, šest godina nakon potvrđivanja optužnice.

⁶⁴ Emina Dizdarević, „Anonimizacija primorava novinare na selektivno praćenje disciplinskih postupaka“, Detektor.ba, posljednja izmjena 04. novembra 2022, <https://detektor.ba/2022/11/04/anonimizacija-primorava-novinare-na-selektivno-pracenje-disciplinskih-postupaka/>

⁶⁵ Emina Dizdarević, „Pravosuđe zatečeno sankcijama za tužioce i sudije“, Detektor.ba, posljednja izmjena 15. aprila 2022, <https://detektor.ba/2022/04/15/pravosudje-zateceno-sankcijama-za-tuzioce-i-sudije/>

⁶⁶ Nermina Kuloglija-Zolj, „Povećanje nezavisnosti Ureda disciplinskog tužioca godinama na čekanju“, Detektor.ba, posljednja izmjena 31. avgust 2022, <https://detektor.ba/2022/08/31/povecanje-nezavisnosti-ureda-disciplinskog-tuzioca-godinama-na-cekanju/>

Domaće rješavanje predmeta ratnih zločina

Sve više preživjelih i oštećenih svjedoka ratnih zločina ne dočeka pravdu, niti bilo kakav vid satisfakcije zbog dinamike procesuiranja predmeta ratnih zločina pred domaćim sudovima. Svoje nezadovoljstvo zbog neefikasnog djelovanja pravosuđa po ovom pitanju su iskazala i brojna udruženja mirnim protestima ispred Suda i Tužilaštva BiH, naglašavajući bojazan zbog gubitka svjedoka i odgovornih za počinjene ratne zločine.

Prema Revidiranoj strategiji za rad na predmetima ratnih zločina⁶⁷, Državno tužilaštvo je obavezno raditi na najsloženijim predmetima, dok se manje složeni predmeti trebaju proslijediti entitetskim i Tužilaštvu BD BiH.

Od ukupnog broja podignutih optužnica u 2022. godini,⁶⁸ samo su tri spuštene na kantonalni, odnosno okružni nivo, čime je Tužilaštvo nastavilo sa trošenjem resursa na manje složene predmete. Brojne domaće i međunarodne organizacije godinama upozoravaju na ovaj problem, kao i na optuživanje osoba nedostupnih pravosudnim institucijama BiH. Uz to je i dalje primjetno da Tužilaštvo nastavlja da cjeplja predmete i istrage, iako u znatno manjem obimu nego prethodnih godina.

Predmeti koji su upućeni na niže nivoe se najčešće odnose na one u kojima je počinilac nepoznat,⁶⁹ zbog čega nije došlo do povećanja suđenja u okružnim i kantonalnim sudovima, kao ni u Osnovnom суду BD BiH. Sudovi sa druge strane, postupaju po optužnicama koje im dostavljaju tužilaštva. O sporosti vođenja procesa najbolje svjedoče podaci da se za suđenja za ratne zločine na državnom nivou ročišta zakazuju jednom sedmično ili u dvije sedmice, dok se ročišta na kantonalnim odnosno okružnim sudovima najčešće zakazuju jednom u 30 dana. Vrhovni sudovi u FBiH i RS po nekoliko puta ukidaju presude i predmete vraćaju prvostepenim sudovima na ponovno suđenje prije nego što donešu konačnu odluku.

Brojna udruženja žrtava godinama traže informacije o više od 800 predmeta iz "A" kategorije⁷⁰ koje je dostavilo Tužilaštvo Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju. Tužilaštvo BiH je tek u ljetu 2022. godine objavilo da je obustavljeno više od 250 takvih istraga.⁷¹ Regionalna saradnja po pitanju procesuiranja ratnih zločina je i dalje jako neefikasna. Proces prenošenja predmeta iz BiH u neku od susjednih zemalja i vođenje tih sudske postupaka traje predugo.

Glavni državni tužilac Milanko Kajganić je prilikom izbora na poziciju u izlaganju svog programa naveo da neće biti opterećen brojem optužnica, nego njihovim kvalitetom i složenosti,⁷² a od najsloženijih predmeta koje su u domenu Tužilaštva BiH, **trećina ih se odnosi na nedostupne optužene**. Sud BiH je izrekao manje presuda i pravnosnažnih kazni zatvora nego u ranijim godinama, a neki od razloga za to je optuživanje nedostupnih osoba i manje predmeta ratnih zločina u sudske procese.

⁶⁷ Više o Revidiranoj strategiji u poglavlju o Pomirenju, tranzicijskoj pravdi i memorijalizaciji

⁶⁸ Haris Rovčanin, „Tužilaštvo BiH nastavilo sa trendom optuživanja nedostupnih osoba“, Detektor.ba, posljednja izmjena 28. decembra 2022, <https://detektor.ba/2022/12/28/tuzilastvo-bih-nastavilo-sa-trendom-optuzivanja-nedostupnih-osoba/>

⁶⁹ Jasmin Begić, „Na niže nivoe prebačeno najviše slučajeva sa nepoznatim počiniocima“, Detektor.ba, posljednja izmjena 9. februara 2022, <https://detektor.ba/2022/02/09/na-nize-nivoe-prebaceno-najvise-slucajeva-sa-nepoznatim-pociniocima/>

⁷⁰ Predmeti sa oznakom "A" su predmeti za koje je Haško tužilaštvo utvrdilo da postoji dovoljno dokaza za osnovanu sumnju da je osoba počinila teška kršenja međunarodnog humanitarnog prava, nakon čega su proslijedeni pravosuđu u BiH na dalji rad

⁷¹ Lamija Grebo, „Tužilaštva obustavila više od 250 istraga ratnih zločina sa „A“ liste“, Detektor.ba, posljednja izmjena 08.07.2022, <https://detektor.ba/2022/07/08/tuzilastva-obustavila-vise-od-250-istraga-ratnih-zlocina-sa-a-liste/>

⁷² Emina Dizdarević i Azra Husarić Omerović, „Milanko Kajganić izabran za glavnog državnog tužioca“, Detektor.ba, posljednja izmjena 20.10.2022, <https://detektor.ba/2022/10/20/milanko-kajganic-izabran-za-glavnog-drzavnog-tuzioca/>

Borba protiv korupcije

Prioritet 7: Jačati prevenciju i borbu protiv korupcije i organizovanog kriminala, uključujući i protiv pranja novca i terorizma, prvenstveno putem:

- a) usvajanja i provođenja propisa o sukobu interesa i zaštiti uzbunjivača;
- b) osiguravanja djelotvornog funkcionisanja i koordinacije tijela za borbu protiv korupcije;
- c) usklađivanja zakonodavstva i jačanje kapaciteta za javne nabavke;
- d) osiguravanja efikasne saradnje između tijela za provođenje zakona i sa tužilaštvima;
- e) demonstriranja napretka u ostvarivanju rezultata proaktivnih istraga, potvrđenih optužnica, kaznenih progona i pravosnažnih osuđujućih presuda u predmetima organiziranog kriminala i korupcije, uključujući i one na visokom nivou;
- f) depolitizacije i restrukturiranja javnih preduzeća i osiguravanja transparentnosti procesa privatizacije.

BiH i u protekloj godini bilježi nazadovanje u borbi protiv korupcije. Već dvije godine se čeka na usvajanje Strategije borbe protiv korupcije. Izvršene su izmjene Zakona o javnim nabavkama BiH (više u poglavljju *Javne nabavke*). Nije usvojen Zakon o sukobu interesa BiH. Primjena postojećih zakona o sukobu interesa je neefikasna na svim nivoima, osim u BD BiH. FBiH ne primjenjuje Zakon o sukobu interesa, Zakon o suzbijanju korupcije i organizovanog kriminala, a Zakon o zaštiti prijavitelja korupcije nikada nije usvojen.

BiH je prema Indeksu percepcije korupcije⁷³ ponovo nazadovala i zauzima najniže mjesto u regionu i **treće najgore mjesto u Evropi**. Ovako loš rezultat je očekivan zbog izostanka ključnih reformi, a zabrinjavaju pokušaji da se pod krinkom reformi usvoje zakoni lošiji od postojećih.

Sa nazatkom od 8 indeksnih poena u posljednjoj deceniji, BiH je izdvojena kao primjer najvećeg pogoršanja po pitanju korupcije u regiji Istočne Evrope i Centralne Azije. Ističe se da etničke podjele ometaju demokratske institucije u borbi protiv korupcije, što je posebno vidljivo u slučaju Tužilaštva BiH, u čiju sposobnost za procesuiranje korupcije se ozbiljno sumnja. Proces imenovanja glavnog tužioca BiH, brojni korupcijski skandali i ostavke dovode u pitanje integritet⁷⁴ ove institucije. U prilog ovim tvrdnjama ide i podatak da je ovo tužilaštvo u 2022. godini podiglo samo jednu optužnicu za slučaj visoke korupcije.⁷⁵

Građanke_i već više o dvije godine čekaju da VM BiH usvoji **Strategiju za borbu protiv korupcije BiH**. U međuvremenu je Agencija za prevenciju korupcije i koordinaciju borbe protiv korupcije (APIK) uputila u javnu raspravu revidirani nacrt Strategije koji pokriva samo period 2022-2024. godina, u odnosu na dosadašnju praksu kreiranja petogodišnjih strateških dokumenata. Ovo dovodi u pitanje svrhu dokumenta obzirom da obim strateških ciljeva i mjera definisanih Akcionim planom za provedbu Strategije ostaje isti, a da je provedba ranijih strateških dokumenata bila tek nešto viša od 30%.

⁷³ Transparency International svake godine objavljuje Indeks percepcije korupcije. Indeks za 2022. godinu je dostupan na: <https://www.transparency.org/en/cpi/2022>

⁷⁴ „Ponašanja i djelovanja koegzistentna sa skupom moralnih ili etičkih principa i standarda, prihvaćeno od strane kako pojedincaca, tako i institucija, koja kreiraju prepreku korupciji.“ Definicija integriteta, Transparency International: <https://ti-bih.org/pojam/integritet/>

⁷⁵ Više u poglavljju Funkcionisanje pravosuđa

Primjetno je i nedovoljno efikasno djelovanje i pitanje nezavisnosti APIK-a, odnosno pitanje integriteta procesa imenovanja rukovodstva ove institucije. Komisija za izbor i nadzor nad radom APIK-a je godinu dana po raspisivanju konkursa za izbor direktora i zamjenika direktora donijela odluku o imenovanju lica za koja se u medijima špekulisalo da će biti imenovana. Novi direktor, čije imenovanje je potvrdio i Predstavnički dom PS BiH, ranije je obavljao funkciju šefa kabineta Bakira Izetbegovića u Domu naroda BiH i Predsjedništvu BiH, čime se dovodi u pitanje stranačka nepristranost. Žalbama upućenim nadležnim institucijama se osporava i da je novi direktor ispunio uslove iz konkursa.

Primjetan je i nedostatak kapaciteta i jasnih nadležnosti ostalih tijela za borbu protiv korupcije. Nisu uspostavljeni adekvatni mehanizmi i načini koji bi osigurali redovno i kontinuirano izvještavanje o provođenju planova rada na nižim nivoima, kao ni planova integriteta i potrebama za njihovo ažuriranje.

Usvajanje i primjena antikorupcijskih zakona

Od predviđenih antikorupcijskih zakona su usvojene samo izmjene i dopune **Zakona o javnim nabavkama**. Ove izmjene i dopune ne osiguravaju adekvatan nadzor, imajući u vidu da je VM BiH iz Nacrta zakona otklonilo odredbe koje se tiču jačanja nadzora i povećanja sankcija.

Zakon o sukobu interesa BiH je antikorupcijski zakon na koji se godinama čeka.⁷⁶ Prijedlog koji je Ministarstvo pravde BiH izradilo nakon odbijanja ranijeg prijedloga u Doma naroda PS BiH unazađuje mehanizme sprečavanja sukoba interesa u odnosu na važeći zakon. Novim prijedlogom se svi izabrani poslanici_ce i delegati_kinje u PS BiH izuzimaju iz ograničenja za obavljanje duplih funkcija u upravi javnih preduzeća, udruženja i fondacija koja se finansiraju iz budžeta⁷⁷ i ukida se zabrana da budu vlasnici_e privatnih preduzeća koja posluju sa drugim nivoima vlasti. Ovo praktično znači ozakonjavanje obavljanja duplih funkcija. Novim prijedlogom se sužava i pojам bliskih srodnika i usko tretira pojam povezanih lica formulacijama koje će biti teško dokazive, a zadržava niske novčane kazne u slučajevima kršenja. Ovaj prijedlog ne garantuje nezavisnost Komisije za odlučivanje o sukobu interesa, dodatno komplikuje proceduru imenovanja njenih članova_ica i način utvrđivanja sukoba interesa. U pojedinim slučajevima se ostavlja mogućnost da funkcioneru_ki u sukobu interesa izricanje mjere vrši nadređeni_a, što dovodi do neujednačene prakse.

Iako su javne konsultacije o nacrtu ovog zakona održane u novembru 2022. godine, Ministarstvo pravde BiH još nije sačinilo izvještaj o provedenoj proceduri i nije poznato hoće li pristigli komentari biti usvojeni.

Primjena postojećeg **Zakona o sukobu interesa u institucijama BiH** je zbog kompleksnog procesa odlučivanja nadležne Komisije potpuno neefikasna. Komisija je u 2022. godini održala samo jednu sjednicu. Pokrenuto je 8 postupaka za utvrđivanje sukoba interesa, ali se za njihovo procesuiranje čeka imenovanje novih članova_ica Komisije. Nepravovremenost izricanja sankcija oslikava i podatak da je tokom 2022.

⁷⁶ Više u Alternativnom izvještaju za 2021.

⁷⁷ Po novom Zakonu se sukobom interesa smatra obavljanje upravljačkih funkcija u udruženjima ili fondacijama koja se finansiraju sa nivoa BiH.

godine doneseno 5 odluka o sankciji, od čega je u 3 slučaja zbog isteka mandata utvrđen sukob interesa bez mogućnosti novčane kazne.

Zakon o sukobu interesa u BD BiH je trenutno jedini zakon ove vrste u BiH koji ispunjava minimum međunarodnih standarda. Novoformirana Komisija za odlučivanje o sukobu interesa BD BiH, tokom 2022. godine održala je 22 sjednice i pokrenula 36 postupaka. U 16 slučajeva su donesene odluke o izricanju sankcija ili opomena. Ostali predmeti su u toku, odnosno donesene su odluke o odbacivanju prijave ili obustavi postupka.

Zakon o sukobu interesa RS nije mijenjan od 2008. godine, a nadležna komisija u svom radu pokazuje nekonzistentnost i proizvoljna tumačenja zakonskih odredbi, posebno u utvrđivanju nespojivosti u odnosu na funkcije u javnim preduzećima. Komisija je tokom 2022. godine postupala u 28 predmeta, od kojih je samo u 8 predmeta utvrdila postojanje sukoba interesa.

Zakon o sukobu interesa FBiH se još uvijek ne primjenjuje u ovom entitetu, obzirom da od 2013. godine nije regulisano formiranje tijela nadležnog za provedbu. Vlada FBiH je pred sam istek tehničkog mandata u avgustu 2022. godine Parlamentu FBiH uputila Prijedlog zakona, koji je zapravo nacrt koji je pred istom Vladom stajao od 2019. godine. Zakon zbog izbornog procesa nije bio razmatran, niti je bio na dnevnom redu novog saziva Parlamenta FBiH. Prema Registru funkcionera Transparency International BiH⁷⁸, trenutno se oko 140 funkcionera_ki nalazi na dvostrukim ili višestrukim funkcijama, od kojih su mnoge nespojive.

Građanke_i FBiH i dalje čekaju na **Zakon o zaštiti prijavitelja korupcije**.⁷⁹ Predstavnički dom PFBiH je usvojio nacrt ovog zakona 2018. godine, a to je nakon duge blokade uradio i Dom naroda PFBiH u julu 2022. godine. Vlada FBiH je potom Prijedlog ovog zakona uputila u parlamentarnu proceduru u avgustu 2022. godine, ali Prijedlog do kraja godine nije razmatran.

Uprkos činjenici da nivo BiH, RS i BD BiH imaju zakone koji regulišu zaštitu prijavitelja_ica korupcije, ona se ne smatra naprednom zbog neefikasnosti i nerazvijenosti mehanizama pružanja podrške i načina otklanjanja štetnih posljedica zbog prijavljivanja korupcije. APIK je tokom 2022. godine zaprimio i odbio jedan zahtjev za zaštitu prijavitelja_ice korupcije u institucijama BiH. U istom periodu je Ured za prevenciju korupcije i koordinaciju aktivnosti za suzbijanje korupcije u BD BiH imao četiri zahtjeva i u sva četiri dodijelio status.

Ni nakon više od 8 godina od usvajanja **Zakona o suzbijanju korupcije i organizovanog kriminala FBiH** nije počela njegova primjena, odnosno nisu uspostavljeni i kapacitirani potrebni odjeli u okviru Tužilaštva FBiH.

⁷⁸ Registr funkcionera: <https://register.transparentno.ba/bs-Latn-BA/public-officials?page=1&rows=10>

⁷⁹ Jasmin Begić, „Prijavitelji korupcije u Federaciji godinama bez zaštite“, Detektor.ba, posljednja izmjena 30. novembra 2022, <https://detektor.ba/2022/11/30/prijavitelji-korupcije-u-federaciji-bez-zastite/>

Osnovna prava

Sloboda izražavanja

Prioritet 12: Garantovati slobodu izražavanja i medija i zaštitu novinara, posebno putem (a) osiguranja odgovarajućeg sudskog procesuiranja predmeta prijetnji i upotrebe nasilja nad novinarima i medijskim radnicima, i (b) osiguravanja finansijske održivosti sistema javnih RTV servisa.

Najava kriminalizacije klevete, zakona o sprečavanju lažnih vijesti i govora mržnja, proširivanje krivičnih djela protiv ustavnog poretka u RS su okarakterisani kao ozbiljna prijetnja za slobodu izražavanja i medija. Zabilježen je porast napada na novinare, kao i visok stepen nekažnjivosti ovih djela. U porastu je i broj tužbi za klevetu i SLAPP tužbi. Dok je i dalje nestabilno finansiranje javnog servisa, bilo je pokušaja za izdvajanje javnih sredstava sa državnog nivoa za Radio-televiziju Herceg Bosne. Tužilaštvo u prošloj godini nije podiglo nijednu optužnicu za negiranje genocida i drugih zločina i veličanje osuđenih ratnih zločina.

Zabrinjavajuće su najave političara_ki iz RS⁸⁰ i FBiH⁸¹ o ponovnom **uvodenju klevete u krivično zakonodavstvo**. Osim ove izmjene koja je izazvala burne reakcije medija i civilnog društva⁸², predsjednik RS Milorad Dodik i njegovi saradnici_ce su najavili zakone o sprečavanju lažnih vijesti i govora mržnje i proširivanje krivičnih djela protiv ustavnog poretka u RS. Aktivisti_ce i novinari_ke upozoravaju da je ovo pokušaj potpune kontrole javnog i kulturnog prostora u RS i ušutkivanja oponenata_ica i kritičara_ki vlasti.

S druge strane, na državnom nivou nema političke volje za realizaciju inicijative za izmjene **Zakona o zaštiti od klevete**, usvojenoj u Zastupničkom domu PS BiH 2020. godine.⁸³ Privremena istražna komisija ovog doma za utvrđivanje stanja u pravosuđu je u svom izvještaju⁸⁴ navela da tužbe za klevetu, kao i procesuiranja za takozvana neovlaštena snimanja predstavljaju jasan vid pritiska na medije.

U 2022. godini je nastavljen trend **porasta napada na novinare_ke**, kao i ugrožavanja medijskih sloboda i sigurnosti novinara_ki. Udruženje BH novinari i Linija za pomoć novinarima (FMHL) su registrirali 79 slučajeva kršenja medijskih sloboda, slobode izražavanja i sigurnosti novinara,⁸⁵ kao i 35 slučajeva online nasilja nad medijskim

⁸⁰ Nakon najave predsjednika RS Milorada Dodika, Vlada RS je na sjednici održanoj 02. marta 2023. godine razmatrala Načrt zakona o izmjenama i dopunama Krivičnog zakonika RS. Ministar pravde RS Miloš Bukejlović je najavio da će "onaj ko uvrijedi ili kleveće drugoga [biti kažnen] sa novčanom kaznom od 5.000 do čak 30.000 KM", više na: <https://www.vladars.net/sr-SP-Cyril/Vlada/media/vijesti/Pages/odrzana-10.-sjednica-vlade.aspx> i <https://www.klix.ba/vijesti/bih/vlada-rs-a-uvodi-ogromne-kazne-za-klevetu-i-uvredu-mnogi-sumnjuju-da-je-cilj-cenzura-novinara/230302107>

⁸¹ Bakir Izetbegović, predsjednik Stranke demokratske akcije i tadašnji kandidat za člana Predsjedništva BiH, tokom predizborne kampanje aktuelizovao je temu kriminalizacije klevete u FBiH.

⁸² Vladimir Kovačević, „Prve reakcije: Zabrinutost da Dodik zakonima želi ograniciti kritične novinare i medije“, Detektor.ba, posljednja izmjena 03.11.2022, <https://ba.voanews.com/a/prve-reakcije-zabrinutost-da-dodik-zakonima-zeli-ograniciti-kriticne-novinare-i-medije/6819781.html>

⁸³ „Političari moraju prihvati kritiku u medijima kao dio slobode izražavanja, a ne kao klevetu“, BH Novinari, posljednja izmjena 17.03.2020, <https://bhnovinari.ba/bs/2020/03/17/politicari-moraju-prihvati-kritiku-u-medijima-kao-dio-slobode-izrazavanja-a-ne-kao-klevetu/>

⁸⁴ Izvještaj o radu Privremene istražne komisije PS BiH za utvrđivanje stanja u pravosudnim institucijama BiH, Sarajevo, juni 2022., <https://www.parlament.ba/data/dokumenti/ad-hoc-komisije/35.%20sjednica%20PIK-a%20-%20kompletirani%20i%20spojeni%20-B.pdf>

⁸⁵ U strukturi slučajeva prijavljenih FMHL najveći broj je političkih i verbalnih prijetnji – 22, zatim slijede slučajevi prijetnji smrću, govora mržnje i huškanja – 19, nove tužbe za klevetu – 8, uskraćivanje javnih informacija – 6 slučajeva, kršenje radnih prava i mobbing na radnom mjestu u 7 slučajeva, oštećenje imovine medija i hakerski napadi – 5 slučajeva, i tako dalje...

profesionalcima_kama. Iza navedenih prijetnji i napada u 80% slučajeva stoje političari_ke, s njima povezani privrednici_e, javni i akademski radnici_e. Tokom predizborne kampanje su posebno agresivni bili stranački trolovi i botovi. Mediji u BiH se sve češće suočavaju sa zahtjevima javnih osoba za uklanjanjem medijskih sadržaja u kojima se spominju,⁸⁶ a pravni stručnjaci_kinje smatraju da su zahtjevi pravno neosnovani i da se koriste kao sredstvo zastrašivanja i cenzure medija.

Politički pritisci i napadi na novinare_ke i medije su u odnosu na 2021. godinu porasli za 40%, dok su slučajevi verbalnih prijetnji, prijetnji smrću i govor mržnje veći za 137%.⁸⁷ Ovdje se ističu ciljanu i neprimjereni pritisci na medije u Sarajevu, uključujući N1 televiziju i Face TV⁸⁸. Na meti napada su zbog javnog angažmana u zaštiti medijskih sloboda i sigurnosti novinara_ki bili i Udruženje BH Novinari i njihovo osoblje.

Izuzetno je visok stupanj nekažnjivosti napada na slobodu izražavanja i medija. U 2022. godini je 20 slučajeva nasilja nad medijskim djelatnicima_cama riješeno u njihovu korist, što je tek **25,3% slučajeva**. Zbog ove statistike je važno nastaviti zagovarati izmjenu krivičnog zakonodavstva s ciljem učinkovitije pravne zaštite novinara_ki, uključujući i efikasnije istrage sigurnosnih prijetnji novinarima_kama po službenoj dužnosti i adekvatno sankcionisanje napadača_ica. Usvajanjem ovih izmjena bi se odgovorilo na zahtjeve EK. Zeleno svjetlo za ovu inicijativu⁸⁹ je dala Ustavnopravna komisija Predstavničkog doma PS BiH, ali pomenute izmjene nisu pripremljene do kraja godine. Pozitivan iskorak s ciljem učinkovitije pravne zaštite novinara_ki je napravilo Tužilaštvo KS imenovanjem kontakt osobe – tužioca_tljice koji_a se bavi prioritetnim procesuiranjem ovih krivičnih djela.⁹⁰

Zabilježen je i negativan trend i **porast broja tužbi za klevetu i takozvanih SLAPP tužbi**, uključujući pokušaje zastrašivanja novinara_ki koji pišu o kriminalu, korupciji i drugim negativnim pojавama u društvu. Prema procjenama Udruženja BH Novinari, trenutno se pred sudovima u BiH vodi najmanje **300 tužbi za klevetu**, najvećim dijelom protiv medija i novinara_ki, odnosno urednika_ca. Od 10 slučajeva klevete u kojima su advokati_ce FMHL zastupali_e novinare_ke, 4 slučaja su riješena u korist novinara_ki i medija.

S druge strane, novinari_ke teško ostvaruju svoja prava kroz tužbe za klevetu protiv javnih funkcionera_ki ili predstavnika_ca institucija koji ih žele diskreditovati. Sud u Banjaluci je prvostepenom presudom oslobođio odgovornosti Milorada Dodika

⁸⁶ Ovakve zahtjeve su dobijali portal Srpska.info, Mojabanjaluka.info, Capital.ba, Zurnal.info. Više na: <https://safejournalists.net/resources1/analiza-neopravdanost-zahtjeva-za-uklanjanje-sadrzaja-na-web-portalima/?lang=bs>

⁸⁷ Infografika Udruženja BH Novinari o porastu prijetnji novinarima_kama dostupna na: <https://www.facebook.com/bhnovinari/photos/a.497083003758868/2754459894687823/>

⁸⁸ FACE TV i njen vlasnik Senad Hadžifejzović su uz online prijetnje bili žrtve političkog i institucionalnog pritska Regulatorne agencije za komunikacije čije rukovodstvo je željelo nametnuti nesrazmernu kaznu ovom mediju. Prema tvrdnjama zvaničnika i medija iz RS, Hadžifejzović je navodno u programu pitao sagovornika „treba li ubiti Milorada Dodika“. Kasnjom analizom audio snimka nije se moglo pouzdano utvrditi da je ova prijetnja izgovorena u programu, te je slučaj okončan na način da je RAK obustavio postupak protiv Face TV. Više na Al Jazeera Balkans, „RAK pokrenuo postupak protiv Face TV, žestoke reakcije na najavu rigorozne kazne“, <https://balkans.aljazeera.net/news/balkan/2022/10/31/pokrenut-postupak-protiv-face-tv-zestoke-reakcije-na-najavu-rigorozne-kazne-i-Oslobodenje>, „RAK obustavio postupak protiv Face TV-a i Senada Hadžifejzovića: Nemoguće je utvrditi šta je izgovorio“, . <https://www.oslobodenje.ba/vijesti/bih/rak-obustavio-postupak-protiv-face-tv-a-i-senada-hadzifejzovica-nemoguce-je-utvrditi-sta-je-izgovorio-818662>

⁸⁹ „Usvojena inicijativa kojom će se napad na novinare/ke tretirati kao posebno krivično djelo“, BH Novinari, posljednja izmjena 30.06.2022, <https://bhnovinari.ba/bs/2022/06/30/usvojena-inicijativa-kojom-ce-se-napad-na-novinare-ke-tretirati-kao-posebno-krivicno-djelo/>

⁹⁰ Sabina Sarajlija i Darko Martinčević, „Novinari kao mete napada: Tužilaštvo KS prepoznalo značaj jačanja zaštite novinara“, bilten E-novinar br.80, <https://bhnovinari.ba/wp-content/uploads/2022/12/BILTEN-80-BH-novinari.pdf>

po tužbi političke analitičarke i novinarke Tanje Topić zbog tvrdnji da „radi za stranu službu“ i da je „dokazani kvisling“, praćenih nizom uvreda o njoj o njenoj porodici. Sud je zaključio da ove tvrdnje „*predstavljaju mišljenja, odnosno vrijednosne su-dove*“, odnosno da se ne radi o kleveti. Pravni eksperti smatraju da je riječ o **političkoj presudi**⁹¹ u kojoj je „sud podlegao pritiscima zbog političkog utjecaja tuženog“. ⁹² Rijedak pozitivan iskorak u ovom polju je odluka Ustavnog suda BiH po tužbi za klevetu u postupku koji je Vladimir Kovačević, urednik portala Gerila vodio protiv Radio-televizije Republike Srpske i njenog urednika.⁹³ I dalje je prisutan problem **političkih pritisaka** i nestabilnog **finansiranja javnih servisa** u BiH. I EK upozorava na tešku finansijsku situaciju Radio-televizije BIH, kojoj samo Radio-televizija RS duguje 63 miliona konvertibilnih maraka na osnovu prikupljanja pretplate. Dok uposlenici_e državne televizije strahuju zbog gašenja uslijed nedostatka političke volje da se spomenuti problemi riješe, u 2022. godini je bilo pokušaja da VM BiH pored tri javna servisa pomoći dodijeli i Radio-televiziji Herceg-Bosne.⁹⁴

Koalicioni sporazum⁹⁵ potpisani između stranaka koje čine vlast na državnom nivou kao jedan od ciljeva navodi „*reformu cjelokupnog javnog radio-televizijskog sistema BiH i FBiH u skladu sa Ustavom*“. Iako javnosti nije pojašnjeno šta to podrazumiјeva, dio analitičara_ki i opozicionih stranaka smatra da to znači ispunjenje višegodišnje želje Hrvatske demokratske zajednice BiH da se u okviru javnog servisa uspostavi kanal na hrvatskom jeziku.⁹⁶

Presude za govor mržnje

Sud BiH je u 2022. godini pravosnažno osloboodio Fatmira Alispahića⁹⁷ optužbi za izazivanje nacionalne, vjerske i rasne mržnje, razdora i netrpeljivosti u tekstovima koje je objavljivao na portalu Antimigrant.ba⁹⁸

Trećestepeno Vijeće Suda BiH je krajem godine potvrdilo presudu⁹⁹ kojom pripadnici četničkog pokreta osuđeni na po pet mjeseci zatvora zbog izazivanja nacionalne, rasne i vjerske mržnje, razdora ili netrpeljivosti na području Višegrada i okoline u martu 2019. godine. Sutkinja je prilikom izricanja drugostepene presude istakla da

⁹¹ „Austrijski “Standard”: Napad Dodika na Tanju Topić podsjeća na napade političara u Mađarskoj i Rusiji“, BH Novinari, posljednja izmjena 14.02.2023, <https://bhnovinari.ba/bs/2023/02/14/austrijski-standard-napad-dodika-na-tanju-topic-podsjeca-na-napade-politicara-u-madjarskoj-i-rusiji/>

⁹² Dejan Lučka, „6. Udri oklevetane – dopušteno je!“, <https://dejanlucka.com/sramota-kod-suda-ne-postoji-ali-postoje-metafore-i-strah-od-carstva/#6>

⁹³ Vladimir Kovačević je novinar kojeg su 2018. pokušali ubiti dvojica napadača, koje je kasnije sud u Banjoj Luci osudio na zatvorske kazne, ali u sudskom postupku nije utvrđeno ko su naručiocи napada na ovog novinara. Više o slučaju na: <https://www.gerila.info/novosti/ustavni-sud-bih-presudio-da-je-rtrs-iznosio-klevetu-i-laz-naracun-novinara-vladimira-kovacevica/>

⁹⁴ Osnivači ovog medija koji nije javni servis su vlada Zapadnohercegovačkog kantona, nevladine organizacije Hrvatska zajednica Herceg-Bosna i 22 opštine u kojima Hrvati_ce čine većinu stanovništva. Televizija se finansira iz javnih budžeta ovog kantona i opština.

⁹⁵ „Objavljujemo Sporazum Osmorke: Hitno provođenje Briselskog sporazuma“, Patria, posljednja izmjena 21.11.2022, <https://nap.ba/news/99984>

⁹⁶ Sladan Tomić, „Osmorka najavljuje reforme RTV sistema, stručna javnost sumnja u dobre namjere“, Media.ba, posljednja izmjena 05.12.2022, <https://media.ba/bs/magazin-novinarstvo/osmorka-najavljuje-reforme-rtv-sistema-strucna-javnost-sumnja-u-dobre-namjere>

⁹⁷ Lamija Grebo, „Fatmir Alispahić pravosnažno oslobođen optužbi za izazivanje mržnje“, Detektor.ba, posljednja izmjena 15.04.2022, <https://detektor.ba/2022/04/15/fatmir-alispahic-pravosnazno-oslobodjen-optuzbi-za-izazivanje-mrznje/>

⁹⁸ Više u Alternativni izvještaj o napretku Bosne i Hercegovine na putu za članstvo u Evropskoj uniji za 2021. godinu: politički kriteriji, s. 25: https://eu-monitoring.ba/site/wp-content/uploads/2022/05/BHS_FINAL_WEB-1.pdf

⁹⁹ Aida Trepanić, „Potvrđena kazna od po pet mjeseci zatvora “ravnogorcima” za izazivanje mržnje“, Detektor.ba, posljednja izmjena 20.12.2022, <https://detektor.ba/2022/12/20/potvrđena-kazna-od-po-pet-mjeseci-zatvora-ravnogorcima-za-izazivanje-mrznje/>

zagarantovano pravo na slobodu izražavanja nije apsolutno i pozvala se na stav Evropskog suda za ljudska prava o potrebi sankcionisanja govora mržnje.¹⁰⁰ S druge strane, Tužilaštvo BiH nije podiglo niti jednu optužnicu za negiranje genocida i drugih zločina i veličanja osuđenih ratnih zločinaca¹⁰¹, što je izazvalo nezadovoljstvo javnosti, ali i žrtava. Niz prijava koje je Tužilaštvo zaprimilo je završilo naredbama o nesprovođenju istrage u koje je Balkanska istraživačka mreža BiH imala uvid, te analizom¹⁰² utvrdila da je Tužilaštvo u nekoliko slučajeva dalo obrazloženje da su se prijavljeni pozivali na slobodu mišljenja i izražavanja, uprkos činjenici da su otvoreno negirali genocid. Nedopustivo je da se sloboda izražavanja zloupotrebljava kao sredstvo za izbjegavanje krivične odgovornosti.

Sud je nakon priznanja krivice na uslovnu kaznu od dvije godine osudio i Tonija Bašića¹⁰³, koji je tokom 2020. godine u više navrata preko interneta podsticao na terorističke aktivnosti, antisemitizam, rasizam, nacionalizam, kao i prijetnje LGBT populaciji. Djelo je sa prvobitnog podsticanja na terorističke aktivnosti prekvalifikovano kao izazivanje nacionalne, vjerske i rasne mržnje, razdora i netrpeljivosti.

Sloboda okupljanja i udruživanja

Prioritet 11: Osigurati poticajno okruženje za civilno društvo, posebno poštujući evropske standarde o slobodi udruživanja i slobodi okupljanja.

BD BiH i dalje ima najusklađeniji Zakon o slobodi okupljanja sa evropskim standardima. PFBiH još nije razmatrao Nacrt zakona o javnom okupljanju ovog entiteta, a nije bilo pomaka ni u boljem regulisanju ove oblasti u KS koji je godinama u fokusu javnosti zbog diskriminatornog odnosa prema organizatorima_cama Bh. povorce ponosa. Nastavilo se sa ugrožavanjem prava na slobodu okupljanje širom BiH, sa posebnim fokusom na ograničavanje ovog prava ekološkim aktivistama_icama.

Zakon o mirnom okupljanju BD BiH je i dalje jedini zakon ove vrste u BiH koji je uglavnom usklađen s međunarodnim standardima. Vlada FBiH je na prijedlog Federalnog ministarstva unutrašnjih poslova utvrdila *Nacrt zakona o javnom okupljanju FBiH*,¹⁰⁴ a do kraja godine ovaj nacrt nije bio na dnevnom redu u PFBiH. U obrazloženju koje je Vlada FBiH dostavila PFBiH se navodi da predlagač nije mogao utvrditi usklađenost ovog propisa sa evropskim zakonodavstvom, a kantonalna ministarstva unutrašnjih poslova iz Livna, Mostara i Ljubuškog su navela da je javno okupljanje isključiva nadležnost kantona i da nisu saglasna da PFBiH usvoji navedeni zakon.¹⁰⁵

¹⁰⁰ Marija Taušan. „Sladojević i ostali: Po pet mjeseci zatvora “ravnogorcima” za izazivanje mržnje“, Detektor.ba, posljednja izmjena 22.06.2022, <https://detektor.ba/2022/06/22/sladojevic-i-ostali-po-pet-mjeseci-zatvora-ravnogorcima-za-izazivanje-mrzne/>

¹⁰¹ Lamija Grebo i Emina Dizdarević, analiza i TV emisija „Godina bez optužnica za negiranje zločina zabrinjava žrtve“, Detektor.ba, posljednja izmjena 05.07.2022, <https://detektor.ba/2022/07/05/godina-bez-optuznica-za-negiranje-zlocina-zabrinjava-zrtve/>

¹⁰² Lamija Grebo, „Kako su tužioци odbacili 27 prijava za negiranje genocida i veličanje zločinaca“, Detektor.ba, posljednja izmjena 22.02.2023, <https://detektor.ba/2023/02/22/kako-su-tuzioци-odbacili-27-prijava-za-negiranje-genocida-i-velicanje-zlocinaca/>

¹⁰³ Marija Taušan „Toni Bašić uslovno osuđen za izazivanje nacionalne mržnje“, Detektor.ba, posljednja izmjena 30.03.2022, <https://detektor.ba/2022/03/30/toni-basic-uslovno-osudjen-za-izazivanje-nacionalne-mrzne/>

¹⁰⁴ Nacrt zakona o javnom okupljanju FBiH <http://www.fimup.gov.ba/files/Nacrt%20zakona%20o%20javnom%20okupljanju%20u%20FBiH%20B%20tobars%202022..pdf>

¹⁰⁵ Ibid

Nije došlo ni do poboljšanja zakonskog okvira koji reguliše oblast javnog okupljanja u KS. Proces ponovne izrade nacrt-a zakona u 2021. godini je okončan bez učešća predstavnika ca civilnog društva, a u 2022. godini nije bilo daljih koraka u usvajanju ovog zakona. Primjetno je da ministarstva unutrašnjih poslova i generalno sigurnosne strukture nemaju razvijenu svijest o važnosti saradnje sa civilnim društvom, te da inicijativa za saradnju uglavnom dolazi od civilnog društva.¹⁰⁶

Ministarstvo unutrašnjih poslova KS je nastavilo sa selektivnim i diskriminatornim odnosom prema organizatorima cama **Bh. povorke ponosa**, posebno kada se uporede zahtjevi koji se postavljaju pred njih i organizatore ice drugih javnih skupova. Tako za razliku od Povorke ponosa organizatori ce protesta održanih u julu 2022. godine ispred zgrade OHR-a nisu morali platiti dodatno osiguranje i betonske pregrade, niti su redari ke morali zadržavati okupljene na jednom mjestu, unatoč velikom broju učesnika ca i sigurnosnom riziku. Kabinet premijera KS je i ove godine platio dio troškova dodatnih mjer zaštite, dok se ostatak potrebnih sredstava prikupio putem privatnih donacija. Neophodne su izmjene zakona kako bi se omogućilo jednakopravo na slobodu okupljanja, bez bilo kakvog dodatnog tereta građanima kama.

Primjer potencijalnog udara na slobodu okupljanja je i krivična prijava koju je Javno preduzeće Elektroprivreda BiH podnijela protiv **Udruženja građana „Neretvica – Pusti me da tečem“** i nepoznatih lica.¹⁰⁷ Prijava je podnesena zbog navodnog organizovanja otpora i samovlašća (čl. 361. i 370. Krivičnog zakona FBiH). Iako se odnosi na skup organizovan u junu 2021. godine, predstavnici e tuženog udruženja su o prijavi obaviješteni i saslušani tek 21. decembra 2022. godine.

Organizatori ce jedanaestog **Osmomartovskog marša u Banjaluci** bilježe određeni napredak u odnosu na prethodne godine. Nisu zahtijevani lični podaci redara ki, odobrena je prijavljena trasa kretanja skupa, organizatori ce nisu pozivani e na informativne razgovore. Grad Banjaluka nije odobrio zahtjev za korištenje javne površne na Trgu Krajine u svrhu izvođenja performansa, navodeći da je Trg rezervisan u komercijalne svrhe. Ovo je samo jedan od primjera komercijalizacije javnih površina i sužavanja javnog prostora za djelovanje građana ki.

Organizatori ce protesta organizovanih zbog smrti porodilje Azre Bećirspahić i njene tek rođene bebe u Kantonalnoj bolnici „dr. Irfan Ljubijankić“ u Bihaću bilježe opstrukcije institucija Unsko-sanskog kantona i Grada Bihaća pri registraciji skupa. Nakon što je neformalnoj grupi **„Azra mi se borimo“** odbijena prijava skupa i izdavanje dozvole za korištenje javne površine, skup je prijavilo Udruženje građan Oštra nula iz Banjaluke. Razlike u propisima koji regulišu slobodu okupljanja su otežale ovaj proces. Kantonalno Ministarstvo unutrašnjih poslova odobrilo je prijavu skupa uz napomenu da je važno dostaviti saglasnost za korištenje javne površine. Grad Bihać je u obrazloženju naveo da Oštra Nula ne posjeduje zakonsku osnovu za odobrenje korištenja javne površine, jer nisu u srodstvu sa preminulom. Odobrenje je izdato tek nakon uključivanja međunarodnih organizacija, a organiza-

¹⁰⁶ Sarajevski otvoreni centar je tokom 2022. godine inicirao saradnju sa ministarstvima unutrašnjih poslova Unsko-sanskog, Srednjobosanskog i Zeničko-dobojskog kantona u oblasti uređivanja prava na slobodu okupljanja. Ministarstva su na sastancima izrazila spremnost za saradnju, a konkretnih aktivnosti do kraja godine nije bilo.

¹⁰⁷ Više od 700 građana ki je 14. juna 2021. godine učestvovalo u spontanom okupljanju na mostu u Goranskom Polju kako bi izrazili svoje protivljenje izgradnji malih hidoelektrana na rijeci Neretvici. Prisutni e su se ponašali mirno, niko od prisutnih članova Udruženja „ „Neretvica – Pusti me da tečem“ nije pozivao građane ke na pružanje nasilnog otpora i primjenu sile prema radnicima konzorcija Amitea Mostar i GPI Konjic, niti su upućene prijetnje radnicima i policijskim službenicima na licu mjesta.

tori_ce smatraju da su gradske institucije namjerno odugovlačile sa izdavanjem ove dozvole kako bi se osporila dobijena prijava i dovele u pitanje pravne procedure za prijavu skupa. Protesti u Bihaću su završeni mirno i bez incidenta.

Pomirenje, tranzicijska pravda i memorijalizacija

Prioritet 5: Poduzeti konkretne korake na unapređenju okruženja pogodnog za pomirenje kako bi se prevazišlo naslijede rata.

Ovo je jedan od nedovoljno definisanih prioriteta čiju je provedbu teško pratiti. BiH i dalje nema Strategiju tranzicijske pravde. Historijski revizionizam je sveprisutan i vidljiv kroz imenovanja ulica, obilježavanje neustavnog praznika u RS, ideološku indoktrinaciju mladih u obrazovnom sistemu i otežano komemoriranje žrtava. Negiranje genocida je smanjeno nakon izmjene Krivičnog zakona BiH, ali izostaje krivično gonjenje onih koji ipak negiraju genocid i druge ratne zločine te veličaju osuđene ratne zločince. Civilne žrtve rata i dalje imaju nejednak tretman u zavisnosti od mjesta prebivališta, a najveći pomak je napravio BD BiH usvajanjem novog zakona. I dalje je problematično priznavanje statusa žrtve torture u RS-u, a mnoge žrtve će skorim rokom za podnošenje zahtjeva i komplikovane procedure za dodjeljivanje ovog statusa biti uskraćene za prava.

Memorijalizacija i suočavanje s prošlošću

BiH još uvijek nema **Strategiju tranzicijske pravde**¹⁰⁸ i državni institucionalni okvir za bavljenje inkluzivnim suočavanjem s prošlošću. Politički_e lideri_ke i dalje produbljuju podjele među građanima i narušavaju kredibilitet međunarodnih sudova i presuda. Revizionistički osporavaju utvrđene činjenice o događajima iz rata, poriču ratne zločine, uključujući genocid i veličaju ratne zločince.¹⁰⁹

Ideološka indoktrinacija mladih i revizionizam u obrazovanju se nastavlja kroz jednostranu udžbeničku politiku u BiH. Učenici osnovnih škola u Tuzlanskom kantonu od 2022. godine prvi put detaljnije uče o posljednjem ratu. Stručnjaci upozoravaju da je tekst koji tematizuje tu oblast u udžbenicima historije za deveti razred jednostran, referiše se na publikaciju osobe osuđene za ratne zločine, ne poštuje smjernice za pisanje udžbenika i ne spominje stradanje svih naroda, što dodatno produbljuje podjele.¹¹⁰

Grupa nastavnika_ca i profesora_ica je sa predstavnicima_ama civilnog društva razvila metodologiju, materijal i **Priručnik za nastavno osoblje**¹¹¹ koji se fokusira na holokaust, kulturu sjećanja, izgradnju mira i lekcije iz prošlosti za budućnost. Kanton Sarajevo je najavio uvrštavanje Priručnika u nastavni plan i program od 2023. godine.

¹⁰⁸ Više o Strategiji u Alternativnom izvještaju 2019-2020. (s. 51) i u ranijim alternativnim izvještajima u dijelovima o tranzicijskoj pravdi.

¹⁰⁹ Primjer selektivnog pristupa vlasti i cenzure u temama suočavanja s prošlošću je zabranjivanje svjetski nagradivanog filma o genocidu u Srebrenici „Quo Vadis, Aida?“ u kinima u RS . Drugi primjer su napadi i prijetnje novinaru Srđanu Puhalu zbog teksta u kojem problematizuje broj ubijene djece u Sarajevu. Ovaj slučaj podsjeća na zabrinjavajući podatak da BiH još uvijek nema zvanično utvrđen popis žrtava.

¹¹⁰ Detektor, Emin Dizdarević, 2022, "Stručnjaci upozoravaju da novi udžbenik historije u Tuzli produbljuje podjele", <https://detektor.ba/2022/05/09/strucnjaci-upozoravaju-da-novi-udzbenik-historije-u-tuzli-produbljuje-podjele/>

¹¹¹ DWP Balkan; Michele Parente, 2021, Holokaust i mir, https://dwp-balkan.org/kcfinder/upload/files/Pedagoški_priručnik_%20Holokaust_mir.pdf

U BiH se još uvijek traga za oko **7600 osoba** koje su ubijene i nestale u periodu od 1991. do 1996. godine.¹¹² U **novembru 2022. godine** je u okviru Berlinskog procesa¹¹³ pokrenuta bazu podataka aktivnih slučajeva osoba nestalih uslijed oružanih sukoba na teritoriji bivše Jugoslavije i trenutno sadrži **11.370 slučajeva nestalih osoba** u regionu.¹¹⁴

Unatoč pozitivnim primjerima saradnje civilnog društva u zemljama regije, javna odlikovanja osoba optuženih¹¹⁵ i osuđenih zbog izvršenja ratnih zločina je praksa koja podriva regionalnu saradnju.

Prijedlog Inicijative „Mir sa ženskim licem“ da se 8. decembar proglaši Danom sjećanja na stradanje žena u ratu u BiH nije usvojen od strane zvaničnih vlasti, ali članice inicijative svake godine obilježavaju ovaj dan u svojim lokalnim zajednicama.¹¹⁶

Istraživanje¹¹⁷ Memorijalnog centra Srebrenica je pokazalo da je nakon nametanja izmjena Krivičnog zakona¹¹⁸ smanjeno **negiranje genocida** u BiH. Ipak, izostanak optužnica i dosadašnje tumačenje teksta zakona ostavljaju prostor za veličanje ratnih zločinaca.¹¹⁹ Tužilaštvo BiH je potvrdilo da je primilo više od 40 različitih prijava za kršenje krivičnih odredbi zakona, ali do sada nije podignuta niti jedna optužnica¹²⁰. NSRS je stavila van snage izmjene državnog Krivičnog zakona, a Ustavni sud BiH je poništio taj entitetski zakon u julu 2022. godine.

Imenovanje ulica je i dalje važna i kontroverzna tema za kulturu sjećanja u BiH. Gradsко vijeće Mostara je usvojilo odluku o promjeni naziva šest ulica ranije nazvanih po političkim i vojnim dužnosnicima ustaškog režima.¹²¹ U Sarajevu je problematizovano nazivanje ulice po osuđeniku za ratne zločine¹²² i spomen-obilježje na

¹¹² BHRT, 2022, Međunarodni dan nestalih: U Bosni i Hercegovini još se traga za oko 7.600 osoba, <https://bhrt.ba/me%C4%91unarodni-dan-nestalih-u-bosni-i-hercegovini-jo%C5%A1-se-traga-za-oko-7-600-osoba>

¹¹³ Inicijativu za kreiranjem baze podataka su pokrenule Međunarodna komisija za nestale osobe (ICMP) i Grupa za nestale osobe (GNO), tijelo koje čine domaće institucije nadležne za pitanja nestalih osoba u BiH, Hrvatskoj, Kosovu, Crnoj Gori i Srbiji.

¹¹⁴ ICMP, 2022, Vlade zapadnog Balkana pokrenule jedinstvenu, javnu Bazu podataka slučajeva nestalih osoba, <https://www.icmp.int/bs/news/western-balkans-governments-launch-unique-public-database-of-missing-persons-cases/>

¹¹⁵ Zoran Milanović, Predsjednik Hrvatske je 2022. godine odlikovao Đuru Matuzovića koji se na Sudu BiH tereti za progon srpskog stanovništva od aprila 1992. do jula 1993. na području Orašja; Balkans Aljazeera, 2022, Milanović odlikovao Đuru Matuzovića – optuženika za ratne zločine u BiH, <https://balkans.aljazeera.net/videos/2022/7/20/milanovic-odlikovao-djuru-matuzovica-optuzenika-za-ratne-zločine-u-bih>

¹¹⁶ RTV Slon, Edina Rizvić, 2022, 8. decembar – Dan sjećanja na stradanje žena u ratu u Bosni i Hercegovini, <https://www.rtvsalon.ba/8-decembar-dan-sjecanja-na-stradanje-zena-u-ratu-u-bosni-i-hercegovini/>

¹¹⁷ Adem Mehmedović i dr., „IZVJEŠTAJ O NEGIRANJU GENOCIDA U SREBRENICI 2022“, ur. Senad Pećanin (Srebrenica: Memorijalni centar Srebrenica, 2022), dostupno na: https://srebrenicamemorial.org/assets/photos/editor/_mcs_izvjestaj_BOS_2022_FINAL_ko.71.pdf

¹¹⁸ Više u Alternativnom izvještaju 2022. godine

¹¹⁹ Detektor.ba, baza Mapiranje mržnje, 2021-2022, <https://mapiranjemrznje.detektor.ba/>

¹²⁰ DWP Balkan, Aida Trepanić - BIRN BIH, 2022, Ograničenja u Inzkoj odluci ostavljaju prostor za veličanje zločinaca, <https://dwp-balkan.org/bs/ogranicenja-u-inzkovoj-odluci-ostavljaju-prostor-za-velicanje-zlocinaca/> Detektor; analiza i tv emisija; Lamija Grebo i Emina Dizdarević; 2022. ; “Godina bez optužnica za negiranje zločina zabrinjava žrtve”, <https://detektor.ba/2022/07/05/godina-bez-optuznica-za-negiranje-zlocina-zabrinjava-zrtve/>

Detektor.ba; Azra Husarić Omerović; 2023; “Milorad Dodik najveći pojedinačni izvor mrzilačkih narativa u BiH”, <https://detektor.ba/2023/02/10/milorad-dodik-najveci-pojedinacni-izvor-mrzilačkih-narativa-u-bih/>

¹²¹ Slobodnaevropa, 2022, U Mostaru ukinuti nazivi ulica po ustaškim zvaničnicima, <https://www.slobodnaevropa.org/a/mostar-izmjenjeni-nazivi-ulica-po-ustasama/31941894.html>

¹²² Ulica u Novom Gradu (Sarajevo) je nazvana po generalu Armije Republike Bosne i Hercegovine Mehmedu Alagiću, terećenom za ratne zločine na području Travnika. Iako nije osuđen po svojoj optužnici, dovođen je u vezu sa dva osuđenika za ratne zločine po drugim predmetima.

Kazanima¹²³. Partizansko groblje u Mostaru je opet bilo na meti vandala i više od 600 spomen-ploča je razbijeno.¹²⁴

Vlasti u RS su nastavili sa praksom **obilježavanja protuustavnog Dana RS – 9. januar**. Brojne ultra-desničarske i navijačke grupe¹²⁵ koje učestvuju u obilježavanju marširaju sa fotografijama osuđenih ratnih zločinaca i svojim porukama potiču mržnju u povratničkim zajednicama. Kao i prethodnih godina, spomen-ploča¹²⁶ ratnom zločincu Ratku Mladiću na entitetskoj liniji kod Spomen parka Vraca u Sarajevu je ponovo bila uzrok tenzija.

Lokalne institucije u **Prijedoru** su uskratile pravo na slobodu okupljanja organizatorima marša povodom 30. godišnjice obilježavanja **Medunarodnog dana bijelih traka**.¹²⁷ Istovremeno, načelnik Policijske uprave Prijedor je izdao dozvolu za održavanje javnog skupa desničarskoj Omladinskoj organizaciji „Princip“.¹²⁸

Revidirana strategija za rad na predmetima ratnih zločina ističe krajem 2023. godine, no evidentno je da rad na ovim predmetima neće biti završen do određenog roka. Na to ukazuju brojni međunarodni i domaći izvještaji kao i izjave samih državnih tužilaca, VSTV-a i advokata koji postupaju u ovim predmetima.¹²⁹

Primjer suđenja koje traje godinama je i predmet protiv Duška Milunića i još desetorice optuženih za zločine počinjene u Zecovima kod Prijedora. Ovaj proces traje osam godina, a za to vrijeme su preminula dvojica optuženih, dok je protiv jednog predmet razdvojen. VSTV je tokom predstavljanja Izvještaja o procesuiranju predmeta ratnih zločina pred tužilaštima i sudovima u BiH u periodu 1. januara do 31. decembra 2022. godine istakao da prosječna dužina suđenja tri godine i šest mjeseci.¹³⁰

Jedan od problema sa kojima se pravosuđe suočava je i nedostupnost osoba optuženih ili osumnjičenih za ratne zločine, pa je tako Tužilaštvo tokom prošle godine prebacivalo predmete pravosuđu Srbije i Hrvatske. Tokom prošle godine bilo je već jasno da se rok okončanja ovih predmeta neće moći ispoštovati, a mnogi smatraju da je on preambiciozno postavljen. Treba još napomenuti da još uvijek nije formirano **Nadzorno tijelo** za praćenje provođenja ove strategije.

¹²³ Porodice žrtava zločina na Kazanima traže izgradnju novog spomenika koji bi bio smješten na Groblju Sveti Josip odakle su žrtve ekshumirane 1998. godine. Više na: https://detektor.ba/2022/10/27/porodice-zrtava-zlocina-na-kazanima-traze-izgradnju-novog-spomenika-u-sarajevu/?fbclid=IwAR3QNVxMNhs2e6oXLrLs9RwdMxhBJzRhpbw-Nw3z1R5gbKkJI_f_7sp5GEY

¹²⁴ Jutarnji, 2022, Surovi vandalizam u Mostaru: Na Partizanskome groblju razbijeno više od 600 spomen-ploča, <https://www.jutarnji.hr/vijesti/svijet/surovi-vandalizam-u-mostaru-na-partizanskome-groblju-razbijeno-vise-od-600-spomen-ploca-15210872>

¹²⁵ U Prijedoru su navijači tokom prolaska gradom skandirali “generale, nek je tvojoj majci hvala”, slogan koji se nalazi uz brojne murale osuđenom ratnom zločincu Ratku Mladiću koji je osuđen na doživotnu kaznu zatvora. Više na: <https://detektor.ba/2022/01/28/kako-su-desnicarske-navijacke-grupe-mobilisane-za-proslavu-9-januara/>

¹²⁶ Više u ranijim alternativnim izvještajima Inicijative za monitoring evropskih integracija BiH i na Detektor, Azra Husarić Omerović and Nejra Džaferagić, 2022: <https://detektor.ba/2022/03/08/ponovo-postavljena-ploca-ratku-mladicu-kod-sarajeva-uprkos-zakonskoj-zabrani/>

¹²⁷ <https://detektor.ba/2022/07/01/kako-su-dvije-desnicarske-organizacije-sprjecile-mirnu-setnju-povodom-dana-bijelih-traka-u-prijedoru/>

¹²⁸ Mreža Mira, 2022, Saopštenje povodom 31.maja - Dan bijelih traka, <https://www.mreza-mira.net/vijesti/aktivnosti-mreze/mreza-za-izgradnju-mira-saopstenje-povodom-31-maja-2022-godine-dan-bijelih-traka/>

¹²⁹ Detektor, Lamija Grebo, 2022, Rok za rješavanje predmeta ratnih zločina ponovo neće biti ispoštovan, <https://detektor.ba/2022/10/28/>

¹³⁰ Detektor.ba; Emin Dizdarević; 2023; “VSTV: Novi članovi Nadzornog tijela za Revidiranu strategiju za rad na predmetima ratnih zločina”, <https://detektor.ba/2023/02/08/vstv-novi-clanovi-nadzornog-tijela-za-revidiranu-strategiju/>

Ostvarivanje prava civilnih žrtava rata

BiH i dalje nema **Zakon o civilnim žrtvama rata** na državnom nivou i ne pruža adekvatnu podršku civilnim žrtvama rata u skladu s međunarodnim standardima. Žrtve i dalje imaju nejednak tretman u zavisnosti od mjesta prebivališta.¹³¹

Mogućnost pristupa reparacijama u okviru krivičnog postupka se ostvaruje kroz **imovinskopravni zahtjev**. U periodu od juna 2015. godine do trenutka pisanja, u BiH je u ukupno **17 predmeta pravosnažno i 2 predmeta prvostepeno** bila usvojena presuda kojom su počinitelji, osim utvrđivanja krivične odgovornosti i izricanja odgovarajuće sankcije, obavezani i na isplatu naknade štete, koje se kreću između 15.000 i 95.000 KM. Ovim presudama su ukupno 23 počinitelja obavezana da nadoknade štetu za 20 žrtava seksualnog nasilja. Ovakva praksa posebno se etablirala pred Sudom BiH, uz još tri pozitivna primjera s nižih instanci, i to pred Okružnim sudom u Doboju, Kantonalnim sudom u Novom Travniku i Kantonalnim sudom u Bihaću.

Praksa dosuđivanja imovinskopravnih zahtjeva u krivičnom postupku pokazala se bitnom za žrtve seksualnog nasilja u ratu. Preživjele koje su prošle kroz ovakvo iskustvo imale su osjećaj da su u središtu procesa, njihova uloga transformisala se iz percipirane uloge pukog pasivnog dokaznog sredstva u ulogu aktivnog tražitelja poštivanja svojih prava. Preživjele u ovakvim okolnostima osjete usmjeravanje povećane pažnje svih uključenih aktera, od tužilaca_teljica do pružatelja_ica psihološke podrške i pravne pomoći, te osjete bitan moment satisfakcije kroz priznanje suda, kao simboličnog predstavnika društvene zajednice, konkretnih vidova štete koje su one pretrpjele te utvrđivanjem odgovornosti nekog da tu štetu nadoknadi.

BD BiH je administrativna jedinica koja je usvajanjem Zakona o civilnim žrtvama rata¹³² u 2022. godini napravila pomak u smislu statusnog prepoznavanja nove kategorije unutar civilnih žrtava rata. Ovim zakonom su djeca rođena zbog ratnog silovanja po prvi put nakon rata i višegodišnje borbe ostvarila zakonsko priznanje kao civilne žrtve rata. O tome koliko je država ignorisala postojanje ove grupe govori i činjenica da ne postoje zvanični podaci o tačnom broju ove djece u BIH. Uprkos napretku postignutom usvajanjem zakona i preporukama organizacije TRIAL International, BD BiH je propustio da djeci rođenoj zbog rata prizna dodatna pripadajuća prava poput prioriteta pri obrazovanju i stipendiranju, banjskom liječenju i medicinskoj rehabilitaciji i ostvarivanju prava na zdravstvenu zaštitu.

Rok za podnošenje prijave za priznavanje statusa žrtve torture u **RS** ističe u oktobru 2023. godine i ako izmjene zakona¹³³ ne uslijede pravovremeno, mnoge žrtve torture će biti uskraćene za ovo pravo. Postupak dokazivanja osnovanosti zahtjeva za priznavanje ovog statusa je jako komplikovan i ne primjenjuje se isto za sve žrtve ratne torture u odnosu na etničku pripadnost. Preživjeli_e se i dalje suočavaju sa naknadom troškova sudskih postupaka u kojima je tužba odbijena zbog zastare.¹³⁴

U **FBIH** je tokom 2022. godine utvrđen Nacrt Zakona o zaštiti civilnih žrtava rata. Iako je ovim potezom napravljen pomak u unapređenju prava civilnih žrtava rata,

¹³¹ Više u Alternativnom izvještaju 2021. (s. 29)

¹³² Usvajanjem ovog zakona je odgovoreno na pozive Generalnog sekretara Ujedinjenih nacija i nekoliko mehanizama ove organizacije, ali i odluku Međunarodnog krivičnog suda kojom je utvrđeno da su djeca rođena kao posljedica silovanja i seksualnog ropstva direktne žrtve tih zločina i da im pripada pravo na reperacije.

¹³³ Zakona o zaštiti žrtava ratne torture RS („Službeni glasnik RS“90/18)

¹³⁴ Više u Alternativni izvještaj o napretku Bosne i Hercegovine na putu za članstvo u Evropskoj uniji za 2021. godinu: politički kriteriji, s. 29-30: https://eu-monitoring.ba/site/wp-content/uploads/2022/05/BHS_FINAL_WEB-1.pdf

pomenuti Nacrt ne predviđa banjsko liječenje, medicinsku rehabilitaciju i prioritet pri ostvarivanju prava na zdravstvenu zaštitu. Ovaj nacrt zakonski ne priznaje djecu rođenu zbog rata kao kategoriju žrtava rata. Vlasti u ovom entitetu imaju priliku u parlamentarnoj proceduri uvažiti potrebe i zahtjeve preživjelih i preporuke stručnjaka_inja u ovoj oblasti.¹³⁵ Osobe koje su preživjele seksualno zlostavljanje u FBiH trenutno ostvaruju prava po *Zakonu o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštiti porodice sa djecom*. Evidentirani su problemi u postupcima koji se vode pred nadležnim centrima za socijalni rad, odnosno pred Komisijom za davanje stručnog mišljenja radi utvrđivanja posebne kategorije civilnih žrtava rata. U određenom broju postupaka se uvjerenje ili druga dokumentacija izdata od relevantnog udruženja građana, nevladine organizacije i druge ovlaštene organizacije koja se bavi pružanjem pomoći, a kojim se potvrđuje da je podnositelj_ica preživio_jela seksualno zlostavljanje i silovanje ne cijene kao relevantni pisani dokazi.

Politika nediskriminacije

Prioritet 9: Jačati zaštitu prava svih građana, posebno osiguravanjem provedbe zakona o nediskriminaciji i o rodnoj ravnopravnosti.

U protekloj godini je donesena prva presuda za diskriminaciju na osnovu seksualne orijentacije. Usvojeni su akcioni planovi za unapređenje prava Roma i LGBT osoba. I dalje je prisutna diskriminatorska praksa segregacije učenika po etničkoj osnovi u dva kantona.

Općinski sud u Sarajevu je u aprilu 2022. godine donio presudu u tužbi Sarajevskog otvorenog centra protiv Samre Čosović Hajdarević koja je bivša zastupnica u Skupštini KS. Presudom je prvi put eksplicitno konstatirana diskriminacija na osnovu seksualne orijentacije, rodnog identiteta i spolnih karakteristika LGBTI osoba. Presuda broj 65 0 P 801297 19 P je važna jer je tužena Samra Čosović-Hajdarević diskriminatory istupala kao javna osoba, odnosno kantonalna zastupnica. Tužena je svojom izjavom na društvenoj mreži Facebook povrijedila pravo na jednako postupanje u odnosu na članove LGBTI zajednice čija prava SOC kao tužitelj štiti. Postupak nije okončan obzirom da se tužena žalila na presudu.

VM BiH je u aprilu 2022. godine usvojilo Akcioni plan za društvenu inkluziju Roma za period 2021. - 2025. Primjenu Akcionog plana pratit će Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH (MLJPI BiH) i Odbor za Rome pri VM BiH.¹³⁶

Etnička segregacija u školama, poznata pod nazivom „dvije škole pod jednim krovom“ je i dalje prisutna u Hercegovačko-neretvanskom (HNK) i Srednjobosanskom kantonu (SBK). Nadležni organi i dalje nisu poduzeli aktivnosti na izvršenju otklanjanja ove diskriminatorske prakse u HNK po presudi Općinskog suda u Mostaru, odnosno po Rješenju o izvršenju izdatom od Kantonalnog suda u Mostaru. Ni nadležne institucije SBK nisu poduzele konkretnе mjere kako bi izvršile presudu Vrhovnog suda FBiH iz avgusta 2021. godine, kojom je utvrđeno postojanje diskriminacije – segregacije na etničkoj osnovi djece u obrazovnom sistemu ovog kantona.

¹³⁵ Informacije o ovoj parlamentarnoj proceduri se odnose na stanje zaključno sa martom 2023. godine.

¹³⁶ Više o Akcionom planu i već uočenim problemima u njegovoj primjeni više u tekstu Sanele Bešić, „Koliki je utjecaj Akcionog plana za društvenu inkluziju Roma i Romkinja u BiH?“, Inicijativa za monitoring evropskih integracija BiH (eu-monitoring.ba), <https://eu-monitoring.ba/koliki-je-utjecaj-akcionog-plana-za-drustvenu-inkluziju-roma-i-romkinja-u-bih/>

Rodna ravnopravnost

Prioritet 9: Jačati zaštitu prava svih građana, posebno osiguravanjem provedbe zakona o nediskriminaciji i o rodnoj ravnopravnosti.

Ovo je još jedan od široko postavljenih prioriteta, što otežava praćenje njegove implementacije. Harmonizacija krivičnih zakona sa Istanbulskom i Lanzarote konvencijom je i dalje jako spora. Nisu osnovani centri za žrtve seksualnog nasilja, a država i dalje ne prikuplja podatke o femicidu. Sudovi imaju neujednačenu praksu kažnjavanja ubistava žena. I dalje jedino OCD zagovaraju rodno odgovorno budžetiranje. Prisutni su pozitivni primjeri podrške ženskom poduzetništvu. KS je prvi u BiH počeo sa upotrebom HPV vakcina. Novinarke i urednice su žrtve raznih oblika rodno zasnovanog nasilja.

Usklađivanje krivičnih zakona sa Istanbulskom konvencijom

Oba doma PFBiH su u aprilu, odnosno julu 2022. godine usvojila **Nacrt Zakona o izmjenama i dopunama Krivičnog zakona FBiH** i obvezala Predlagača da sproveđe javnu raspravu. OCD i druge zainteresovane strane su podnijeli svoje pismene prijedloge, ali usmeni dio javne rasprave nikad nije održan, niti se Predlagač oglašavao tim povodom.

U BD BiH je formirana radna grupa koja radi na harmonizaciji **Krivičnog zakona BD BiH** sa odredbama Istanbulske i Lanzarote konvencije. Unatoč svim naporima, niti jedan krivični zakon u BiH ne poznaje definiciju pristanka kao ključni element krivičnog djela silovanja, odnos između žrtve i počinitelja_ice se još uvijek tretira kao olakšavajuća okolnost. Krivični zakoni FBiH i BD BiH ne poznaju krivična djela genitalnog sakaćenja žena, psihičkog nasilja - izuzev kao oblik nasilja u porodici, seksualnog uzinemiravanja, prinudne sterilizacije, proganjanja i prinudnog zaključenja braka.

Manjak sistemske podrške obeshrabruje žrtve da prijave silovanje. Ovaj problem bi riješilo **osnivanje i funkcionalisanje kriznih centara za žrtve seksualnog nasilja**. Iako je Agencija za ravnopravnost spolova BiH još 2021. godine potpisala sporazum sa tri bolnice u Sarajevu, Tuzli i Mostaru, ovi centri još nisu otvoreni. Ni ovaj put se ne radi o sistemskom rješenju, već o pilot projektu koji finansira međunarodna organizacija.

Država bi trebala usvojiti **Protokol za postupanje u slučajevima seksualnog nasilja** koji će sadržavati upute za sve aktere u procesu zbrinjavanja žrtve silovanja – policiju, tužilaštvo i zdravstvene radnike_ce. Primjeri iz prakse ukazuju da zdravstveni radnici_e uglavnom ne pozivaju policiju po službenoj dužnosti u slučajevima kada je pacijent_ica evidentno bio_la žrtva nekog oblika nasilja i žrtvama silovanja se ne nudi postkoitalna kontracepcija.

BiH još uvijek ne prikuplja podatke o **femicidu**. Nejasna je uloga Odbora za praćenje Istanbulske konvencije i femicida u BiH osnovanog 2019. godine u prevenciji i monitoringu najekstremnijeg oblika nasilja prema ženama, obzirom da još nije razvio metodologiju za praćenje femicida.¹³⁷ OCD bilježe da je od početka godine do polovine oktobra 2022. u BiH **ubijeno 11 žena**. Na spontanim protestima u 19 gradova povodom ubistva Edine Odobašić u Bihaću je ponovljen zahtjev da se femicid prepozna kao posebno krivično djelo.¹³⁸

Sudovi u BiH imaju **neujednačenu praksu** po pitanju visine izrežene kazne u slučajevima ubistva žena. Prema analizi sudske prakse,¹³⁹ u periodu od 2017. do 2021. godine je procesuirano 36 ovakvih slučajeva u BiH, a na kaznu zatvora je osuđen 31 počinilac. Najviša izrečena kazna je bila 30 godina zatvora, a najkraća kazna u slučaju pokušaja femicida je jedna godina zatvora. Tri počinioca su osuđena na kaznu dugotrajnog zatvora¹⁴⁰.

Primjena Zakona o zaštiti od uznemiravanja na radu RS

Postupak za zaštitu od uznemiravanja na radu se prema Zakonu o zaštiti od uznemiravanja na radu RS¹⁴¹ sprovodi kod poslodavca, Agencije za mirno rješavanje radnih sporova, organa nadležnog za inspekcijski nadzor i nadležnog suda. Pomenuta Agencija je u 2022. godini postupala u 5 postupaka koji su pokrenuti zbog uznemiravanja na radu u skladu sa Zakonom o zaštiti od uznemiravanja na radu RS. Sporazum je postignut samo u jednom postupku, dok su četiri postupka obustavljeni zbog nemogućnosti postizanja sporazuma između strana u postupku (u tri od četiri postupka su predлагаčice ženskog roda).

Zakon obvezuje poslodavce koji zapošljavaju 15 ili više radnika _ca da donesu opšti akt kojim propisuju postupak zaštite od uznemiravanja na radu. Žbog toga je stručni tim Unije udruženja poslodavaca RS pripremio Model Pravilnika od uznemiravanja na radu u cilju lakše primjene Zakona. Ne postoje podaci o primjeni ovog Modela, kao ni o postupanju inspekcije po ovom osnovu.

Ekonomsko osnaživanje žena i gender budget

Na svim nivoima vlasti, rodno odgovorno budžetiranje nastavljaju zagovarati većinom OCD na osnovu prepoznatih društvenih potreba. Jedan od ključnih problema s kojima se susreću osobe koje zagovaraju uvođenje rodno odgovornog budžetiranja jeste princip korištenja linijskog, a ne programskog budžetiranja koji se primjenjuje

¹³⁷ U odgovoru Agencije za ravnopravnost polova na upit Sarajevskog otvorenog centra je navedeno da se kontinuirano radi na stvaranju pretpostavki za funkcionisanje Odbora za praćenje i izvještavanje po Istanbulskoj konvenciji i femicidu u skladu sa nadležnostima definisanim u Odluci o osnivanju. „Još uvijek se ne radi na analizi pojedinačnih slučajeva jer ne postoji sistem za identifikaciju slučajeva i prikupljanje informacija od relevantnih subjekata koji bi to omogućio“, navedeno je u odgovoru Agencije.

¹³⁸ „Protesti žena širom BiH nakon ubistva u Bihaću“, Radio Slobodna Evropa, posljednja izmjena 14.10.2022, <https://www.slobodnaevropa.org/a/protesti-zena-bosni-hercegovini-femicid-32083412.html>

¹³⁹ prof. dr Slobodanka Konstantinović Vilić i dr., „Analiza prakse sudova u procesuiranju femicida i pokušaja femicida u Bosni i Hercegovini 2017-2021.“, ur. dr Kosana Beker i Dalida Tanović (AIRE Centar, 2022), <https://www.airecentre.org/Handlers/Download.ashx?IDMF=77975c73-9c31-4552-9a68-3013255c0d5f>

¹⁴⁰ U prosjeku dužina izrečenih zatvorskih kazni počiniocima ubistava žena iznosi devet godina i devet mjeseci. Ako se zna da je zaprijećena kazna za teško ubistvo, što femicid sigurno jeste, od 21 do 45 godina, može se konstatovati da su do sada izrečene kazne male i da neće odvratiti potencijalne počinioce od njihovog nauma, mišljenja je Amila Ferhatović, profesorica krivičnog prava na Pravnom fakultetu Univerziteta u Sarajevu. Vidjeti: <https://www.klix.ba/vijesti/bih/femicid-u-bih-napadi-se-najcesce-desavaju-kada-zena-zeli-napustiti-partnera/221206105>

¹⁴¹ „Službeni glasnik Republike Srpske“, broj 90/21

u BiH. Ovaj princip otežava analiziranje budžeta i zagovaranje za izmjene budžeta.

Ministarstvo privrede i preduzetništva RS i Federalno ministarstvo razvoja, poduzetništva i obrta nastavljaju implementirati projekte podrške ženskom preduzetništvu. Osnovni problem prilikom analiza ženskog preduzetništva predstavlja **nedostatak podataka razvrstanih prema spolu u ovom sektoru**. Ministarstvo privrede i preduzetništva Republike Srpske prednjači u prikupljanju i razvrstavanju podataka, što se ogleda u strategijama izrađenim prema prikupljenim podacima s terena, a koje uveliko doprinose razvoju ženskog poduzetništva.

Zakon o društvenom preduzetništvu RS usvojen krajem 2021. godine se pozitivno održava na preduzetnice. Registracijom Zadruge „Žena“ kao socijalnog preduzeća krajem 2022. godine je načinjen doprinos poboljšanju položaja poljoprivrednica i poduzetnica, ali i ekonomskoj neovisnosti žena.

Krajem 2022. godine je u KS počela vakcinacija djevojčica protiv **humanog papiloma virusa (HPV)**, jednog od najčešćih uzročnika raka grlića materice. Sredstva za vakcinaciju i same vakcine obezbijedene su iz kantonalnog budžeta.

Ured za reviziju institucija BiH je u svom programu za 2023. godinu uvrstio reviziju učinka institucija na državnom nivou u oblasti rodne ravnopravnosti.

Napadi na novinarke

Linija za pomoć novinarima je u toku 2022. godine zaprimila 31 prijavu verbalnih prijetnji, govora mržnje, uvreda, diskriminacije i drugih oblika rodno zasnovanog nasilja prema novinarkama i urednicama medija iz BiH.

Svojom brutalnošću se ističe napad na novinarku Natašu Zubac Miljanović, dopisnicu Radio-televizije RS iz Trebinja, kojoj je zapaljen automobil¹⁴², nakon čega su uslijedili sigurnosni napadi na nju i porodicu, te diskriminacija i mobing na radnom mjestu.

Visoki policijski dužnosnik Federalne uprave policije iz Sarajeva Zoran Čegar je putem telefona izvrijedao i verbalno napao novinarku Centra za istraživačko novinarstvo Renatu Radić – Dragić,¹⁴³ na koju je fizički nasrnuo ispred Suda u Dubrovniku pred kojim se odvijalo suđenje Čegaru za više krivičnih djela. Ovo je jedini slučaj nasilja na novinarkama u kojem je počinilac vrlo brzo kažnen suspendizjom sa funkcije koju je obnašao.

Novinarke u BiH su najčešće žrtve verbalnog nasilja političara, posebno predsjednika Naroda i pravde (Elmedin Konaković), Socijaldemokratske partije BiH (Nermin Nikšić), Demokratskog narodnog saveza (Nenad Nešić) i drugih. Posebno se istakao predsjednik Saveza nezavisnih socijaldemokrata Milorad Dodik, čijih 17 registrovanih napada na novinarke u posljednjih nekoliko godina nije procesuirano, niti adekvatno osuđeno od stranačkih organa i institucionalnih gender mehanizama.

Online nasilje prema novinarkama naročito je bilo intenzivno tokom i nakon predizborne kampanje. Stranački botovi predvođeni Jasminom Mulahusićem su novinarki

¹⁴² „SJ: Bugarski novinari i aktivisti napadnuti u Srbiji, zapaljen automobil novinarke u BiH“, Udruženje BH Novinari, posljednja izmjena 15. juna 2022, <https://bhnovinari.ba/bs/2022/06/15/sj-bugarski-novinari-i-aktivisti-napadnuti-u-srbiji-zapaljen-automobil-novinarke-u-bih/>

¹⁴³ „Osude prijetnji novinarkama CIN-a i prijave protiv Zorana Čegara“, Centar za istraživačko novinarstvo, posljednja izmjena 02. novembar 2022, <https://cin.ba/osude-prijetnji-novinarkama-cin-a-i-prijave-protiv-zorana-cegara/>

Al Jazeera Balkans Daliji Hasanbegović-Konaković u više navrata upućivali ozbiljne prijetnje kroz fotomontaže i objave na društvenim mrežama.¹⁴⁴ Vanja Stokić, urednica portal eTrafika, i njen tim novinara ki su mjesecima radili i živjeli pod prijetnjama Siniše Goluba¹⁴⁵ i sigurnosnim rizikom opasnim po život.

Nijedan od navedenih slučajeva nije okončan bilo kakvim pravnim sankcijama, brisanjem komentara ili drugim samoregulatornim mjerama društvenih mreža. Istraživanja pokazuju da je svaka peta novinarka u BiH doživjela diskriminaciju na osnovu spola, a u većini slučajeva riječ je o seksualnom uzinemiravanju i seksističkim komentarima.¹⁴⁶ Rodno zasnovano nasilje i pritiske prijavljuje tek dvije trećine novinarki, dok većina novinarki online prijetnje ne prijavljuje.

Žene u medijima su diskriminirane i kad je riječ o jednakoj dostupnosti rukovodećih pozicija u medijskim kućama. One zauzimaju oko 37% uredničkih pozicija u medijima i oko 28% direktorskih funkcija. Najzastupljenije su kao urednice na radiju (60%), te u novinskim agencijama (50%), dok je najmanja zastupljenost na rukovodećim pozicijama televizijskih stanica. Kada je riječ o printanim medijima, žene zauzimaju oko 40% uredničkih i isto toliko na poziciji direktora.¹⁴⁷

Osobe sa invaliditetom

Prioritet 13: Unaprijediti zaštitu i inkluziju ranjivih grupa, posebno **osoba sa invaliditetom, djece, LGBTI osoba, pripadnika romske zajednice, pritvorenika, migranata i tražilaca azila, kao i raseljenih lica i izbjeglica u cilju zatvaranja Aneksa VII Dejtonskog mirovnog sporazuma.**

Osobe s invaliditetom su i dalje u nezavidnom položaju po pitanju ostvarivanja prava, na što su ukazali i protestima. Nije usvojena nova Strategija za unapređenje prava i položaja osoba s invaliditetom u FBiH, a nije implementiran veliki broj mjera iz prethodne Strategije. Nema podataka o provođenju slične strategije u RS. Ostvareni pozitivni pomaci u dijelu organizacija osoba s invaliditetom na polju rodne jednakosti i zaštite od seksualnog i rodno uslovljenog nasilja prema osobama s invaliditetom.

U proteklom periodu nije bilo značajnog napretka po pitanju prava i položaja osoba s invaliditetom u BiH. **Strategija za unapređenje prava i položaja osoba s invaliditetom u FBiH (2016-2021)** je istekla, nova nije usvojena, a u Izvještaju o petogodišnjem sprovođenju ove strategije¹⁴⁸ je zaključeno da ni u jednoj oblasti nije napravljen značajniji napredak po pitanju obezbjeđivanja jednakih uslova i inkluzije

¹⁴⁴ Mete Mulahusićevih napada su bile i novinarke Emela Burdžović (N1), Rubina Čengić (slobodna novinarka), Selma Fukelić (Mediaonline), Borka Rudić (BH Novinari), Dragana Raić (FTV). Više na: <https://bhnovinari.ba/bs/2022/10/18/bh-novinari-jasmin-mulahusic-mora-bitni-sankcioniran-zbog-sirenja-mrznje-prema-novinarima-kama/>

¹⁴⁵ „SJ: Novinari u BiH tri mjeseca trpe prijetnje smrću“, BH Novinari, <https://bhnovinari.ba/bs/2022/07/21/sj-novinari-u-bih-tri-mjeseca-trpe-prijetnje-smrcu/>

¹⁴⁶ Media.ba, „Diskriminacija novinarki u redakciji i na terenu: Neprijavljivanje iz straha od stigmatizacije“, . <https://www.media.ba/bs/magazin-novinarstvo/diskriminacija-novinarki-u-redakciji-i-na-terenu-neprijavljivanje-iz-straha-od>

¹⁴⁷ Media.ba, „Žene na samo 30 posto rukovodećih pozicija u bh. medijima“, <https://media.ba/bs/magazin-novinarstvo/zene-na-samo-30-posto-rukovodecich-pozicija-u-bh-medijima>

¹⁴⁸ Izvještaj je sastavilo Koordinaciono tijelo Vlade FBiH za praćenje, usmjeravanje i izvještavanje o realizaciji aktivnosti Strategije za unapređenje prava i položaja osoba s invaliditetom u Federaciji BiH (KooTI), sastavljeno od predstavnika_ca resornih ministarstava i predstavnika_ca organizacije osoba sa invaliditetom. Izvještaj je dostupan na: <https://fmrsp.gov.ba/?wpdmpro=izvjestaj-o-implementaciji-strategije-za-unapredjenje-prva-i-polozaja-osoba-sa-invaliditetom-u-fbih-2016-2021&wpdmdl=7305&refresh=63da10fc38091675235580>

osoba s invaliditetom u društvo. Nijedno ministarstvo osim Federalnog ministarstva rada i socijalne politike nije planiralo budžetska sredstva za implementaciju aktivnosti Strategije. Pored navedenog Ministarstva, u izvještaju su pohvaljeni Gender centar FBiH i nekoliko kantonalnih ministarstava obrazovanja i nauke.

Alarmantno je da Federalno ministarstvo prometa i komunikacija nije nijednom izvjestilo o ispunjavanju Strategije, iako je u njegovoj nadležnosti pitanje pristupa informacijama kao temeljnog preduslova za poštovanje prava osoba s invaliditetom. I dalje nema sistemskog pristupa uklanjanju fizičkih barijera čime većina javnih prostora i objekata ostaje nedostupna osobama s invaliditetom.

U RS nema dostupnih izvještaja o sprovođenju *Strategije o unapređenju društvenog položaja lica sa invaliditetom 2017-2026.*

Kraj godine su obilježili **protesti** osoba s invaliditetom koje su organizovali **ispred Vlade FBiH** zbog nezadovoljstva položajem u društvu.¹⁴⁹ Među najznačajnijim zahtjevima su usvajanje *Nacrta zakona o jedinstvenim načelima i okviru materijalne podrške osobama sa invaliditetom* kojim osnovica za obračunavanje visine naknade neće biti fiksna kao dosad, već bi se uskladivila s prosječnom platom u FBiH. Traženo je i hitno ukidanje sistemske diskriminacije izjednačavanjem prava tri kategorije osoba s invaliditetom – „neratnih“ osoba s invaliditetom, civilnih žrtava rata i ratnih vojnih invalida.¹⁵⁰ Zatraženo je i da se pri Vladi FBiH formira Kancelarija pravobranilaštva i registar za djecu s poteškoćama u razvoju i osobe sa neratnim invaliditetom.

Pozitivni pomaci na polju rodne jednakosti i zaštite od seksualnog i rodno uslovjenog nasilja prema osobama s invaliditetom se uglavnom postižu zahvaljujući projekti koje finansiraju strani donatori.¹⁵¹ U pet koalicija organizacija osoba s invaliditetom¹⁵² oformljeni su Forumi žena s invaliditetom kao neformalna tijela koja omogućuju ženama s invaliditetom da zagovaraju za promjene koje će pozitivno uticati na provedbu njihovih prava i doprinijeti rodnoj ravnopravnosti i vidljivosti kako u pokretu osoba s invaliditetom, tako i u društvu. Jačanje svijesti o seksualnom i rodno uslovljenom nasilju prema osobama s invaliditetom je prepoznato kroz *Pravilnik o prevenciji i zaštiti od seksualnog i rodno uslovljenog nasilja* kojeg je usvojilo više od 30 organizacija osoba s invaliditetom u Bosni i Hercegovini.

Osobe s invaliditetom su bile uključene tokom izrade nove *Strategije prevencije i borbe protiv nasilja u obitelji za razdoblje 2021-2027 godine*. Ovo je značajan napredak, jer kao što je važno doprinijeti rodnoj osjetljivosti u pokretu osoba s invaliditetom, jednako je važno i u rodnu ravnopravnost žena uključiti invaliditet kao jednu od karakteristika, kako bi se efikasnije spriječila i smanjila višestruka i ukrštena diskriminacija žena s invaliditetom.

¹⁴⁹ „Održan protest osoba sa invaliditetom u Sarajevu“, Slobodna Evropa, posljednja izmjena 03. decembar 2022, <https://www.slobodnaevropa.org/a/protest-osobe-sa-invaliditetom-sarajevo/32160260.html>;

„U Sarajevu održan protest osoba sa invaliditetom: Devet zahtjeva od kojih ne žele odustati“, Radio Sarajevo, posljednja izmjena 03. decembra 2022, <https://radiosarajevo.ba/vijesti/bosna-i-hercegovina/u-sarajevu-odrzan-protest-osoba-sa-invaliditetom-devet-zahtjeva-od-kojih-ne-zele-odustati/476729>

¹⁵⁰ Ova dugogodišnja sistemska diskriminacija se ogleda u tome da je osnovica za obračun mjesečnih novčanih primanja “neratnih” osoba s invaliditetom 274,40 KM, dok se osnovica za određivanje mjesečnih novčanih primanja osoba koje su invaliditet stekle tokom rata utvrđuje početkom svake godine i u 2022. je iznosila 910 KM. Odavno osobe s invaliditetom zagovaraju da se naknada za učešće u ratu odvoji od invalidnine, a da invalidnine trebaju biti iste za sve osobe s invaliditetom bez obzira na vrijeme i uzrok nastanka invaliditeta.

¹⁵¹ „Ovdje sam vidljiva i ponosna“ projekat finansira Sida posredstvom ambasade Švedske u BiH a koordinira MyRight - Empowers people with disabilities in BiH

¹⁵² Koalicije organizacija osoba s invaliditetom u regijama Bijeljina (RS), Dobojski (RS and FBiH), Tuzla (FBiH), Sarajevo (FBiH) i Mostar (FBiH).

Prava LGBTIQ osoba

Prioritet 13: Unaprijediti zaštitu i inkluziju ranjivih grupa, posebno osoba sa invaliditetom, djece, **LGBTI osoba**, pripadnika romske zajednice, pritvorenika, migranata i tražilaca azila, kao i raseljenih lica i izbjeglica u cilju zatvaranja Aneksa VII Dejtonskog mirovnog sporazuma.

Ostvareni određeni pomaci u unapređenju prava LGBTI osoba. Nakon dugo čekanja je usvojen Akcioni plan za unapređenje prava ovog dijela društva i svi kantoni u FBiH su imenovali tužioce_tljice za rad sa LGBTI osobama žrtvama zločina iz mržnje i govora mržnje. Potrebno je napraviti konkretnije korake ka pravnom priznanju istospolnih partnerstava u oba entiteta.

VM BiH je nakon 2 godine čekanja krajem jula 2022. godine usvojilo **Akcioni plan za unapređenje ljudskih prava LGBTI osoba u BiH za period 2021 - 2024. godine**. Dokument sadrži tri opća cilja: jednake mogućnosti i zabrana diskriminacije, jednak prava u svim oblastima života i društvo poštovanja raznolikosti. U svrhu realizacije ovih ciljeva predviđeno je 17 suštinskih aktivnosti za koje su zaduženi različiti državni organi u okvir svojih nadležnosti. Nadzor nad sprovodenjem Akcionog plana vrši MLJPI BiH.

Vlada FBiH je tokom 2022. godine napravile manje korake ka **pravnom priznanju istospolnih partnera_ki**. U oktobru je primljen k znanju Izvještaj Interresorne vladine radne grupe koji je izrađen još 2021. godine te su zadužena resorna ministarstva da organiziraju stručnu javnu raspravu o istospolnim partnerstvima. Rasprava je održana u decembru 2022. godine o čemu je dostavljen izvještaj Vladi FBiH za koju se dalje čeka da finalizira proces.

Svi kantoni u FBiH su imenovali kontakt osobe, odnosno **tužioce_tljice za rad sa LGBT osobama** koje su žrtve zločina iz mržnje i govora mržnje. Smatra se će ova praksa utjecati na porast povjerenja LGBT zajednice u BiH u rad institucija.

Krajem juna 2022. godine održana je treća **Bh. Povorka ponosa**. Organizatori_ce su nailazili_e na iste probleme kao i prethodnih godina. Više o ograničavanjima prava na slobodu okupljanja u dijelu izvještaja *Sloboda okupljanja i udruživanja*.

Tokom pandemije je uočena potreba za psihosocijalnom podrškom LGBT osobama. Mreža OCD je tokom 2022. godine pružala besplatne usluge vršnjačkog savjetovanja i psihoterapije za preko 250 LGBT osoba širom BiH. Korisnici_e ovih usluga su ukazali na ogroman značaj ovih aktivnosti u prevenciji mentalnih i emocionalnih problema.

Poštovanje i zaštita manjina i kulturnih prava

Prioritet 13: Unaprijediti zaštitu i inkluziju ranjivih grupa, posebno osoba sa invaliditetom, djece, **LGBTI osoba**, pripadnika romske zajednice, pritvorenika, migranata i tražilaca azila, kao i raseljenih lica i izbjeglica u cilju zatvaranja Aneksa VII Dejtonskog mirovnog sporazuma.

Pozitivan korak u unapređenju položaja romske zajednice je usvajanje Akcionog plana BiH za društvenu inkluziju Roma i Romkinja, ali se već naziru problemi u implementaciji ovog dokumenta. Kao i ranijih godina, država ne izdvaja dovoljno sredstava za implementaciju Akcionog plana. I dalje su prisutni problemi i nedostatak političke volje za unapređenje prava raseljenih lica i izbjeglica u cilju zatvaranja Aneksa VII Dejtonskog mirovnog sporazuma.

Romi

BiH se prihvatanjem takozvane *Poznanske deklaracije*¹⁵³ obavezala da će nastaviti i pojačati napore za punu ravnopravnost i integraciju Roma_kinja. U toku 2022. godine je usvojen *Akcioni plan BiH za društvenu inkluziju Roma i Romkinja za period 2021. – 2025. godine*¹⁵⁴. Mjere predviđene ovim planom su u skladu sa *Strateškim okvirom EU za ravnopravnost, uključivanje i učestvovanje Roma za period 2020-2030.*

Prema posljednjim podacima iz 2020. godine, entitetski i BD BiH zavodi za zapošljavanje bilježe 3.888 nezaposlenih Roma_kinja sa veoma nepovoljnom kvalifikacionom strukturon. S druge strane, regionalno istraživanje¹⁵⁵ iz 2017. godine pokazuje da je samo 11% ravno sposobnih Roma_inja u BiH zaposленo, a da je čak 86% mladih Roma_kinja starosti od 16 do 24 godine van sistema obrazovanja, obuke i tržišta rada.

BiH institucije suprotno Poznanskoj deklaraciji ne odvajaju dovoljno sredstava za unapređenje položaja Roma_kinja u BiH, što dodatno zabrinjava uzimajući u obzir produbljivanje ekonomske krize i rast troškova života. Plan MLJPI je bio da ovo ministarstvo na godišnjem nivou izdvaja 600.000 KM u svrhu zapošljavanja Roma_kinja. Ipak, budžetom za 2022. godinu je izdvojeno samo 200.000 KM, dok je ukupno za implementaciju Akcionog plana izdvojeno 1.380.000 KM. Zabrinjavajući je trend smanjenja izdvajanja za unapređenje položaja Roma_kinja iz godine u godinu i već se predviđa da Akcioni plan između ostalog i zbog toga neće biti u potpunosti implementiran.

Izbjeglice i raseljena lica

Usvajanjem *Revidirane strategije Bosne i Hercegovine za provedbu Aneksa VII Dejtonskog mirovnog sporazuma* su definisani strateški ciljevi u pravcu realizovanja odredbi ovog Aneksa. I dalje su prisutni administrativni, pravni i politički problemi koji onemogućavaju uspješno okončanje povratka. Evidentirane je blagi pomak u cilju zatvaranja kolektivnih centara u HNK i KS kroz zbrinjavanje raseljenih osoba u zgrade socijalnog nefitnog stanovanja za ovu kategoriju stanovništva. I dalje je potrebno uložiti mnogo veće napore u ovoj oblasti.

Potrebitno je rješavati probleme u procesima povrata imovine i stanarskih prava, elektrifikacije povratničkih naselja i pojedinačnih stambenih jedinica povratnika_ca, rekonstrukcije infrastrukture u mjestima od interesa za povratak, zdravstvene i socijalne zaštite, ostvarivanja prava na školovanje, rad i upošljavanje, sigurnosti i deminiranja područja povratka i prava na naknadu štete raseljenim osobama, izbjeglicama i povratnicima_ama.

¹⁵³ Deklaracija partnera Zapadnog Balkana o integraciji Roma/kinja u sklopu procesa proširenja Evropske unije: <https://www.rcc.int/romainintegration2020/files/admin/docs/254a1c8f78515efd8cf0a65c8d981160.pdf>

¹⁵⁴ Akcioni plan Bosne i Hercegovine za društvenu inkluziju Roma i Romkinja za period 2021-2025.: <http://www.sluzbenilist.ba/page/akt/uRdTuoNm8EE=>

¹⁵⁵ Regional Roma Survey 2017: Country fact sheets: <https://www.undp.org/eurasia/publications/regional-roma-survey-2017-country-fact-sheets>

Poglavlje 24: Pravda, sloboda i sigurnost Borba protiv organizovanog kriminala

Prioritet 7: Jačati prevenciju i borbu protiv korupcije i organizovanog kriminala, uključujući i protiv pranja novca i terorizma, prvenstveno putem:

- a) usvajanja i provođenja propisa o sukobu interesa i zaštiti uzbunjivača;
- b) osiguravanja djelotvornog funkcionisanja i koordinacije tijela za borbu protiv korupcije;
- c) usklađivanja zakonodavstva i jačanje kapaciteta za javne nabavke;
- d) osiguravanja efikasne saradnje između tijela za provođenje zakona i sa tužilaštvima;
- e) demonstriranja napretka u ostvarivanju rezultata proaktivnih istraga, potvrđenih optužnica, kaznenih progona i pravosnažnih osuđujućih presuda u predmetima organiziranog kriminala i korupcije, uključujući i one na visokom nivou;
- f) depolitizacije i restrukturiranja javnih preduzeća i osiguravanja transparentnosti procesa privatizacije.

BiH je na 5. mjestu rang-liste kriminala u Evropi i ima najnižu otpornost na kriminal na kontinentu. Jaka je saradnja organizovanih kriminalnih grupa iz BiH i regije. Slabosti pravosudnog sistema direktno utječe na jačanje organizovanog kriminala. Državna granica na istoku je nedovoljno osigurana i to pogoduje prekograničnoj kriminalnoj saradnji. Oblast organizovanog kriminala je nedovoljno istražena. Fragmentiranost policijskih struktura utječe na saradnju, operativnost i pravovremeno djelovanje policijskih agencija.

Usvojena je Strategija za prevenciju i borbu protiv terorizma, za razdoblje 2021. – 2026 godine i čeka se usvajanje pratećih akcionalih planova. Pri kreiranju Strategije je korišten multisektorski i multidisciplinarni pristup. OCD su odigrale ključnu ulogu u upisivanju u državljanstvo BiH djece povratnika_ca sa stranih ratišta.

Iako je zabilježeno mnogo problema u političkoj saradnji na regionalnom nivou, organizovane kriminalne grupe iz BiH se uspješno uvezuju sa takvim grupama u susjednim zemljama i široj regiji. Posljednjih godina je primjetno i uvezivanje sa organizovanim kriminalnim grupama iz Evrope, Južne Amerike, Južne Afrike¹⁵⁶ i Azije.

Prema Globalnom indeksu organizovanog kriminala za 2021. godinu, BiH se nalazi na **petom mjestu rang-liste kriminala za cijelu Evropu** i ima najnižu ocjenu otpornosti na cijelom kontinentu, odnosno nalazi se na tek 138. mjestu u svijetu po otpornosti na organizovani kriminal.¹⁵⁷

Organizovani kriminal predstavlja realnu opasnost za normalno funkcionisanje i daljnji razvoj demokratije, a konkretno je prijetnja građanima_kama, kompanijama i institucijama. On se ispoljava u različitim oblicima i vezan je za najteža krivična djela, kako u svijetu tako i u BiH.

¹⁵⁶ U slučajevima poveznice organizovanih kriminalnih grupa sa onima koje dolaze ili djeluju na području Južne Amerike i Južne Afrike, to je u najvećem broju slučajeva, u vezi sa krijumčarenjem droge, iz tih regija ka Evropskoj uniji, putem zapadnobalkanske rute. Prema operativnim podacima i realizovanim intervjuiima sa policijskim službenicima, prosječno 20-30 posto krijumčarene droge, ostaje u BiH, za potrebe prodaje i korištenje.

¹⁵⁷ „Balkan countries score poorly on the 2021 Global Organized Crime Index“, Global Initiative Against Transnational Organized Crime, <https://riskbulletins.globalinitiative.net/see-obs-010/01-balkan-countries-score-poorly-2021-global-organized-crime-index.html>

Pojedine organizovane kriminalne grupe iz regije, prije svega iz Srbije i Crne Gore, sarađuju sa kriminalnim grupama u BiH te preko njih krijumčare drogu ili oružje u države EU i druge zapadne države. Takođe, ove grupe u navedenim državama često u svom sastavu imaju kriminalce iz BiH, a u pojedinim slučajevima su ih koristile kao plaćene ubice u cilju likvidacije vođa ili članova suparničkih grupa. Karakteristično za organizovane kriminalne grupe iz BiH je da često mijenjaju svoju osnovnu kriminalnu djelatnost ovisno o globalnim kretanjima i potrebama na crnom tržištu. Zabilježeni su slučajevi da se pojedine grupe pored krijumčarenja droge istovremeno bave i krijumčarenjem oružja, ili trgovinom ljudima.

Posebna specifičnost organizovanih kriminalnih grupa u BiH je ta da su kriminalci našli načina da potkupe ili ucijene pripadnike_ce policijskih ili sigurnosnih agencija, ali i pojedine sudije_tkinje i tužioce_tljice. Otkriveno je više takvih slučajeva, te je na desetina policajaca_ki, graničnih policajaca_ki i pripadnika_ca sigurnosnih agencija suspendovano, a protiv većine su pokrenuti i sudski procesi. Sve to je dodatno uticalo na efikasnost sudskog sistema u BiH, na što su ukazali i izvještaje EU, kao i Ambasade Sjedinjenih Američkih Država u BIH. **Slabosti u pravosudnom sistemu** u BiH direktno utječu na jačanje organizovanog kriminala i na porast broja organizovanih kriminalnih grupa u BiH.

Problem koji dodatno olakšava djelovanje organizovanih kriminalnih grupa u BiH je **nedovoljno osigurana državna granica**, naročito granica BiH prema Srbiji i Crnoj Gori. To je posebno došlo do izražaja u toku migrantske krize koja je pogodila BiH 2016. godine, kada je na desetine migranata iz Afrike i Azije prošlo preko teritorije BiH na putu prema zapadnoevropskim državama. Organizovani kriminal vezan za krijumčarenje migranata je od tada prisutan u BiH i traje i do danas, ovisno o broju migranata koji se prebacuju zapadnobalkanskom krijumčarskom rutom.

Osim socioloških faktora koji pogoduju nastanku i funkcionalisanju organizovanog kriminala, važan faktor je i geografski položaj BiH koji ovaj prostor čini posebno atraktivnom za krijumčarenje droge, oružja i ljudi. BiH se nalazi odmah na granici sa EU, što je posebno privlačno međunarodnim organizovanim kriminalnim grupama kojima je EU glavno tržište. Analizirajući položaj BiH u smislu potencijala za krijumčarenje, BiH se nalazi između najvećeg svjetskog proizvođača opijuma, Afganistana i najvećeg tržišta za heroin, a to je Zapadna Evropa. BiH je uglavnom prepoznata kao tranzitno područje za sve vrste droga, iako prema zvaničnim policijskim i sudskim podacima postaje sve više prepoznatljiva i kao područje gdje se konzumiraju uglavnom sve vrste droga. Zapadnobalkanska krijumčarska ruta, a time i prostor BiH, postaje sve značajnija kao pravac za krijumčarenje kokaina u Evropu. Sa druge strane, BiH postaje i zanimljiva kriminalcima kao mjesto za pranje nelegalno stečenog novca, upravo zbog velike korupcije koja je prisutna u svim institucijama i na svim nivoima.

BiH se takođe nalazi na trenutno najaktivnijoj migrantskoj ruti kojom ljudi u pokretu sa Bliskog Istoka i sjeverne Afrike žele da dođu u EU. Tu situaciju koriste organizovane kriminalne grupe i uključuju se u krijumčarenje migranata, što predstavlja jedan od većih oblika organizovanog kriminala u BiH.

Uprkos sveprisutnosti organizovanog kriminala u BiH, **istraživanja** o ovoj temi su još uvijek **nedovoljna**. Kvalitetnije informacije omogućile bi jasnije viđenje trenutnog stanja i trendova, kako bi imali i efikasnije odgovore na borbu protiv organizovanog kriminala i korupcije.

Na nivou BiH ne postoji ministarstvo unutrašnjih poslova, što utječe na **operativnost**

policije, kao i na pravovremenost i razmjenu informacija unutar 13 policijskih agencija u BiH. Ovakvo stanje najviše pogoduje kriminalcima i organizovanim kriminalnim grupama, koji često i po 20 godina obavljaju nelegalne poslove bez da su krivično gonjeni. Čak i ako dođe do toga, kazne su blage ili se osumnjičeni nagode sa tužilaštvom te nastave sa starim poslom. Istraživačima_cama i novinarima_kama je vrlo teško pratiti slučajeve organizovanog kriminala kroz sistem krivičnog pravosuđa, jer ne postoje jedinstveni registri sa javno dostupnim podacima na jednom mjestu.

Borba protiv organizovanog kriminala je deklarativno već deceniju u vrhu prioriteta vlasti u BiH na svim nivoima. Razlog za to su i pritisci stranih aktera, poput EU koja u procesu proširenja naglašava potrebu za efikasnijim pristupima rješavanju problema organizovanog kriminala. Ipak, ne postoji politička volja da se ozbiljnije pristupi rješavanju ovog problema, a prisutni su i politički utjecaji na organe zadužene za sprovođenje zakona. Suprotstavljanje prijetnjama kriminalnih grupa koje su prisutne u BiH moraće da dođe, djelimično, izvana, prvenstveno u formi efikasnije međunarodne saradnje, praćenja i oduzimanje imovine, razmjene informacija, posebno zato što počinioči krivičnih djela često koriste više identiteta ili imaju dvojna državljanstva.

Neophodna je reforma i depolitizacija policijskih agencija, ali i kontinuirana borba protiv korupcije, kako bi ove institucije makar djelimično mogle povratiti povjerenje građana_ki i aktivista_ica i istraživača_tljica koji_e doprinose borbi protiv organizovanog kriminala i korupcije. Visok nivo korupcije i poveznice sa organizovanim kriminalom pripadnika_ca policijskih i sigurnosnih agencija, kao i sudija i tužilaca, prema dekriptovanim porukama iz Sky aplikacije¹⁵⁸ poručuju samo jedno – borba protiv organizovanog kriminala i korupcije mora zauzeti intenzivniji kurs u našem društvu. Civilno društvo u BiH, takođe, ima važnu ulogu, s obzirom da može da jača kulturu poštovanja zakona, podupire otpornost u zajednicama i zagovara stvaranje društva bez kriminala i nasilja.

Borba protiv terorizma

VM BiH je u novembru 2022. godine usvojilo **Strategiju za prevenciju i borbu protiv terorizma, za razdoblje 2021. – 2026 godine**.¹⁵⁹ Strategija je usvojena dvije godine nakon isteka prethodne, i definira ciljeve, načela i mjere koje je potrebno poduzeti u ovoj oblasti.¹⁶⁰

Pored odgovora na izazov stranih terorističkih boraca_kinja, novom Strategijom se fokusira i na druge odlike nasilnog ekstremizma i radikalizacije koje vode ka terorizmu. Ona sadrži **multisektorski i multidisciplinarni pristup** za razliku od prethodne koja se fokusirala na sigurnosno-represivni pristup. U njenu izradu bili su uključeni predstavnici_e sigurnosnih institucija, ali i predstavnici_e civilnog sektora, nevladinih i međunarodnih organizacija.¹⁶¹

¹⁵⁸ „Decryption of messaging app provides valuable insight into criminal activities in the Western Balkans and beyond“, Global Initiative Against Transnational Organized Crime, <https://riskbulletins.globalinitiative.net/see-obs-013/01-decryption-of-messaging-app-criminal-activities.html>

¹⁵⁹ Saopštenje sa 57. Sjednice Vijeća ministara BiH po usvajanju Strategije:

https://www.vijeceministara.gov.ba/saopstenja/sjednice/saopstenja_sa_sjednica/default.aspx?id=38789&lang-Tag=bs-BA

¹⁶⁰ Službeni glasnik BiH, Strategija za prevenciju i borbu protiv terorizma: http://www.sluzbenilist.ba/page/Pdf-Download?BrojIzdanja=8&NivoIzdavanja_FK=1&GodinaIzdanja=2023

¹⁶¹ Desničarski ekstremizam uvršten u Nacrt strategije za borbu protiv terorizma:
<https://detektor.ba/2022/05/26/desnicarski-ekstremizam-u-vrsten-u-nacrt-strategije-za-borbu-protiv-terorizma/>

Sigurnosni izvještaji za prethodni period ukazuju da je sigurnosna politika u BiH značajno promijenjena, te da je BiH suočena sa različitim sigurnosnim pojavama, uključujući **etnički/nacionalni ekstremizam, etno-nacionalni radikalizam, desničarske pokrete**. Prepoznata je saradnja navijačkih skupina sa ultra-desničarskim organizacijama poznatim po radikalnim istupima.

Za provođenje Strategije je **potrebno pripremiti i usvojiti akcioni plan**. Na državnom nivou njega će kreirati radna grupa koja je pripremala strategiju. Istovremeno, to trebaju učiniti i entiteti i BD BiH. Vlada FBiH je zadužila radnu grupu da usaglasi već postojeći federalni *Akcioni plan za prevenciju i borbu protiv terorizma 2020. - 2025. godine* sa usvojenom Strategijom¹⁶². Do kraja godine pomenuti akcioni planovi nisu usvojeni.

Ova, kao i prethodna strategija, obuhvata četiri stuba kroz koje su definirani ciljevi i zadaci koje je potrebno provesti.

Stub prevencije posebnu pažnju posvećuje suzbijanju govora mržnje na internetu i najavljuje poticanje prepoznavanja, praćenja i sprečavanja širenja terorističkih sadržaja na internetu. Ranijom strategijom je bila naznačena potreba uklanjanja štetnog sadržaja, ali nije bila određena institucija za provođenje.¹⁶³

Stub zaštite obuhvatat će unapređenje razmjene podataka nadležnih institucija, te međunarodnu saradnju BiH sa drugim evropskim institucijama.

Strategijom je predviđeno razvijanje metodologije upravljanja kriznim situacijama u cilju adekvatne reakcije na teroristički napad. Također je planirano unapređenje pravosudne i policijske saradnje i poboljšanje procedura prikupljanja, analize, suradnje i razmjene operativnih, obaveštajnih, finansijsko-obaveštajnih, informacijsko-sigurnosnih i kriminalističko-obaveštajnih podataka o aktivnostima koje ukazuju na planiranje ili počinjenje kaznenih djela terorizma i povezanih kaznenih djela.

Posebno težište istražno-represivnih aktivnosti stavit će se na oblasti: terorističke propagande i poticanje kibernetičkog terorizma, vrbovanje radi terorističkih aktivnosti, financiranje terorizma, davanje bilo kakve podrške teroristima, te davanja uputa ili činjenja dostupnim teroristima bilo kakvih sredstava koji mogu poslužiti za izvršenje kazne

Nastojat će se poboljšati kapaciteti i legislativa za borbu protiv pranja novca i financiranja terorističkih aktivnosti zbog usklađivanja s relevantnom pravnom stečevinom EU. Predviđeno je unapređenje pravnog okvira za izvršenje kaznenih sankcija koji izravno ili neizravno imaju utjecaj na postupanje s osobama osuđenim za kazneno djelo terorizma i srodnna djela.

Djeca povratnika _ca sa stranih ratišta

U decembru 2019. godine je sa područja ratom zahvaćene Sirije u BIH vraćeno 25 osoba, među kojima i 11 djece rođene u Siriji (jedan ili oba roditelja su državlјani ke BiH). Vlasti u BiH su prilikom regulisanja državljanstva onemogućile upis ove djece u matične knjige i državljanstvo, obzirom da su rođena na teritoriji koja nije bila pod efektivnom kontrolom Sirijske Arapske Republike i da prilikom rođenja nisu

¹⁶² Vlada FBiH zadužila radnu grupu za kreiranje Akcionog plana: <https://fbihvlada.gov.ba/bs/informacija-za-izradu-i-provedbu-akcionog-plana-za-prevenciju-i-borbu-protiv-terorizma-u-fbih>

¹⁶³ Prevencija ostaje najveći izazov prije nove strategije za terorizam:
<https://detektor.ba/2020/02/07/prevencija-ostaje-najveci-izazov-prije-nove-strategije-za-terorizam/>

registrovana u matične knjige, pa tako nemaju bilo kakvu dokumentaciju o rođenju. Vlasti su naložile provođenje sudske vanparnične postupke utvrđivanja vremena i mesta rođenja, a kako bi se stvorio pravni osnov za upis djece u matične knjige. Udruženje „Vaša prava BiH“ je bilo punomoćnik majki djece i sudske postupci za svoj jedanaestoro djece su završili uspješno, dodjeljivanjem državljanstva BiH.

Postupci vođeni pred Općinskim sudom u Sarajevu su u prosjeku trajali 15 mjeseci, iako je zakonski rok za donošenje odluke u ovim postupcima 90 dana. Punomoćnici majki djece čije se vrijeme i mjesto rođenja dokazuju su prepoznali potrebu za izmjenom Zakona o vanparničnom postupku FBIH, odnosno dijela koji reguliše utvrđivanje mesta i vremena rođenja od strane sudskega vještaka. Osim toga, mišljenja su da bi u članku 73k¹⁶⁴ trebalo uvrstiti odredbu prema kojoj su osobe za koje se vode postupci utvrđivanja vremena i mesta rođenja oslobođeni od plaćanja troškova postupka, imajući u vidu činjenicu da se radi o osobama koje vode postupak da bi dobile identifikacione dokumente.

Zakonite i nezakonite migracije i azil

Prioritet 8: *Osigurati efikasnu koordinaciju upravljanja granicama i kapacitetima za upravljanje migracijama na svim nivoima i osigurati funkcionisanje sistema azila.*

Vlasti u BiH trebaju težiti ciljnoj identifikaciji lica koja imaju potrebu za uživanjem zaštite kroz postupak azila. Institucije su fokusirane na subsidijsku zaštitu, dok u toku 2022. godine nije dodijeljen nijedan izbjeglički status. Potrebno dodatno unapređenje proceduralnih zaštit za efektivno ispitivanja zahtjeva za dodjeljivanje azila.

U BiH je i dalje prisutan fenomen miješanih migracija. I dalje najveći teret migracija snose USK i KS.

Vlasti bi trebale težiti ka ciljnoj identifikaciji lica koja imaju istinsku potrebu za uživanjem zaštite kroz postupak azila i bez odlaganja omogućiti pristup zagarantovanim pravima. Potvrde o **iskazanim namjerama za podnošenje zahtjeva za azil** se izdaju svim licima u pokretu u privremenim prihvatnim centrima, bez obzira iskažu li ta lica potrebu za azilom. Zbog toga nastaju velike razlike u broj izdatih namjera i podnesenih zahtjeva za azil pred Ministarstvom sigurnosti. Ovo je primjer sistemske neučinkovitosti koja dovodi do preopterećenosti.

Nedovoljni državni kapaciteti i preopterećenost su jasno vidljivi u vremenskom periodu unutar kojeg se licima omogućava da pristupe postupku azila. Iako zakoni nalažu da lica po iskazivanju namjere trebaju lično podnijeti zahtjev za azil, u praksi se to dešava tek po primitku poziva nadležnog organa. Praksa pokazuje da se to dešava nakon dugog čekanja. Uvjetovanje dolaska u Sarajevo u svrhu pristupa postupku azila stavlja u nepovoljan položaj sva lica koja borave izvan KS.

Dugotrajna čekanja na odluku o statusu tražitelja_ica azila uzrokuju **nepovjerenje** ovih lica u institucije BiH i odlazak u zemlje EU. S druge strane, **muškarcima samcima** je u privremenim prihvatnim centrima koji nisu u potpunoj nadležnosti domaćih vlasti (primjer Privremeni prihvatni centar Blažuj) uskraćen pristup postupku dodjele azila.

¹⁶⁴ Zakon o dopunama Zakona o vanparničnom postupku („Službene novine Federacije BiH“, broj 11/21), članak 73k.

Nedostaci u postupanju i koordinaciji domaćih vlasti se naročito odražavaju na **maloljetnike bez pratnje**. Ovi slučajevi zahtijevaju prioritetno djelovanje, što uglavnom nije slučaj. Neki od njih su izloženi lišavanju slobode u Imigracionom centru i riziku od protjerivanja u zemlju porijekla. Ova praksa je protivna svim međunarodnim standardima.

U 2022. godini nije dodijeljen **nijedan izbjeglički status**. Iako su prava koja proizilaze iz supsidijarne zaštite u velikoj mjeri ograničena, dodjeljivanje ovog statusa postaje pravilo, a izbjeglički status izuzetak. Subsidijarna zaštita ne pruža mogućnost izdavanja putne isprave, spajanja s članovima porodice, niti sticanja državljanstva BiH. To posebno pogoda lica koja dugi niz godina borave u BiH bez dugoročnog rješenja statusa i podstiče ih na nezakonita kretanja prema zemljama EU.

Pozitivan primjer brzog odgovora vlasti je vidljiv u slučajevima **priznavanja azila ukrajinskim državljanima**. I u ovim slučajevima se radi o supsidijarnoj zaštiti. Za razliku od članica EU koje su donijele odluke kojima se osigurava privremena zaštita kao mehanizam hitnog karaktera, vlasti u BiH su donijele odluke o odobrenju privremenog boravka po osnovu humanitarnih razloga. Time se tražioce_teljice azila stavlja u nepovoljan položaj, obzirom da umjesto bezuslovnog prihvata ovim licima nalaže obavezu posjedovanja dokumenata o sredstvima za izdržavanje (smještaj, hrana, zdravstvena zaštita i ostali troškovi koji mogu nastati za vrijeme boravka u BiH).

Iako je zakonodavstvo BiH u oblasti azila u značajnoj mjeri harmonizovano s pravnom stečevinom EU, **neophodno je dodatno unapređenje** proceduralnih zaštita za osiguranje efektivnih procedura za ispitivanje zahtjeva za azil. To uključuje poboljšanje tehnike intervjuisanja, ocjene dokaza, zaštite ranjivih grupa, pristupa pravima i pravnoj pomoći. Treba podsjetiti da je Evropski sud za ljudska prava samo u 2022. godini usvojio pet privremenih mjera u slučajevima sedam lica nalažući BiH da prisilno ne udaljava tražitelje azila iz države prije nego što im se omogući pristup postupku azila. Efikasna kontrola državne granice te sprječavanje trgovine ljudima se nedvojbeno trebaju provoditi, ali ne na štetu principa *non-refoulement*.

Poglavlje 5: Javne nabavke

Prioritet 7: Jačati prevenciju i borbu protiv korupcije i organizovanog kriminala, uključujući i protiv pranja novca i terorizma, prvenstveno putem:

- a) usvajanja i provođenja propisa o sukobu interesa i zaštiti uzbunjivača;
- b) osiguravanja djelotvornog funkcionisanja i koordinacije tijela za borbu protiv korupcije;
- c) usklađivanja zakonodavstva i jačanje kapaciteta za javne nabavke;
- d) osiguravanja efikasne saradnje između tijela za provođenje zakona i sa tužilaštvarima;
- e) demonstriranja napretka u ostvarivanju rezultata proaktivnih istraživačkih potvrđenih optužnica, kaznenih progona i pravosnažnih osudujućih presuda u predmetima organiziranog kriminala i korupcije, uključujući i one na visokom nivou;
- f) depolitizacije i restrukturiranja javnih preduzeća i osiguravanja transparentnosti procesa privatizacije.

Ovaj prioritet je djelimično ispunjen usvajanjem Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o javnim nabavkama BiH. Ipak, izostavljeni su neki od ključnih mehanizama za prevenciju i borbu protiv korupcije. Potrebno dodatno usaglašavanje zakonodavstva sa EU direktivama i hitno usvajanje Strategije razvoja javnih nabavki.

Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o javnim nabavkama (ZIDZJN) je usvojen krajem avgusta 2022. godine. Prethodno su oba doma PS BiH usvojila Izvještaj Zagledničke komisije o postizanju identičnog teksta ovog Zakona. Započelo se i sa izradom i usvajanjem seta podzakonskih akata, a u cilju potpunije i adekvatne primjene ZIDZJN.

Uprkos određenim unapređenjima koje izmjene donose, a koje se odnose na djelimičnu harmonizaciju sa EU direktivama, posebno u dijelu sukoba interesa i transparentnosti, neki od ključnih mehanizama za prevenciju i borbu protiv korupcije nisu našli svoje mjesto u ovom propisu. Propuštena je prilika da se prekršajnim odredbama obezbijedi izricanje primjerenih novčanih kazni odgovornim licima u ugovornom organu i ponuđaču, kao i njihova pravovremenošć i efikasnost, uprkos velikom broju zloupotreba koje se dešavaju u praksi. To nije u skladu sa opredjeljenjima iz direktiva EU o javnim nabavkama, koje insistiraju na efikasnim, razmernim i zastrašujućim kaznama. Nisu unaprijeđeni mehanizmi sankcionisanja prekršilaca zakona ni u domenu krivične odgovornosti, a civilno društvo godinama ukazuje na neophodnu harmonizaciju krivičnih zakona u pogledu krivičnih dijela javnih nabavki, sa posebnim akcentom na jednaku odgovornost ugovornih organa i ponuđača.

Dalje, nije proširena mogućnost zaštite javnog interesa od strane nadležnih tijela, nisu otklonjeni politički uticaji na imenovanja i rad članova Ureda za razmatranje žalbi, kao ni ojačani kapaciteti institucija sistema javnih nabavki u BiH, a samim tim ni mehanizmi nadzora nad provođenjem zakona.

Strategija razvoja javnih nabavki istekla je još prije dvije godine, a njena implementacija nije bila uspešna. Zbog toga je neophodno u što kraćem roku **usvojiti novu strategiju**, kao i prateći akcioni plan za podršku implementaciji strategije, ali i obezbijediti redovne informacije o napretku u implementaciji.

I dalje postoji potreba za unapređenjem institucionalnog okvira sistema javnih nabavki, odnosno resursa i efikasnosti rada glavnih institucija sistema javnih nabavki: Agencije za javne nabavke i Ureda za razmatranje žalbi. Ured za razmatranje žalbi donio je sredinom 2022. godine srednjoročni plan rada za period 2023-2025. godine, kojim se kao strateški cilj definiše unapređenje procesa razvoja konkurentskog ekonomskog okruženja, a kao specifični ciljevi izdvajaju se obezbjeđenje sistematičnog i efikasnog sistema rješavanja žalbi.

Agencija za javne nabavke preduzela je niz mjera ka unapređenju informisanosti o propisima koje regulišu oblast javnih nabavki. Tako je, u svjetlu usvajanja ZIDZJN, Agencija objavila okvirna pojašnjenja, koja nisu obavezujućeg karaktera. Nastavljena je praksa objavljivanja Informacija o lošoj praksi ugovornih organa, dok je krajem godine Agencija je započela i sa objavom stavova/mišljenja na pojedinačne upite. Nastavljen je pozitivan trend u razvoju elektronskog Portala javnih nabavki, koji predstavlja izrazito snažan element transparentnosti sistema javnih nabavki. Agencija za javne nabavke započela je nadogradnju sistema e-Nabavke, koja obuhvata i otvaranje podataka o javnim nabavkama, čije se puštanje u produkciju očekuje 2023. godine.

Na osnovu zahtjeva za monitoring zainteresovanih strana i postupajući po službenoj dužnosti Agencija za javne nabavke tokom 2022. godine je izvršila praćenje 629 pojedinačnih postupaka javnih nabavki, te je upućeno 20 zahtjeva za pokretanje prekršajnog postupka pred nadležnim sudovima protiv ugovornih organa i ugovornih osoba u istim. Podneseno je i 11 prijava potencijalne povrede Zakona o

nabavkama zbog postojanja elemenata eventualnog krivičnog djela. Neke od prijava koje je Agencija podnijela tužilaštvimainicirane su od strane civilnog društva, poput prijave Tužilaštvu BiH koja se odnosi na hitnu nabavku vozačkih dozvola vrijednu 800.000 KM protiv odgovornih lica u IDDEEA, ili prijava zbog sumnje na pronevjere u postupku javne nabavke opreme za hotel „Rajska dolina“ koji je u vlasništvu Ugostiteljskog servisa Vlade Republike Srpske.

Monitoringom civilnog društva i dalje se uočavaju slični problemi u primjeni Zakona o javnim nabavkama, poput cijepanja nabavki, prilagođenih tehničkih specifikacija, primjene pregovaračkih postupaka bez objave obaveštenja, iako nisu ispunjeni uslovi za primjenu ove vrste postupka, primjena izuzeća iako nisu ispunjeni uslovi za primjenu člana 10. Zakona, itd. Nastavljena je neujednačena praksa ugovornih organa kad je u pitanju praćenje realizacije ugovora, što dovodi do niza slabosti u fazi realizacije ugovora, a isti su prepoznati i od strane vrhovnih revizorskih institucija. Svakako, ovo je posljednja faza u procesu javnih nabavki, te svako odstupanje od ugovorenih obaveza u ovoj fazi može obesmisiliti cjelokupan proces provođenja javnih nabavki.

Sistem koncesija i javno-privatnog partnerstva ostaje izuzetno složen, fragmentiran po različitim upravnim nivoima i neusaglašen sa pravnom stečevinom EU, što dovodi do neadekvatne zaštite javnog interesa, nedovoljne transparentnosti i konkurentnosti dodjele koncesionih ugovora.

Klaster 3: Konkurentnost i inkluzivni rast

Poglavlje 19: Socijalna politika i zapošljavanje

Prema istraživanju¹⁶⁵ provedenom s ciljem prikupljanja informacija o korištenju porodiljskog odsustva od strane očeva, 65% muškaraca u dobi od 20 do 64 godine je zaposleno, dok za žene taj procenat iznosi 40%. Porodični/privatni život je jedna od prepreka za veće učešće na tržištu rada. Postavlja se pitanje da li su žene same to izabrale ili su pak bile primorane. Istraživanje je pokazalo da više od polovine (57,8%) anketiranih očeva nije upoznato sa pravom na korištenje porodiljskog odsustva. 73,4% očeva reklo je da bi koristili porodiljsko odsustvo da su znali da postoji ta mogućnost. 55,2% očeva smatra da je termin *roditeljsko odsustvo* prikladniji u odnosu na termin *porodiljsko odsustvo* koji se trenutno koristi u važećim zakonima o radu. Na osnovu nalaza istraživanja preporučuje se usklađivanje važećih zakona o radu sa Direktivom EU o ravnoteži između poslovnog i privatnog života roditelja i njegovatelja uvođenjem pojma *roditeljskog i očinskog odsustva*, eksplicitna zabrana dovođenja u nepovoljniji položaj očeva koji koriste porodiljsko odsustvo i omogućavanje korištenja odsustva bez obzira na to da li je majka djeteta u radnom odnosu. Predlaže se i zabrana prekovremenog i noćnog rada i za očeve, odnosno omogućavanje rada u tim uslovima samo uz isključivi pristanak radnika, omogućavanje korištenja odsustva u slučaju rođenja mrtvog djeteta.

Trenutno se pravo na porodiljsku naknadu različito reguliše u kantonima, te je neophodno uskladiti zakone o socijalnoj zaštiti na nivou kantona kojim će se očevima zagarantovati pravo na roditeljsku naknadu. Zbog niskog procenta očeva koji

¹⁶⁵ Delila Hasanbegović i Amina Dizdar, „Otac na porodiljskom odsustvu: Istraživanje o legislativnim i administrativnim preprekama za korištenje porodiljskog odsustva u Bosni i Hercegovini“ (Sarajevo: Sarajevski otvoreni centar, 2022), dostupno na: <https://soc.ba/site/wp-content/uploads/2022/10/Otac-na-porodiljskom-web.pdf>

su upoznati sa ovim pravom, preporučuje se sprovođenje kampanje za promociju korištenja porodiljskog odsustva među očevima. Poslodavcima se preporučuje upoznavanje radnika s njihovim pravima u skladu sa obavezama iz Evropske socijalne povelje, a nadležne institucije bi trebale izraditi odgovarajuća proceduralna pravila za odlučivanje o dodjeljivanju porodiljskih naknada i izmijeniti obrasce koje očevi podnose nadležnim ustanovama tako da budu rodno osjetljivi, odnosno primjenjivi na oba spola.

Pravni okvir u BiH garantuje rodnu ravnopravnost i ukazuje na značaj i neophodnost ekonomskog osnaživanja žena¹⁶⁶. Planovi i programi u oblasti zapošljavanja i samozapošljavanja te razvoja u FBiH i kantonima FBiH i u 2022. godine nastavljaju praksu posmatranja žena kao generalne kategorije, ne prepoznaju ranjive grupe žena, njihove potrebe, kapacitete i prilike. Rijetki dokumenti koji prepoznaju ranjive grupe žena posmatraju ih u poziciji žrtve kao „žene žrtve nasilja“, „žrtve nasilja u porodici“ i „djecu žrtava nasilja u porodici“, koje da bi ostvarile pravo na ekonomsko osnaživanje moraju dostaviti potvrdu iz sigurne kuće, nadležne policijske uprave, centra za socijalni rad ili suda. Potrebno je da u dokumentima ove vrste ove ranjive kategorije budu specifizirane kao „preživjele nasilje“, „preživjele nasilje u porodici“ i „djeca preživjelih nasilja u porodici“ zbog podizanja svijesti o specifičnosti ovog ženskog iskustva. Kao i u dosadašnjim, tako i u pozivima zavoda za zapošljavanje objavljenih u 2022. godini, prvi korak apliciranja podrazumijeva korištenje interneta, posjedovanje potrebnih tehničkih sredstava i informatičku pismenost. Dodatni problem predstavlja i to što FBiH još uvijek nema usvojenu Strategiju zapošljavanja, kao krovni dokument u ovoj oblasti.

Sam Zakon o zaštiti od nasilja u porodici FBiH koristi isključivo termin „žrtva nasilja u porodici“ koji ženu posmatra u viktimiziranoj poziciji, pa je stoga neophodno uvesti termin „žene koje su preživjele porodično nasilje“ koji podrazumijeva da je žena izšla iz kruga nasilja. Ovom izmjenom i svi drugi dokumenti bi prepoznavali „žene koje su preživjele porodično nasilje“, a ne „žrtve nasilja u porodici“ kao rodno neutralnu kategoriju.¹⁶⁷

U narednom periodu je u BiH potrebno: na entitetskom nivou usvojiti strateške dokumente u oblasti zapošljavanja sa posebnim fokusom na rodnu senzitivnost i predviđenim mjerama ekonomskog osnaživanja za ranjive grupe žena; kantoni FBiH moraju na jednak način pristupati ekonomskom osnaživanju ranjivih grupa žena, a pogotovo žena koje su preživjele nasilje. U svrhu poticanja žena koje su preživjele porodično nasilje ili žena sa invaliditetom da apliciraju na programe ekonomskog osnaživanja, trebalo bi javne pozive i način apliciranja učiniti još dostupnijim.

¹⁶⁶ Pregled legislative pronadite u publikaciji: Kroz ekonomsku stabilnost do slobode: analiza aktuelnih propisa i praksi u FBiH u vezi s ekonomskim osnaživanjem žena koje su preživjele porodično nasilje i preporuke za njihovo poboljšanje autorica Jasmine Čaušević i Maide Zagorac: <https://www.worldcat.org/title/kroz-ekonomsku-stabilnost-do-slobode-analiza-aktuelnih-propisa-i-praksi-u-fbih-u-vezi-s-ekonomskim-osnaživanjem-zena-koje-su-prezivjele-porodicno-nasilje-i-preporuke-za-njihovo-poboljsanje/oclc/1230256268>

¹⁶⁷ Ekonomski osnažene - Istraživanje postojećih politika i programa zapošljavanja na nivou Federacije BiH usmjerenih na socijalno marginalizovane grupe žena sa fokusom na žene preživjele porodično nasilje, autorica Maida Zagorac, Fondacija CURE, 2021, edit 2022. godine

Klaster 4: Zelena agenda i održiva povezanost

Akcioni plan 2021-2030¹⁶⁸ za realizaciju Zelene agende usvojen je u oktobru 2021. godine i uključuje mjere za ispunjavanje 58 obaveza (ciljeva). BiH je, kao jedna od zemalja potpisnica Sofijske deklaracije¹⁶⁹, ostvarila određene rezultate u realizaciji mjera predviđenih ovim akcionim planom.

Na regionalnom nivou, Europska komisija je odobrila investicioni paket vrijedan 3,2 milijarde eura¹⁷⁰ za podršku u realizaciji 21 projekta za zemlje Zapadnog Balkana. U sektoru čiste energije jedan od projekata se odnosi na BiH i čini nastavak „Transbalkanskog elektroenergetskog koridora“¹⁷¹, čiji je cilj funkcionalno regionalno tržište i uspostavljanje koridora koji će povezati prijenosne mreže Srbije, Crne Gore, BiH sa sistemima Hrvatske, Mađarske, Rumunije i Italije. Paket od 3,2 milijarde eura uključuje donacije od 1,1 milijarde eura iz Instrumenta za pretpriступnu pomoći 2021-2027 (IPA III), dodatne bilateralne doprinose zemalja članica EU i Norveške, te povoljne kredite međunarodnih finansijskih institucija.

BiH je postigla ograničen napredak u procesu sprovođenja mjera koje se odnose na dekarbonizaciju, kao jedne od oblasti Zelene agende. Sekretarijat Energetske zajednice pokrenuo je pravne radnje kako bi riješio pitanje kršenja EU Direktive o velikim ložištima¹⁷² u slučaju dva termoenergetska bloka (Blok 4 TE Tuzla i Blok 5 TE Kakanj), koji su nastavili sa radom uprkos isteku njihovog ograničenog perioda rada od 20 000 radnih sati. Parlament FBiH je u martu 2022. godine izglasao produženje rada ova dva bloka do kraja 2027. godine, čime su direktno prekršene obaveze iz Ugovora o energetskoj zajednici.

Pozitivni pomaci su evidentni u oblasti obnovljivih izvora energije kroz izgradnju solarnih i vjetroelektrana. U oblasti energijske efikasnosti, u toku je proces izmjena zakona i strategija na državnom i entitetskom nivou, a koje se odnose na renoviranje objekata. Cilj ovog procesa je usklađivanje sa odredbama o energijskoj efikasnosti u okviru „Paketa čiste energije“. Takođe, Vijeće ministara BiH usvojilo je Plan prilagođavanja na klimatske promjene BiH¹⁷³, kao dio priprema i provođenja strategija adaptacije na klimatske promjene.

¹⁶⁸ Akcioni plan za provedbu Sofijske deklaracije o zelenom programu za Zapadni Balkan za period 2021-2030. godine, Federalno ministarstvo turizma i okoliša, <https://www.fmoit.gov.ba/bs/novosti/priopcenja/akcioni-plan-za-provedbu-sofijske-deklaracije-o-zelenom-programu-za-zapadni-balkan-za-period-2021-2030-godine>

¹⁶⁹ Zaštita okoliša, Federalno ministarstvo turizma i okoliša, <https://fmoit.gov.ba/bs/okolis/zastita-okolis>

¹⁷⁰ „European Commission launches €3.2 billion investment package to advance sustainable connectivity in the Western Balkans“, European Commission, februar 2022; https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_22_1362

¹⁷¹ Vladimir Spasić, „Srbija nominovala projekte za grantove iz Investicionog okvira za Zapadni Balkan“, Balkan Green Energy News, posljednja izmjena 03.03.2021, <https://balkangreenenergynews.com/rs/srbija-nominovala-projekte-za-grantove-iz-investicionog-okvira-za-zapadni-balkan/>

¹⁷² „Summary of Directive 2001/80/EC on the limitation of emissions of certain pollutants into the air from large combustion plants (the LCP Directive)“, European Commission, <https://ec.europa.eu/environment/archives/industry/stationary/lcp/legislation.htm>

¹⁷³ „Bosnia and Herzegovina National Adaptation Plan – NAP with proposed measures“, (UNDP in Bosnia and Herzegovina, Sarajevo, septembar 2021) <https://unfccc.int/sites/default/files/resource/NAP-Bosnia-and-Herzegovina%20.pdf>

Poglavlje 27: Životna sredina i klimatske promjene

U BiH je tokom 2022. godine ostvaren određeni napredak u oblasti zaštite okoliša, najvećim dijelom zahvaljujući aktivnostima OCD, i određenim dijelom, zahvaljujući radu nadležnih institucija, a koje su uglavnom bile potaknute aktivnostima i pritiskom OCD.

Najvažniji rezultati se tiču usvajanja novog prijedloga **Zakona o električnoj energiji FBiH**, a kojim se obustavlja dalje izdavanje energetskih dozvola za male hidroelektrane (mHE), bez kojih se ovi objekti legalno ne mogu graditi. Naime, tekst i inicijativa usvajanja ovog Zakona je direktni rezultat rada članica Koalicije za zaštitu rijeka u BiH, što je rezultiralo gotovo jednoglasnim usvajanjem ovog Zakona od strane oba doma PFBiH. Važno istaći i pokretanje inicijative za usvajanje novog **Pravilnika o ekološki prihvatljivom protoku u FBiH** od strane članica Koalicije za zaštitu rijeka u BiH, a koji je na kraju i usvojen u drugoj polovini 2022. godine. OCD su nastavile raditi na već pokrenutim, kao i započele sa provođenjem novih građanskih inicijativa u cilju zaštite rijeka od mHE. To znači da je i dalje snažna ekološka poruka OCD-a i građana tokom 2022. da se zaštita rijeka i javnih dobara u oba entiteta harmonizuje i stavi pod nedvosmislenu pravnu zaštitu.

U međuvremenu, na 20. redovnoj sjednici NSRS održanoj u februaru 2022. godine, usvojen je novi **Zakon o obnovljivim izvorima energije RS** kojim se ukida davanje podsticaja za mHE snage veće od 150 kW. Usvajanjem navedenih zakonskih propisa, dugogodišnji pritisak kreiran neracionalnim i koruptivno motiviranim uticajima je značajno ublažen u korist zaštite rijeka i ljudskih prava na pristup vodi.

Važno je i istaći da su članovi_ice OCD-a dostavili komentare na nacrte novog **Zakona o električnoj energiji FBiH**, te novog **Zakona o korištenju obnovljivih izvora energije i efikasne kogeneracije FBiH**, a koji u skladu sa zahtjevima članica Koalicije za zaštitu rijeka u BiH više ne sadrže odredbe u pogledu subvencioniranja, odnosno podsticanja rada mHE, već se promoviše tzv. građanska energija i koncept prosumer/konsum.

I dalje nije bilo napretka u ratifikaciji *Protokola o registrima ispuštanja i prijenosa onečišćujućih tvari*. Sistem "zagađivač plaća" se još uvijek adekvatno ne primjenjuje te time se veliki zagađivači indirektno podstiču da još više zagađuju okoliš. Najveći broj pritužbi OCD-a upravo je usmjeren na neadekvatan i pristrasan rad nadležnih inspektorata.

Iako BiH mora smanjiti subvencije na ugalj kroz postupnu dekarbonizaciju, ali i razmatrati uvođenje takse na ugljen-dioksid, zbog krize i rata u Ukrajini, nadležne institucije su ponovo počele jače zagovarati snažniju upotrebu i oslanjanje na fosilna goriva. Zagovaralo se i za nastavak rada postojećih termoelektrana i upostavu novih blokova, bez obzira na njihovu ekonomsku i energetsku neopravdanost, te jasnu ekološku neopravdanost.

Krajem 2022. godine OCD su pokrenule i inicijativu za **izmjene zakona o koncesijama** na svim nivoima upravljanja, s obzirom da osnovu neadekvatnog usklađivanja energetskih i okolišnih politika kreira neracionalno prostorno planiranje te izdavanjem koncesija, iniciranih putem samoinicijativnih ponuda investitora.

U odnosu na sigurnost aktivista_kinja, što svakako uključuje ekološke aktiviste_kinje, nužno je pružiti adekvatan zakonski okvir. Naime, ekološki aktivisti_kinje se nalaze pod udarom različitih pritisaka, što uključuje i „SLAPP“ tužbe (skraćenica izvedena od engleskih riječi: Strategic Lawsuit Against Public Participation, tj. strateška tužba protiv javnog sudjelovanja). Ovakve tužbe se decidno usmjeravaju protiv aktivista_kinja tako da ih se optereti troškom pravne obrane dok ne odustanu od kritike i/ili protivljenja i/ili učešća u građanskim inicijativama, i/ili iskazivanja mišljenja o određenoj temi i/ili organizovanja građanskih ili aktivističkih aktivnosti, koje za cilj imaju pokretanje javne rasprave i/ili debate o pitanjima javnog interesa, a sve s ciljem cenzure, zastrašivanja i ušutkivanja. Iz tog razloga Aarhus centar u BiH je krajem prošle godine pripremio tekst **Zakona o građanskoj inicijativi i zaštiti građana i aktivista** na nivou KS, te pokrenuo inicijativu prema Skupštini KS da se isti uvrsti u program rada ove zakonodavne vlasti.

I dalje je nužno raditi na bržem postupanju sudova nadležnih za upravne sporove protiv nezakonitih akata javne vlasti, odnosno organa krivičnog gonjenja u predmetima istrage krivičnih djela protiv životne sredine/zaštite okoliša. Adekvatno vodosnabdijevanje lokalnih zajednica i odvoz komunalnog otpada, te sistemsko zbrinjavanje otpada i otpadnih voda je još uvijek neriješeno pitanje za mnoge općine u BiH. U općinama i gradovima u kojima postoje neka rješenja u pogledu zbrinjavanja otpada, ona nisu sistemski uspostavljena, te adekvatna cirkularna reciklaža i dalje predstavlja nedostizan luksuz.

Iako je došlo do pravno-formalnog povećanja broja zaštićenih područja tokom 2022. godine, BiH se i dalje nalazi na donjoj listi europske ljestvice po stepenu zaštićenih područja sa ispod 3,5% zaštićenih područja, dok aktuelna zaštićena područja nisu efikasno zaštićena sa aspekta održivog gospodarenja i turizma. FBiH i dalje nema zakon o šumama, te se u mnogim gradovima i općinama FBiH poprilično nekažnjeno sprovodi gola sječa šume. Glavni grad BiH je tokom 2022. godine ponovo bio pri vrhu liste najzagadenijih gradova na svijetu u odnosu na kvalitet zraka. I dalje je aktuelna neplanska urbanizacija i smanjivanje zelenih površina u Sarajevu, dok na obližnjim planinama, snažno cvjeta nezakonita gradnja novih stambenih jedinica. Takva je situacija na olimpijskoj planini Bjelašnica, koja je važan dio geološkog sistema podzemnih voda, tako da će devastacijom ove planine neizbjježno doći do snažne devastacije kompleksa Sarajevsko polje iz kojeg se pitkom vodom snabdijevaju građani_ke Sarajeva.

Poglavlje 28: E-trgovina

Tokom i nakon pandemije korona virusa sve veći broj građana BiH počinje obavljati elektronsku trgovinu. I dok elektronska trgovina donosi brojne pogodnosti svim njenim učesnicima_ama, ona je praćena i brojnim izazovima i teškoćama koji potencijalno otežavaju njeno funkcionisanje i čine teže ostvarivim visok nivo zaštite potrošača. Prema posljednjim dostupnim podacima Agencije za statistiku BiH o obimu elektronske trgovine, nesporno je da ovaj vid trgovine postaje sve rasprostranjeniji i u BiH. Rezultati ovog istraživanja pokazuju da je među osobama koje aktivno koriste internet čak 24,2% internet korisnika_ca obavilo kupovinu/narudžbinu putem interneta u posljednja tri mjeseca, 13,4% prije više od tri mjeseca, a 7,6% prije više od godinu dana (istraživanje je objavljeno 2021. godine, a podaci sadržani u njemu se odnose na 2019. i 2020. godinu).¹⁷⁴

¹⁷⁴ doc.dr. Borko Mihajlović i Nataša Đordić. Analiza pravnog okvira u oblasti zaštite potrošača u E-trgovini u BiH. Doboј: UG ToPeeR, 2021, s. 32

Ocjenu usklađenosti prava BiH sa pravom EU po pitanju elektronske trgovine treba vršiti u pogledu dvije vrste propisa koji su ključni za efikasno funkcionisanje i dalji razvoj elektronske trgovine: 1) propisa o elektronskoj trgovini kao posebnom obliku trgovine, odnosno njenim oblicima, načinu i uslovima obavljanja; 2) propisa potrošačkog prava, a zbog nespornog značaja postojanja visokog stepena zaštite potrošača kao jednog od osnovnih preduslova za pravilno funkcionisanje ove vrste trgovine.

U 2022. godini nije bilo promjena propisa o elektronskoj trgovini kako na državnom, tako ni na nivou entiteta i BD BiH. Postojeći propisi (državni Zakon o elektronskom pravnom i poslovnom prometu i Zakon o elektronskom poslovanju RS) u dobroj mjeri su usklađeni sa Direktivom EU o elektronskoj trgovini. Posebni propisi o elektronskim prodavnicama i platformama sadržani su i u Zakonu o trgovini RS. Vrijedno je pomenuti da je na nivou FBiH u toku 2022. godine vršena priprema novog Zakona o unutrašnjoj trgovini koji bi trebalo da sadrži i značajne odredbe o elektronskoj trgovini. Predloženi zakon nije pretočen u pozitivno pravo tokom 2022. godine.

I pored relativnog visokog stepena usklađenosti sa pravom EU po pitanju propisa o elektronskoj trgovini, treba imati u vidu da je u pravu EU u toku sveobuhvatna reforma propisa koji dotiču elektronsku trgovinu, a koja je rezultirala usvajanjem tzv. Zakona o digitalnim uslugama i Zakona o digitalnim tržištima. Dalja modernizacija prava BiH u oblasti elektronske trgovine trebalo bi, prema tome, da bude zasnovana na novim tendencijama razvoja prava EU.

Kada je riječ o propisima o zaštiti potrošača kao učesnika ca u elektronskoj trgovini, postojeća regulativa je nepotpuna i po određenim pitanjima neadekvatna, što svakako negativno utječe na pravni položaj potrošača u BiH. Prema evidencijama udruženja potrošača u BiH, u 2022. godini je zabilježen značajan broj pritužbi koji se vezuju za prodaju robe ili usluga na daljinu. Najveći broj pritužbi odnosi se na kupovinu preko društvenih mreža od strane neregistrovanih prodavaca, koja izmiče kontroli sudske i inspekcijske organe usled nemogućnosti primjene pravila o zaštiti potrošača na poslovne transakcije obavljene u „sivoj zoni“. Pored prevara na društvenim mrežama, pritužbe potrošača u 2022. godini odnosile su se i na neisporuku robe, isporuku druge robe ili robe drugog proizvođača, isporuku nesaobrazne robe (robe sa nedostatkom) itd. Postojanje mnoštva pritužbi ukazuje na nizak stepen zaštite potrošača pri elektronskoj trgovini u BiH i na potrebu modernizacije propisa, posebno u dijelu koji se odnosi na elektronske platforme, u skladu sa savremenim tekovinama prava EU.

O INICIJATIVI

Inicijativa za monitoring evropskih integracija Bosne i Hercegovine je neformalna koalicija organizacija civilnog društva koja doprinosi praćenju reformi i nadgleda primjenu politika, prava i standarda Evropske unije, fokusirajući se na pitanja demokratizacije, vladavine prava te ljudskih i manjinskih prava. Više o Inicijativi saznajte na: <http://eu-monitoring.ba/o-inicijativi/>.

Aktivne članice Inicijative su:

Aarhus centar u BiH, Sarajevo
Asocijacija za demokratske inicijative, Sarajevo
Balkanska istraživačka mreža u BiH, Sarajevo
BH novinari, Sarajevo
Centar za istraživačko novinarstvo, Sarajevo
Centar za mlade Kvart, Prijedor
Centar za promociju civilnog društva, Sarajevo
Fondacija Cure, Sarajevo
Forum ZFD, Sarajevo
Helsinški parlament građana, Banja Luka
Inicijativa mladih za ljudska prava u BiH, Sarajevo
MyRight – Empowers People with Disabilities, Sarajevo
Oštra Nula, Banja Luka
Sarajevski otvoreni centar, Sarajevo
Transparency International u BiH, Banja Luka/Sarajevo
TRIAL International, Sarajevo
Udruženje "Tolerancijom protiv različitosti", Dobojski
Udruženje Kali Sara, Sarajevo
Udruženje Mreža za izgradnju mira, Sarajevo
Vanjskopolitička inicijativa BH, Sarajevo
Vaša prava BiH, Sarajevo
Zašto ne, Sarajevo
Zemlja djece, Tuzla

Inicijativu koordinira:

Sarajevski otvoreni centar
info@eu-monitoring.ba

Inicijativu podržavaju:

Centar za socio-ekološki razvoj, Banja Luka; Centar za ljudska prava Univerziteta u Sarajevu; Crvena, Sarajevo; ELSA, Sarajevo; Green Council, Sarajevo; Infohouse, Sarajevo; OKC Abrašević, Mostar; Perpetuum mobile, Banja Luka; Udruženje PEKS, Tuzla; Vesta, Tuzla; Zeleni Neretva, Konjic.

